

9139
IACOBI PRIMI
ANGLIÆ, SCO-
TIÆ, FRANCIAE,
ET HIBERNIAE
Regis, Fidei Defen-
foris, &c.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΔΩΡΟΝ,
SIVE
REGIA INSTITVTIO
ad HENRICVM Principem
*primogenitum Filium suum,
& heredem proxi-
mum.*

LONDINI,
Excudebat IOHANNES NORTON,
Serenissimæ Regiæ Maiestati in
Latinis, Græcis, & Hebraicis
Typographus.

Anno Domini M. DC. IIII.

12.

XI

C. c.

AD HENRICVM
CHARISSIMVM FI-
LIVM MEVM, ET
SVCCESOREM

proximum.

D quem poti-
ùs, quàm ad te, cha-
rissime Fili, spectare
debeat liber iste de
institutione Princi-
pis in omnem officij sui partem, siue
vniuersim, vt hominis Christiani in
Deum, seu singulatim vti Regis in
subditum? Cui, inquam, potius quàm
tibi, debeat, non reperio: quando-
quidem ego eiusdem author, tuus eti-
am Pater cùm sim, quidni vel sollicitè

EPISTOLA.

in id studij incumbam ? cū vt te primogenitum meum diuinæq; clementiæ in meam sobolem primitias, satis ad omnem virtutem habeam instructum : tum vt Rex tibi legitimo hæredi, & successori meo, in omnes Regij muneris partes sedulo informando, tempestiuè prospiciam. Vt nimirum hisce præceptis imbutus, edoctus etiam sis, quàm graue tibi onus subeundum sit, maturèq; apud te cogitare possis, Regno natum, Oneri potius, quàm Honori destinatum esse : meminerisq; te non tantum subditis tuis gradus eminentia, & dignitate præcellere, quin multò magis assiduis curis, periculis, laboribus exantlandis ceteros omnes longè superare debere; modò magnū illud munus à Deo Immortali tuis humeris impositum rectè, probèq; administrare velis.

Hoc

EPISTOLA.

Hoc pacto & Honoris præcellentia,
 & Oneris grauitate æqua lance truti-
 natis, & quid vtrumque valeat, facile
 perspexeris, & quàm calamitosus ille
 casus futurus sit, si quando, quod De-
 us immortalis omen auertat, de tantę
 dignitatis fastigio præcipiteris. Vt er-
 go labenti memorię facilius succurra-
 tur, & exactiore calculo omnia sub-
 ducantur; vniuersum hunc tractatum
 in tria membra dispartiri volui. Pri-
 mum, in Deum, vt hominis Christia-
 ni docet officium. Secundum, Re-
 gis in subditum. Tertium, rerum in-
 differentium, *τὰ ἀδιάφορα*, Græci dicunt,
 disciplinam continet: quæ cùm per
 se neq; bona, neq; mala, sed mediæ &
 mixtæ cuiusdam naturæ sint, ex vsu
 vitæ communis, prout benè vel malè
 vtaris, ita nomen & naturam sortiun-
 tur: Quæ tamen quòquò te veritas,

EPISTOLA.

quoquo modo te geras, vel ad immi-
nuendam, vel augendam famam &
existimationem tuam, in animis ho-
minum plurimum valent. Accipe igitur
librum hunc, & tanquam institu-
torem probū, & consiliarium fidum
amplexare: cumque occupationum
mearum ratio me semper præsentem
esse non finit, ideo meo loco fidelem
hunc monitorem, qui tibi assiduè ad-
sit, mihi suffectum volo: & quoniam
ipsa hora mortis, cum mihi, tum omni
humano generi valde sit incerta; ideo
hoc pro testamento seu vltima volun-
tate mea tibi relinquo. Hoc insuper
tibi præcipiens, idque in conspectu
Dei, perq; patriam illam potestatem,
quæ mihi in te est, vt non minùs dili-
genti custodia eum apud te, quàm
Alexander ille Magnus *Homeri Illia-*
dem, asseruaris. Iustum eum fidumq;
habebis

EPISTOLA.

habebis consultorem, ab omni studio partium alienum : neq; vitijs indulgentem, nec intempestivè importunum. Haud facilè accedit non vocatus, & minime respondet nisi interpellaveris : & tamen conferas modo sermones, cùm otium erit, & ni fallar *Scipionis* illud vsurpaveris dictum, *Nunquam minùs solum te fore, quàm cùm solus fueris.* Ut igitur concludam, hoc tibi in mandatis habeas, per Paternam meam benedictionem, quam à me pro merito tuo vel speres, vel optes, ut hisce vestigijs insistas, præceptis inhæreas, in omni vita exerceas : à quibus si te vel deflectere, vel contrariam insequi semitam contigerit, Deum summum testor, me ex hoc libro contra te litem aliquando contestaturum : vnde etiam ratæ & firmæ in cœlo diræ illæ imprecationes futuræ

EPISTOLA.

futurae sunt, quibus ego te hoc nomine deuouerim; eundemq; Deum testem appello, me Patris orbitatem filiorum improbitati longè anteferre. Sed cum valdè sperem, seu confidam potius, Deum omnipotentem qui pro immensa sua bonitate te Filio me bearit, velle etiam per eandem misericordiam suam & probo, & pio Filio foeliciorem reddere; desino pluribus tecum agere: si tamen prius à Deo immortalis precibus contendam, vt per diuinam suam gratiam in te vires suas exerentem, vberrius proferat fructus hæc benedictio mea: quam
hisce ab intimo cordis mei
in te collatam accipies.

*Tui amantissimus
Pater I. R.*

AD LECTOREM

Præfatio.

*I*nter aurea illa Christi
nostri Seruatoris effata,
illud unum existit, Ni- Luc. 12.
hil tam obiectum esse
quod non retegetur:
neq; tam abstrusum,

quod non enotescet: quicquid in tenebris quis dixerit, id in vulgus aliquando emanabit; & quod in aurem clanculum insusurarint, id publicè etiam voci præconis subijcietur. *Quod cum ipse dixerit, quin verissimum sit, fieri aliter non potest; siquidem ab ipso autore, & fonte, ab ipsa vera veritatis essentia profluxerit: quo magis incitari omnes boni debeant ad diligentem in omni actione, etiam occultissimam, cautionem adhibendam, quibus tandem adminiculis suffulciantur ad assequendum illud, quod concupuerunt: ne forte, licet alias ad laudatissi-*

B

nam

AD LECTOREM

*nam quamque metam colliment, prodita
tamen mediorum, quibus nitantur, turpi-
tudine, id totum ad extremum cum operis,
tum auctoris probro, & dedicori vertatur.
Quae enim tam profunda consiliorum ar-
cana cogitari possunt, quae omniuidentem
illum oculum effugere valeant? cuius
acies tam penetrans est, ut per ipsam me-
diam tenebrarum abissum permeet, &
peruagetur.*

*Neque verò tam in vniuersorum acti-
onibus hoc verum est, quin multo magis
in Regum, & Principum vita, & moribus
locum habet: Qui cum publicae personae
sint, propter munus illud, & authorita-
tem quam sustinent, in luce, in meridia-
no sole versantur, & tanquam in publ. co-
theatro omnibus conspiciendi collocantur:
vnde omnium oculi tam fixe in eos inten-
duntur, ut vel in abditissima eorum disig-
nata penitus introspiciant: Quo magis
solliciti Reges esse debeant, ut ne mini-
mam in animis residere patiantur cogitati-
onem, nisi quam palam aliquando asseuerare
haud erubescant: certo certius confiden-
tes, Tempus veritatis parentem, filiolum
suam statò tempore in lucem adituram.*

Hoc

P R A E F A T I O.

Hoc adeo velin meipso Rege, idque Deo dante, sine aliquo dedecore frequens usus, & experientia verum esse comprobavit. Omnes enim vitæ meæ rationes ita subductas habui, ac si Deum continuum inspectorem haberem: intima mea quaque consilia, conatus, studia, ita perpendere, & appendere sum solitus, quasi ad aurificis stateram; non popularem trutinam, forent aliquando reuocanda. Inter cetera verò mea secretiora, quæ non cogitante me in vulgus prodierunt, illud meum Basilicon Doron, unum est filio meo primogenito dicatum; quem librum partim ingenij mei exercendi, partim illum instituendi causa conscripsi, quem Deus immortalis, uti spero, huic solio, & sceptro secundum à me iam successorem destinavit. De materia autem subiecta circa quam versatur, cum Regi soli propria sit, utpote quæ illum in officio erudiat; persona autem, cui addicatur, Regius Hæres, cui in consilijs secretum, in preceptis fidelem eum esse oporteat; nullo modo vel convenire, vel decere existimavi, ut aut omnibus divulgaretur, quod unum solum attingeret, præsertim cum inter duos tam arctè coniunctos internun-

A D L E C T O R E M

*nam quamque metam colliment, prodita
tamen mediolorum, quibus nitantur, turpi-
tudine, id totum ad extremum cum operis,
tum auctoris probro, & dedicatori vertatur.
Qua enim tam profunda consiliorum ar-
cana cogitari possunt, quae omniuidentem
illum oculum effugere valeant? cuius
acies tam penetrans est, ut per ipsam me-
diam tenebrarum abissum permeet, &
peruagetur.*

*Neque verò tam in uniuersorum acti-
onibus hoc verum est, quin multo magis
in Regum, & Principum vita, & moribus
locum habet: Qui cum publicae personae
sint, propter munus illud, & authorita-
tem quam sustinent, in luce, in meridia-
no sole versantur, & tanquam in publ. co-
theatro omnibus conspiciendi collocantur:
unde omnium oculi tam fixe in eos inten-
duntur, ut vel in abditissima eorum disig-
nata penitus introspiciant: Quo magis
solliciti Reges esse debeant, ut ne mini-
mam in animis residere patiantur cogitati-
onem, nisi quam palam aliquando asseuerare
haud erubescant: certo certius confiden-
tes, Tempus veritatis parentem, filiolum
suam statò tempore in lucem adituram.*

Hoc

P R A E F A T I O.

Hoc adeo velin me ipso Rege, idque Deo dante, sine aliquo dedecore frequens usus, & experientia verum esse comprobavit. Omnes enim vitæ meae rationes ita subductas habui, ac si Deum continuum inspectorem haberem: intima mea quæque consilia, conatus, studia, ita perpendere, & appendere sum solitus, quasi ad aurificis stateram; non popularem trutinam, forent aliquando reuocanda. Inter cætera verò mea secretiora, quæ non cogitante me in vulgus prodierunt, illud meum Basilicon Doron, unum est filio meo primogenito dicatum; quem librum partim ingenij mei exercendi, partim illum instituendi causa conscripsi, quem Deus immortalis, uti spero, huic solia, & sceptro secundum à me iam successorem destinavit. De materia autem subiecta circa quam versatur, cum Regi soli propria sit, utpote quæ illum in officio erudiat; persona autem, cui addicatur, Regius Hæres, cui in consilijs secretum, in preceptis fidelem eum esse oporteat; nullo modo vel convenire, vel decere existimavi, ut aut omnibus divulgaretur, quod unum solum attingeret, præsertim cum inter duos tam arctè coniunctos internun-

AD LECTOREM

tium ageret; aut ut exemplar illud ad cuius imitationem etiam adultioris ætatis aditæque hereditatis futuri mores effingendæ essent, tam intempestiva festinatione omni populo quasi prostitueretur, in quo sacrata futuræ feliciæ gubernationis mysteria reconderebantur. Quæ de causa, ut melius ista in occulto lacerent, septem solummodo exempla excudi permisi, impressore primum de silentio iurato: Hæc autem septem, quibusdam ex intimis meis distribui curavi, à quibus clanculum asseruarentur; ut si forte vel vetustate, vel temporis iniquitate quadam eorum intercidissent; aliquod saltem ex istis filio superstes remaneret cum animi mei candoris, tum paterni in illum amoris testimonium. Sed quoniam quod antea dixi, longè aliter, atque ego existimarem, liber iste, quasi hasta in foro posita, omnibus venalis exponatur, & propterea, ut oculis omnium, ita etiam sermonibus, & in diebus obnoxia promissus cuiusque affectus sibi dominatur: hinc fit, ut vel innatus cogat, tam obtreclatorum quorundam malevolentia resistendi gratia, qui vesparum instar ex quavis salutaris herba mortifera venena exsugunt, quàm probis

&

P R A E F A T I O.

Et honestis satisfaciendi; si quid forte in eo minus rectè accipiant, cogar inquam non solum vera huius libri exempla in publicum proferre, sparsimque distribuere, quo facilius falsa illa & adulterina longè, latèque, ut audio, disseminata penitus è medio tollantur; verumetiam in ista praefatione quaedam enucleatius dicere, quae ratione conscriptae succinctae brevitatis meae minus rectè forsitan intelligi potuissent.

Et ergo paulo minutius ista pertractemus, duo praecipue in libro meo reperiuntur, quae, ut audio, à malevolis obtrectatoribus acrius exagitantur: quosdam etiam ex honestioribus, ea haud satis candidè interpretari: quorum unum idque gravissimum est, nonnulla Exuniata mea magnam hominibus ansam praeberè dubitandi, me in illa Religionis sinceritate nonnihil vacillari, quam semper hactenus professus sum. Altera est, quod contra Angliam, seu potius nonnullos in eadem viros primarios videar apud me vindicias ferere: & Reginae matris meae quarelam praefraete me velle persequi.

Prior calumnia omnium gravissima non alio nititur fundamento, quàm quod acer-

A D L E C T O R E M

bius Puritanorum & precipitum quorundam concionatorum mores et humores perstrinxerim : qui magna laudi sibi ducunt, si quando ipsis Regibus litem intentant, & uniuerſa Regna nimis ſeditioſè perturbent. Alterum calumnia caput ex eo ortum habet, quod filio meo ſtrictè præceperim, ne quid aduerſus parentes ſuos vel Regios proanos maledicti, vel ipſe audiat, vel alibi loquentes ferat : cuius rei argumentum ex mea ipſius experientia de Regina matre mea depromptum in medium profero ; vere q̃ mihi videor affirmare, ex ijs omnibus, qui modo regnante Regina matre prouectiores ætatis tum eſſent, me neminem inueniſſe, qui tanta cum fide & conſtantia res meas aduerſas exciperent, quanta ij qui in illam, dum viueret, inuiolatam fidem, & obſervantiam, ſartam rectam, ſemper conſeruarent. ſed aduertat modo diligentius æquus lector, tam materiam, quàm ordinem huius tractatus, & tum demum quanta me iniuria affecerit utriuſq; calumnia, facile poterit iudicare. Liber verò meus exiguus, ſi in tria membra diuidatur, primum in ſacris quomodo ſe gerat, & in religioſo Diuini Numinis cultu Regem inſtruit.

Quo

P R A E F A T I O.

Quo quidem in loco meam de Deo & de religione sententiam ita clarè & dilucidè omnibus exposui, eam nimirum innuens, in qua altus & educatus sum, cuiusq; ab incunabilis semper alumnus, & professor fuerim: filium etiam meum hortatus, ut in eadem persisteret, tanquam in illa, quæ nihil adumbratile, futile nihil, nihil admixtum, sed quæ solidam, viuam, & expressam Diuini Cultus imaginem in se contineret: ut facile crediderim, me in illa prima parte tam apertam, & simplicem sequutum esse, & docendi, & dicendi viam, ut vel oblatranti seu maledicenti cuius subitò os obstrueret, et si vel ipse quidem Momus ab Inferis esset excitandus nisi forte memet mibi ipsi contrarium dixerint: quod in tam paruo volumine, ingenium debile, memoriam valde lubricam nimium argueret.

Altera pars filium docet, quomodo in maximo illo munere suo in Iuris Iustitiæq; administratione & Reipublicæ gubernatione se gerere debeat. Tertia & vltima mores Regis exteriores effingit, & format: rerum indifferentium doctrinam demonstrat: Qui modus, quæ ratio ineunda sit, ut exteriores suas actiones cum interioribus

A D. L E C T O R E M

animi virtutibus iusta proportionem, & har-
 moniam contemperet : quomodo hac vel in-
 terpretis vice fungi debeat, ad intima men-
 tis sensu indaganda : presertim eis, qui, nisi
 quatenus ijs, quae foris sunt, quaeq; sensibus
 extra percipiuntur, quasi manum ducantur,
 ulterius dispicere prorsus nesciunt. Itaq; si
 hoc solum agerent Praevaricatores mei, ut
 ipsum ordinem libri rationemq; proceden-
 di paulò penitus considerent, prima illa, &
 gravissima reprehensione de Religione, cu-
 ius me falso insimulare volunt, satis abux-
 de vel inuiti me liberabunt : cum in illa
 prima parte, quae Religionis disquisitionem
 continet, tam planè & apertè loquutus sim.
 Alijs verò in locis quae in Puritanos à me
 dicuntur, ea de inconcinnis & inconditis eo-
 rum moribus intelligi debent : quae etiam
 ob eam causam in illa parte quae de civili gu-
 bernatione tractat, liberius perstrinxi.
 Quodnam enim dignum istis supplicium co-
 gitari poterit ? qui, cum & Reges & Leges
 obstinatè contemnant, gigantum more cum
 Deo pugnant, & Solem è munda tollere co-
 nantur. Iam verò, quod ad ipsum caput to-
 rium huius accusationis attinet, ut meliori-
 bus, & prudentioribus à me satisfiat, & ex
iusta

in ista mea defensione contra omnes maleuo-
lorum impetus firma subsidia mihi undiq;
comparem, ipsa verba paulò altius repe-
tam, quæ tantum illis bilem videntur com-
monere.

Primum igitur ad Puritanorum nomen
quod attinet, non me latet cognomentum
hoc propria, & precipuè, vilissimæ illæ Ana-
baptistarum sectæ accommodari, quam Fa-
miliam amoris vulgo nuncupant: propte-
rea quod, hi solos sese ab omni peccato quasi
puros puros estimare solent: se solos ve-
ram Ecclesiam esse, vera Sacramenta dignè
& merito participare, reliquos omnes mor-
tales Deum, tanquam impios & prophanos
abominari. De hac precipuè secta intelli-
gi volo, quæ de Puritanis loquor: quorum
nonnulli, ut Brunus, Penreus, alijq;, ali-
quoties in Scotiam aduentarunt, ut infæ-
lix illud Lolium nostris frugibus interse-
rerent: quorum doctrina tam pestiferi sa-
tus, utinam in ipsa herba oppressa fuissent,
nec iam magna malorum messis ab eorum
colonis expectanda esset, qualem iam in spi-
ca, suo tempore nimis uberem futuram
promittunt. Hoc autem cognomento ideo
cerebrosos istiusmodi concionatores, pha-
naticos

AD LECTOREM

naticos eorum discipulos, & pedisse quos insignire volui, quia cum ipsum nomen auersantur, eadem tamen cum illis dogmata, eandem disciplinam pertinacissimè propugnant. nec in genere solùm illi Anabaptistarum haresi astipulantur, dum civilem magistratum despiciatui habent, & à suis ipsorum insomnijs, & reuelationibus totipendeant, sed multò etiam propius in hanc sectam sese dedunt in eo quod ceteros omnes, qui in eorum phantasmata iurare nolint, proprophanis deputent : nec minores tragædias in quibusuis Ecclesiastica politia : minutius concitant, quàm si de Trini Numinis ~~et~~ digladiarentur : sacras literas ipsorum conscientijs, non conscientias sacris literis aptant, & accomodant : hæc eorum Axiomata qui inficiatur, sit tibi Ethnicus, & Publicanus, indignus prorsus qui communi elemento, nedum diuino sacramento gaudere debeat. Rex, populus, leges, omnia collabuntur, & corruant potius, quàm aliquod ex ipsorum consecrarijs infringatur : imò verò si ita occasio tulerit, non solùm contra Christianos Principes, inquirunt, arma sumere non prohibemur, sed ne precibus quidem nostris Deo commendandi

P R A E F A T I O.

dandi sunt. Nam Deum orare cum fide
coniunctum esse oportet : diuinitus autem
eorum conscientijs reuelatum habent , pro
huiusmodi Principibus Deum exorari nol-
le : Iudicium ergo penes te esto, qui hac le-
ctitas, si istiusmodi hominibus iniuriam fa-
cio , quum eos illius sectæ nomine insignio,
cuius errores imitantur : cur enim quorum
insignia gestant, eorum nomen, & appella-
tionem dedignentur ? At q̃, ex isto genere
hominū sunt ij, in quos in libro meo vche-
mentius inuehor, quos etiam à filio meo se-
uerius cohiberi cupio, si quando legibus ob-
temperare recusent , & turbidos in populo
motus concitare non desinant : contra istos
fateor me acerbius inuectum esse : propte-
rea quod nonnulli eorum famosos quosdam
libellos calumnia, & maledicentia plenif-
simos, in vulgus ediderunt. Quibus non
tam principum Christianorum nominis
splendori, & famæ, labecula aspersa est,
sed ipsi etiam Religioni, quam profitemur,
nota quadam infamia iniusta, sub cuius
prætextu & velo ea in lucem prodierunt :
Quæ scripta à nullis alijs, quod sciam, quam
à Pontificijs refutari video : istorum au-
tem ismos ut plurimum inualuit, ut non
tam

AD LECTOREM

tam ipsos scriptarientes laceessant, quàm ip-
 sam potius Religionem ex professo oppug-
 nent: quo pacto augeri, non auferri pro-
 brum videmus. Iam verò ex altera parte
 profiteor, preestorque per illam nominis
 mei existimationem, quam apud omnes bo-
 nos illam servare cupio, me de omnibus
 universis prædicatoribus minimè sensisse:
 ne de illis quidem, quibus simplex illa Ec-
 clesiæ nostræ gubernanda forma magis pla-
 ceat, quàm multiplices illæ Ecclesiæ Angli-
 cane ceremonie: quibus persuasum est
 Episcopos illos papalem quandam olere po-
 testatem, superpellitium, pileum quadra-
 tum, aliaque eius generis exteriora, Ponti-
 ficiorum errorum esse insignia. Minimè
 gentium: Imò tantum abest ut in istis re-
 bus, quas indifferentes semper putavi,
 contentiosus esse velim, ut sine discri-
 mine utriusque opinionis sectatores, gra-
 ves dico, & doctos viros, & amem, &
 magni faciam: neque mihi convenire ar-
 bitror in tam veteri controuersia tam facile
 sententiam dicere. Omnes nos, Deo sit glo-
 ria, una & eadem posuimus fundamenta:
 sed nimia quorundam in istis quaestiunculis
 disceptandis amarulentia, valde pacem Ec-
 clesiæ

P R A E F A T I O.

clesia perturbavit, & ipsis pontificijs ad nos oppugnandos ex nostris dissidijs adiutum, & viam praeiunxit. Istis autem hac mea sit cautio, ut lege repugnante intra suarum opinionum sepra modestè, & sobriè sese contineant: neque auctoritati resistatur, nec patrius mos temere repudietur: praecipue verò ab omni seditione & factiosa iudiciorum distractione penitus abhorreant: animasque in pace possidentes, in id sedulo incumbant, ut patientia & bene fundatis rationibus vel alios ad suas partes pertrahant, vel si ex altera parte rationum momenta praeponderare videant, in illas inclinare partes turpe non putent, omni praepiudicata opinione longe remota.

Atque istuc solam praese ferre librum meum, non ullam alioqui in me frigidam, lentam, aut nimis remissam religionem, ille locus planè demonstrat; in quo, postquam natos, & maculas Ecclesiae nostrae quasi adumbrassem, tum filium meum ad munificentiam & benignitatem versus verbi ministros exercendam excitare studeo: Ibidem etiam à me gratia Deo aguntur, quod in praesentiarum istorum bonorum & prudentium

AD LECTOREM

prudentum virorum satis magnus numerus in hoc Regno reperitur: (quibus tamen, ut omnibus constat, Ecclesia Anglicana forma haud parū displicet) imò verò tantum abest, ut in eo loco aliqua inquinamenta in religione admittam, ut filium comonefaciam, ad quam maximam curam & diligentiam in ministrorum ordinatione adhibendam, ne forte in ecclesiam aliqua corruptela irrepere possit. At q̃ hanc etiam formam per integrum librum usurpare soleo, ut quodcumque de malis ministris sermonem habeam, aliquos tantum è ministris speciatum denotem; non universim ministros in hoc crimen vocem. Denique ut hoc de Religione caput concludam: cur vel tepidum, vel irresolutum, & vacillantem in religione quispiam Monachus me nuncupaverit, quia de matrimonio filij loquutus, si forte ante illud tempus mihi quidà humanitus contigerit, filium meum pramonitum velim eorum incommodorum, quae necessario consequutura essent, si uxorem duceret, quae discrepantem profiteretur religionem: Quanquam nescio quomodo in tanta paucitate Principum protestantium, difficile factu erit, ex illo numero

P R A E F A T I O.

mero aptum & commodum suo loco & ordini inuenire coniugium.

Alterum verò accusationis caput est, quod in quibusdam huiusce libri pagellis certam vindictam, & apertas inimicitias contra Angliam, aut aliquos in ea viros primarios spirare videar: in quo satis mirari nequeo ex quibus præmissis ista conclusio inferatur: etenim sicuti ex vna parte ne primis quidem lineamentis Angliam in eo loco adumbravi: ita ex altera parte Scotos suis quasi coloribus penicillo depinxi: hisce autem verbis argumentum concludo: me nimirum amore quodam in filium eò prouectum esse, vt ita apertè, & sine ambage loquar: dummodo enim illi veram animi sententiam, sincerè & sine omni fuce depromam, quid isti proditores, aut proditorum patroni de me existiment nihili aestimo. Anglos autem significari non potuisse ex eo perspicuum est: Quomodo enim proditores in eum nuncupari potuerunt, cui nullum obsequium, nullam fidelitatem aut obseruantiam debuerunt? neq; melatet, quàm scitum, & Principe dignum Apothegma Anglia Regina iam tum protuleris, quum diademate suo & corona cingeretur:

AD LECTOREM

gingeretur: sed ex scopo illius disquisitionis facile manifestari meum potuit, illo præcepto filio meo sumpta, ne videlicet aliquam progenitorem verba iniuriosa proferri nunquam pateretur: illo exemplo Regine matris meae adhibito, in eum solummodum finem, ut argumentum meae experientiae quoad Scotos esset, nulla omnino vindicta facta mentione. Neque vero Regis, quam debitum nomen delictis induit, ideo statim delinquentibus veniam præstarent. Imò verò me matri meae uno gradu propinquiorum filio scia, neque tamen vel me ita indignum reputo, vel ita morti victimam autumo, ut Davidicum iam mihi testamentum cum eodendum sit; semperque veri principis esse existimaui, hasta potius, quam penna, gladio quam stilo iustam suam vindictam exprimere debere. Sed in hisce proluxior esse nolo: id solum cupio, ut homines ex præteritis meis actionibus futura diuinare, & præagire non dubitent.

Atque hæc hætenus de duorum istorum capitum dilucida explicatione: in qua ed diutius insistere volui, quoad omnibus bonis plene abundeque satisfactum sit: ne-

que

PRÆFATIO.

que istos maleuolos obrectatores quicquam miror, qui venenæ illa sue maleuolentia esca quantum velint pascantur; te autem, amice lector, rogarum velim, ut eandem meam in hoc libro animi sententiam interpretari velis. Neque me latet maximam partem incolarum huius Insulae valde curiosè in eum inquisiuisse; nonnulli amore forsàn ducti, ut potè qui de meliore nota me cognouissent: alij fama quadam, quam de me sparsam inaudierant, auebant aliquid videre, & legere, quod ab illo autore, quem ipsi ita amarent & colebant proficisceretur: præsertim quum vix quædam Idea & simulacrum mentis auctoris ipsius libri haberi soleant. Quidam novitate pellecti, qui omnia indagare honorisibi ducunt, appetentius huius libri aspectu oculos suos satiare concupiuerunt; ut saltem sese vidisse aliquando gloriari possent. Alij demique iniusta nimis inuidia in ipsum autorem exastnantes, auide huic libro inhiarunt: qui ita sese ῥήτορμαχὺς esse deprehenderunt, ut salutaria quæque alimenta in noxios & peccantes humores facile conuerterent. Vnde fuit, ut ex hoc tanto curiosorum concursu, licet alias inter

C

sese

AD LECTOREM

seſe & moribus, & humoribus valde diſcrepent, intempeſtiua hac & planè coacta libri mei prodierit editio, animo, & voluntati mee, ut iam antea dixi, valè contraria. Cui quidem, tam diuerſorum capitum ſpectatorum Hydræ, quem apponam clipeum non reperio: præterquam ſimplicitatem, patientiam, integritatem: ſimplicitatem, dum prima, claffis aduerſarijs ſatisfacio: patientiam, dum ſecunda ignorantijs indulgeo: integritatem, dum tertia claffis malevolentiam in certamen prouoco. Et quanquam vniuerſis placere nequeam, mihi tamen ſatis ſit ſi bonis & probis mea probare poſſim: quorum ſi forte aliquibus, etiam mea haud ſatis expectatiõni reſpondeant, & ipſius materiæ ſubiectæ dignitati; eoſ tamen etiam atque etiam admonitos velim, ut modæſtiæ ad tempus & æquioribus cogitationibus vacare ſtudeant; atque in memoriã reuocent, Deum Immortalem non vni homini omnes ſuas doctes indidiſſe, ſed alias alijs variè, & proportionẽ quadam diſtribuiſſe: plures oculos plura videre: eamque in hominum mentibus inſidere varietatẽ opinionum, ut Quot capita, tot ſenſus. Id quod etiam

etiam
Natu
rit, me
am in
nent
panti
verè
quam
omnia
ſcripto
exper
nem d
re, ſe
huius
incalca
endo a
dignio
Qu
mis pa
ſubiet
princip
formar
ſed v
præcep
tanta
ore tan
Regni

etiam ipsi hominum vultus, & facies quas
 Natura divino beneficio in lucem procrea-
 rit, manifestè demonstrant: in quibus eti-
 am in ipsis lineamentis, in umbris & emi-
 nentijs magnam varietatem, seu discre-
 pantiam porius videre est. Neque sanè, ut
 verè dicam quod sentio, in animo meo un-
 quam fuerat, in hisce rebus pertractandis,
 omnia, quasunque vel ex selectioribus
 scriptoribus, vel ex meo ipsius ingenio, &
 experientia ad perfecti Regis informatio-
 nem depromi potuissent, in medium affer-
 re, sed quadam solummodo praecepta ad
 huius Regni administrationem filio meo
 enucleare, ea videlicet, quae & illi institu-
 endo accommodatiora, & me institutore
 digniora videri possent.

Quod si in opere isto nonnunquam ad ni-
 lis particularia descenderim, id materiae
 subiectae necessitati tribuatur: Qui ut
 principem confusetantum & in genere in-
 formare, non ideo hanc telam pertexui;
 sed ut singula quaque etiam minutissima
 praecepta filio meo enuclearem: ex quibus
 tanta utilitas percipi non potuisset, si lati-
 re tantum specie, & non ad amussim cum
 regni morbos, tum ipsorum remedia un-
 C 2   diquaque

AD LECTOREM

dignaque conquesta exhibuissim. Mihi autem ut Regi hoc magis convenit, quam alteri qui ^{delectat et regit} istorum depictus forsitan exprimere didicerim, quam quis istorum è schola, qui Regnorum Ideas tantum sibi nescio quas in animis effinxerunt.

Quod si quibusdam in locis videar obscurior, id breuitati dictionis tribuendum est: ad quam cum mei ipsius ratione, tum filij mei causa vel inuitas impellebar: mei ipsius, propter otij temporisque angustias, & infinitas occupationes meas, quibus ita assidue distinebar, ut nemo mearum rerum iam insolens esse posset, si modo vel tantillum de me audierit, cui magna illa oneris mei moles, laborumque molestia non innotuerint: filij mei causa, vel quia ex me ipso compertum habeo, Principem, quam diu in ætatis flore constitutus sit, aliquo tempore oblectamenti genere tam facile abduci solere, ut mansculi alicuius voluminis lectioni seridè vacare nequeat. Sumpta verò iam virili toga, in illam partem maderis sui, quæ in agendo consistit, ita eam intentam esse oportet, ut multas horas in commentando collocare minimè

Semper

ei concedatur: adeo ut neque illi conduce-
ret, neque in me vel cadere posset, longior
disquisitio. Nonnullis autem curiosis pa-
rum me debere profiteor, qui ut videretur,
iusto hec longiora deputantes, cum eis ad
transcribendum, neque otium, neque tem-
pus suppetere, notulas quasdam è libro
meo eduxerunt, & nimia festinatione, dum
diminuatam argumenti partem arriperent,
alteram plane præterierunt. Haud illi dis-
similes qui cum illam partem Psalmi, Non
est Deus, in medium proferret, præceden-
tia verba, nimirum, Dixit insipiens in
corde suo, penitus omisit. Ex istis autem
notulis apisculum quoddam consarcinatum
est, sine ordine, sine materia subiecta.
Inscriptis etiam indita: Regis Testa-
mentum nuncupatur: Quasi verò duobus
illis in sacris literis Testamentis tertium
ego ex meo agglutinare voluissem. Id infi-
nitas non eo quodam in loco, ubi vehementi-
us asseuerando quædam filia meo persuade-
re cupia, me ipsum tanquam in ultimo meo
Testamento loquentem introduco. Cum
nam quispiam animi sui sententiam in
scriptis posteritati reliqueris, quia scripta
illa

A D L E C T O R E M

illa auctoribus suis magis longæva solent
esse, ideo Testamentum illud, seu Vlti-
ma voluntas illius scribentis non abs re
dici poterit; atque hac etiam ratione eo-
dem in loco ipse hunc librum, non Te-
stamentum sed quasi Testamentum appel-
lare volui. Quod si quis librum aliquem, à
quouis argumento in eo contento, inscribe-
re velit, non minus ridiculum hoc foret,
quam si quis librum Psalmorum, Dixit
insipiens, nuncupauerit, quia vnus vel
alter Psalmus ab hisce verbis exordium
sumat.

Sed nunc novos istos alienorum libro-
rum Nomenclatores, vnâque eorum inepti-
as, & vanitates missas faciens, ad rem
redeo: deq. libri mei breuitate pauca atte-
xam; veritus nimirum, ne; quacunque in
huius rei defensione à me dicantur, quibus-
dam tamen è vicinis nostris regionibus
vix, aut ne vix quidem satisfacere vale-
ant. Qui cum omnia gubernationis nostra
non mala solum, sed & remedia eorum in
libro isto minutissimè à me pertractantur,
tamen aliquod etiam a me expectarunt
amplius, quod nutantem & vacillantem,

non

non dic
perfrin
mihig
istis se
dant.
experie
mum a
conduc
loquut
nè pra
dictura
professi
potest
carere
secund
sus: m
guinis
nimue
Regim
& pre
verena
perata
sta, n
paren
sciendi
aliena

non dico labefactatū eorum statum penitus
 perstringeret. In quo facilius, uti spero,
 mihi ignoscent, si formam ipsam, quam in
 istis sequutus sum, paulò altius perpen-
 dant. Nam quum hic solum ex mea ipsius
 experientia filium erudierim, quæ potissi-
 mum administrationis forma huic Regno
 conducere, in una autem parte de finibus
 loquutus, ibi cum excusatione quadam pla-
 nè præ me tuli, me nihil de statu Angliæ
 dicturum, cuius me inexpertum ingenue
 professus sum: Illud certè me latere non
 potest, nulla Regna suis morbis & vitijs
 erere: quàm multum etiam mea intersit,
 secundus vel aduersus illius Regni succes-
 sus: nam & me tacente, propinquit as san-
 ctissimi pro me palam loquitur: verum e-
 nimvero quum ibi iam legitima præsideat
 regina, quæ per tot annos tam prudenter
 & prosperè regna sua administrarit, ut
 ex me videar dicere, post Augusti Im-
 peratoris Romani tempora, nulla vel vetu-
 sta, vel præsentia secula huic produxisse
 rem: minime me decere existimaui, illi
 ientia & experientia longè inferiorem, in
 rena republica curiosum esse, aut in alic-
 nis

AD LECTOREM

nei piscini piscari, quod vane est. Quin
 contra polias. Dea fauente, diuinum illud
 preceptum semper obseruaturum me spe-
 ro, ut alijs id faciam, quod mihi ipsa fieri
 cupiam, neq. dubitem prorsus, imò vero
 ex prateritis a felici gubernationis experi-
 entia edoctus, pro illa fidenter stipulari au-
 sum, neminem e subditis suis tam vigilanter
 in eam partem excubaturum, nequid vitij,
 aut morum laberula in illam Imperij for-
 mam irrepserit, quin illa ipsa, dignitas &
 conscientia, sue sortis recte conseruanda
 gratia, multo flagrantiore desiderio exar-
 serit, omnes illas sordes expurgandi, &
 rempublicam pristina suauitatis restituendi.
 vltoribus autem, ut illa superstitet, ego
 me hisce rebus ingeram, nemo est omnium,
 cui minus conueniat.

Atq. has, haec enim postquam omnes, il-
 las difficultates, quae per hunc incommo-
 dare potuissent, procul amouerim, id solum
 iam superest, ut te beneuola laetor, roga-
 rum uelim, ut non tam ingenio meo exola-
 tum hanc fetum, uelut equus undiq. perfe-
 ctum, & omnibus suis numeris absolutum
 respicias, quin multa magis ipsius authoris
 candorem,

audere, utq; integritatem amplexeris.
 Quod autem audieris, in illo solum gloriari
 me posse videor, me nullam dirtati macu-
 lam aspersisse, nihil etiam laudis alicui vi-
 tio affluisse. Quod si forte non ita splen-
 dide, ut par sit, suis ornamentis condeco-
 retur, cum tamen apta omnium membro-
 rum compositione esse, nihil monstrofi, ni-
 hil deformitatis, in eo inueneris. Quam
 autem primo in occulto scriptam latet,
 nunc verò necessitate quadam, non ambi-
 tione in publicum prodierit, ita cum ab om-
 nibus accipi velim, tanquam viuam &
 veram animi mei imaginem: eamque ad-
 ministrandi formam, quam mihi & meis
 in posterum præscripserim imitandam.
 Quam, ut in omnibus actionibus meis
 hætenus pro viribus exprimere conten-
 di, quatenus & numeris mei ratio, &
 tempore conditio pateretur: ita etiam re-
 presentationem quandam in se continet
 illius rei, quæ à me deinceps expectari de-
 beat, & cui observanda etiam in intimis
 meis cogitationibus memet in futurum
 ascrixerim. Atque hac firma fiducia
 fretus, Deum Immortalem, qui una cum
 vita

AD LECTOREM.

vita & regno hanc etiam mihi mentem
indiderit, dignaturam eam in dies magis
magisque augendo in me & in posteris
meis perpetuare, quod in conscientia recte
consolationem, dignitatis & fama
incrementum, bonique pub-
lici conservationem cede-
re possit, te etiam,
atq. etiam va-
lere iubeo.

I
DE
CHRISTIANO
REGIS IN DEVM
OFFICIO.

Liber Primus.

Vemadmodum indignus omni prorsus Imperio iudicand⁹ est is, qui suis proprijs affectibus dominari, illamque animi partem ratione carentem cohibere nesciat : Ita neque dignus quispiam censendus est, qui Christianam gentem religiosa Dei obseruantia excultam regat & gubernet, qui non ipse totus, quantus quantus est, diuinum illud numen ex animo colat & reuereatur. Neq; verò quidquam

*Verum re-
eie guber-
nationis fū-
damentum.*

quam, quantumuis elaboratū, recte illi & è gubernaculis succedere poterit, veluti ab impuro fonte scaturiens, cum ipsius persona profanis quibusdam inquinamentis polluat. Etenim ut verè cecinit Regius Propheta, *Nisi Do-*

minus domum exadificauerit, frustra mittendo sudant qui adificant eam: nisi Dominus ciuitati excubauerit, irritus, & incassum cedit omnis vigilum labor: cui summam & foelicem manum imponere diuina sola benedictio potest. Inscrere

1. Cor. 3. 6. quidem Paulo liceat, Apollo irrigare, a Deo tamen solo omnis pendet propagatio. Tu ergo, mi fili, hisce inprimis disciplinis te imbuas, ut Deum illum & scire, & colere addiscas, cui duplici nomine obstrictus teneris. Primò, quod te hominem crearit; tum quod semideum, tribunali suo infidentem, alijsq; praesidentem dominatorem sibi metipsum te surrogarit; meminerisq; te tanto ceteris magis grata animi significatione hoc illi acceptū referre debere, quanto te alijs in sublimiorem dignitatis gradum euexerit. Quod in alieno oculo festucam quis dixerit, ingentem trabem

Principi in Deum obligationis duplex.

beni in tuo esse oportet : Næuus in alieno corpore, vlcus erit in tuo : quod in reliquis veniale peccatum Pontificij nunctipant, tibi pro capitali crimine deputabitur. Absit ergo vt existimes gradus eminentiam imminuere delicti atrocitatem, nedum asserre peccandi auctoritatem : sed contra potius eo maiorem in modum augetur peccati granitas, quo celsior habetur personæ dignitas. Quicquid erit in quo tu offenderis, non id simplex peccatum aut vnus hominis prolapsio est, sed tuo exemplo per vniuersos ea culpa sese diffundit & quasi propagatur. Tibi igitur in mentem veniat, fulgentem hanc & splendidam mundi gloriam non aliam ob causam Regibus à Deo cælitus transfusam, quam vt tanto magis præ cæteris in omni
 sanctimonia & iustitia quasi radiare contendant : vt ipsi tanquam ardentes virtutis & pietatis faces reliquis omnibus præluceant : quorum lumine in omni vitæ cursu suorum ciuium vestigia collustrentur. Memineris etiam, ex vera illa cognitione, & timore Dei, quem

In Principe delictū grauius quam in cæteris.

Vera Regum gloria.

Prou.9.10.

quem *initium sapientiae* Sapiens dixit, omnia tibi elucescent, quæ ad muneris tui executionem spectare videbuntur, siue te vt Regem, seu vt Christianum respicias: In quo vno tanquam in speculo rerum humanarum progressus & exitus videris: quarum ille solus fons & primus motor existit. Iam verò vnica illa via, qua ad hanc cognitionem perducaris, est assidua verbi Diuini commentatio: cuius verus & genuinus sensus obnixè à Deo precibus petendus est. *Scrutamini scripturas* (inquit Christus) *illæ enim de me testimonium perhibent. Vniuersa autem scriptura* (inquit Paulus) *per inspirationem data est, & ad docendum, arguendum, corrigendum, instruendum in omni sanætimonia utilis est, vt homo Dei ad omne opus bonum perfectus reddatur.* Quos autem omnium propius attingit sacrarum literarum lectio, quàm ipsos Reges? Siquidem in illa scripturæ parte quæ præstantissimorum illorum Regum qui populo Israelitico præficiebantur, primam mentionem facit, non tam illis suaderi, quàm præcipi potius expressè

Dei cognitio
vnde petenda.

Ioh.5.39.

2. Tim 3.
16.17.

Deut.17.

presse videmus, vt legis diuinæ lectio-
ni & meditationi sedulò inuigilarent.
Huic addo sollicitam in audiendo sa-
cræ doctrinæ assiduitatem cum at-
tentione, & reuerentia: *fides enim ex* Rom. 10.
auditu, vt idem ait Apostolus. Inpri- 17.

mis autem cauendum tibi est, ne diui-
na hæc oracula ad tuum arbitrium de-
torqueas, id quod nimis multi faciunt:
neue, vt ex campana sonitum, ita ex
verbo Dei sensum quemcunque ipse
velis, elicias; sed contrà potius omnes
tuos affectus ad illam normam accu-
ratè effingas & efformes, quam in illo
verbo præscriptam videris.

Vniuersa Scriptura in duabus potis-
simis rebus versatur: in præcipiendo
& prohibendo, in hoc vel illud facien-
do, fugiendoque contrarium. Vtrun-
que hoc ritè tenendum est. Neque fa-
tis tibi putes à malo abstinere, & nihil
efficere boni, neq; benefactorum quo-
rundam prætextu impunitatem eti-
am multa malefaciendi tibi concessam
esse existimes. Atque vt in illis duobus
prædictis tota scriptura posita est: Ita
etiam duo gradus sunt illius cultus, qui
Deo

*In quibus
cõstat scrip-
tura sacra.*

*Cultus divi-
ni gradus
duo.*

*Exemplar
ad imitan-
dum.*

Deo ab hominibus debetur. Interior qui ascendit, exterior qui descendit: prior ille in oratione, & fide erga Deum consistit; alter in actionibus ab illo fonte profluentibus: Hoc autem nihil aliud est, quàm rectus in Deum Religionis usus, & versus proximos iustitiæ & æquabilitatis. Ad particularia quæque de Religione latius amplificando ut descendam, necesse non habeo: absit omnis & dicto, & facto simulatio, & dissimulatio: quam ego tibi non leuiter pressi viam, hanc sequere, & tuam ipsius, in qua altus & educatus es, institutionem. Nunquam me puduit palam profiteri, quid de Deo sentiam: quantumvis maledicæ quorundam linguæ me huius vitij falso insimularint. Et nisi mihi mea conscientia certò persuasisset, Religionem illam, quam in Scotia iam profiteamur, ipsis expressis, etiam conceptis scripturæ verbis fundatam esse, (sine qua non minùs omnis Religio futilis & superuacanea, quàm quæ contra eam sit penitus abominanda) ut ego eiusdem publicus assertor existerem, nunquam cuiusquam

cumque in metum vel amor, vel
timorem in animum induisset.

De æquabilitate autem, quoniam
id secunda huius libri parti, quæ de
Regis officio tractat, erit accommoda-
tius, suo loco differendum relinquo.

Ad primam igitur partem hominis
erga Deum cultus quod attinet, quam
Religionem dixi, nihil aliud est, quam
Dei cultus ex manifesta & reuelata
eius voluntate præscriptus: is non alio
quam sacrarum literarum fundamento
nascitur, a vera fide animatus, a recta
conscientia conseruatus. De sacris li-
teris iam dixi in genere: sed ut cuiusli-
bet earum partis meliorem & facilio-
rem selectum habere possis, seu con-
solari seu erudire te velis, breuem hunc
ordinem sectare.

Religio quid.

Tota scriptura sacra Diuino dictata
Spiritu, tanquam viuax Dei verbum
militanti Ecclesiæ usque ad consum-
mationem mundi Normam & disci-
plinam statuit. Ea duabus partibus
constat, Veteri & Nouo Testamento:
Illius fundamentum Lex est, quæ pec-
catum demonstrans, Iustitiam contri-

*Scriptura
methodus.*

D.

per.

net . Huius fundamentum Christus est , qui peccanti ignoscens , gratiam confert .

Lex.

Summa autem totius Legis sunt Decem præcepta , fusiùs in libris Mosai-
cis dilatata , à Prophetis explicata , no-
bisque aptata . Historiæ etiam sacræ
obedientiæ & contumaciæ exempla
nobis exhibent , quod *præmium* , quæ
poena utrique à Deo destinetur . Sed
quum nemo mortalium , vnquam vel
legem integram , vel aliquam eiusdem
particulam ritè tenere posset ; Deo im-
mortali pro sua immensa sapientia bo-
nitateque visum est , vt vnigenitus fili-
us suus nobiscum in vnâ carnem co-
alesceret , qui Diuinæ iustitiæ satisfaci-
ens , pro nobis passus , nostra peccata
expiaret : vt cum benefaciendo salui
esse non possemus , saltem rectè cre-
dendo incolumes euaderemus .

Euangelium.

Ex isto igitur fonte verbi Gratia ,
quadripartitam illam Historiam tan-
quam varios , riuulos , nimirum de Or-
tu , Vita & Morte , Resuscitatione , &
Ascensu Christi diduci videmus : cuius
copiosior explicatio , vsusq; vberior ex
Apostolorum

Apostolorum Epistolis petendus est. Tum verò experientiam vitamq; communem, cum credentium, tum incredulorum, vnâq; historiam de ipsis incunabulis progressuq; Ecclesiæ, ipsorum Acta delineant.

Num igitur ex lege delicta tua agnoscere cupis? Mosaicos libros euolutot; num in istos etiam commentarios *Legis vsus.* postulas? ipsa Prophetarum, *Prouerbiorum & Ecclesiasticus*, ab illo sapientiæ Oraculo Salomone scripta, volumina perlegito: quæ non solum te erudiant quomodo Legi diuinæ obtemperandum sit: verum etiam tam multa ibi aurea, tantamq; moralium præceptorum ad omnem quotidianæ vitæ vsum spectantium inuenies copiam, vt in vniuersa illa Philosophorum & Poetarum turba, nusquam tam diuitem solidæ sapientiæ supellectilem reperire poteris, quæ ita voluntati & sapientiæ Diuinæ concinat. An verò bonorum præmia, impiorum supplicia tibi ob oculos poni desideras? En tibi Historica illa *Mosis, Iosua, Iudicum, Ezra, Nehemiah, Estheris, Iobi*, præ alijs verò

*Euangelij
vsus.*

illos *Regum & Chronicorum* libros familiares tibi volo : In quibus tanquam in speculo te ipsum in numerum proborum vel improborum Regum relatum videris. Num doctrinam, vitam & obitum nostri Seruatoris ediscere expetis? Euangelistas lectita. Num ex ipsius schola doctus, & eductus discipulus prodire cupis? Apostolorum Epistolas meditare. Illius verò doctrinae vsum & exercitationem in primæuæ Ecclesiæ hominibus obseruare postulas? Apostolorum Acta subducito. Nam Apochryphorum libros missos facio, quum me Pontificium esse planè abnegem : & vt verè dicam, nonnulla istorum scripta, ab illo Spiritus Diuini stilo plurimum dissident.

*Sacra litera
quomodo le-
gende.*

Sacra verò scriptura non illotis, quod dicitur manibus, sed casto, puro, & sincero animo legenda est. Quæ in ea obscuriora sunt, humilis admirare : nec illius obscuritatem potius, quàm ingenij tui imbecillitatem incusa ; faciliora iucundè arripias, difficiliora studiosè inuestiges ; ipsum textum ad vnguem teneas : sui enim optima in-
terpres

terpres Scriptura est. Nec verò nimis
curiosè inquirendum in ea, quæ ex-
presso verbo non cōtinentur: inciuis
hæc arrogantia est, extra præscriptos
cancellos euagari, & penitus quàm
par est, in Dei arcana penetrare: Nam
quæ nos scire oportuit, ea omnia in sa-
cris literis nobis patefecit: huiusmodi
autem loca legenda tibi feligas, quæ
muneris tui functionem maximè vi-
dentur attingere: futes verò de Ge-
nealogijs contentiones reiice: *inanes* Tit. 3. 9.
enim & *inutiles* sunt.

Nunc verò ad Fidem quod attinet, *Fides religi-*
quam Religionis altricem & nutricu- *onis nutri-*
lam iam antea dixi: Ea nihil aliud est, *cula.*
quàm firma persuasio, certaq; diuino-
rum promissorum apprehensio nostris
mentibus accōmodata, vt non imme-
ritò aurea illa catena nuncupari possit,
qua Anima fidens Christo connecta-
tur. Hæc autem cū domi nobis non
nascatur, sed à Deo gratuito conceditur, Phil. 1. 29.
vt idem ait Apostolus, oratione eam
nutricari oportet: quam amicum cum
Deo colloquium rectè dicere possu-
mus.

*Optima pre-
candi forma.*

De modo autem Deo supplicandi, ut aliquid etiam à me accipias : post primariam illam Seruatoris nostri precandi formam, quæ sola pro vera O-randi norma nobis præscribitur, proximè diuinas illas Dauidis cantiones, uti optimum, cum magistrum, tum familiarem, tibi asciscas : vnde tanquam ex diuite vena puroq; fonte omnes illas supplicationum formulas abundè hauseris, quæ vel ad necessitatem, vel ad consolationem tuam facere videbuntur. Tibi autem hæc Principi multo magis quàm cuius è populo conuenient : propterea quòd à Rege authore cum dimanarint, quidni & Regios defectus Rex optimè cognorit, & ad eos supplendos, Regia à Deo postulata prout necessitas tulerit, quàm apuissimè accomodarit?

*Varij orandi
modi.*

Frequenti & solitariae supplicationi assuescas : quod quotiescunq; à te aliàs fieri soleat, tum præcipuè in lecto negligendum non est. Nam & publicas plerumq; preces non tam priuato supplicantis fructu, quàm exemplo potius metiri solemus.

In

Inorando neq; præter modum ve-
recundum, neq; etiam rudem nimis in
Deum esse oportet : Illud imperitum
vulgus hominum faciunt qui solum ex
commentario sapiunt : hoc futiles isti
Pharisei Puritani, qui si digitis semel
concrepuerint, statim verbo & nutu
Deo imponere volunt : ex illo, nescio
quæ versus Deum ingrata frigiditas,
ex isto planè contemptus eius tibi in-
nasceretur : Quum verò Deo supplica-
ueris, omnis debita reuerentia adhi-
benda est. Etenim si subditus Regem
suum, nisi humiliter, interpellare non
ausit, quanto minùs omnipotentem
Deum tanquam congerronem suum
mortalis quispiam compellare præsu-
mat.

*Supplicandi
bus quæ nor-
ma sequen-
da.*

Precibus à Deo non spiritualia tan-
tùm, sed & temporalia petenda sunt,
siue magni siue exigui ea momenti fu-
rint : quæ semel impetrata, salua custo-
dia apud te reponantur : cùm ad fidem
tuam confirmandam, tum vt illius in te
amoris in posterũ arrabonis loco esse
possit : vt propensior fuerit mens tua,
ita precare *pro re nata*. Cauendum ta-

*Quæ à Deo
petenda.*

men est, ne cum licitis illicita commisceas, ut vindictam, libidinem & id genus alia : nam istiusmodi precatio à fide non est : *Quicquid autem sine fide fit, peccatum est.*

Rom. 14.
23.

*De successu
precum quod
sentiendum.*
Luc. 18.

Si quid impetraueris, alacris gratias agito ; sin minùs, patienter sufferto : & ut vidua illa iniquum Iudicem, ita tu tanto magis importunè Deum vrgeto. Quod si ne adhuc quidem exaudire, certò tibi pollicere, Deum facilè prospicere, in rem tuam hoc non cessurum, quod petieris : atq; inde tempestiuè addiscas, quicquid tibi à Deo aduersi immixtum sit, in hanc partem interpretari. Quo pacto non solum in medio malorum tuorum patientia armatus incedes, sed alacris etiam atq; erectus à presenti calamitate oculos attolles ad foelicem illum successum quem tibi Deus daturus est. Cùm autem hoc semel experientia comperitum habeas, simili te patientia in proximam calamitatem armari oportet ; certò tibi pollicendo, quod quamuis ingruente tempestate per densissimam nubem dispicere non possis, postea ta-

men,

men; dispersa iam nubecula, facile apparetur; etiam in hoc, ut in illo superiore, optime à Deo tibi consultum fuisse.

De Conscientia autem, quam Religionis conservatricem appellavi, Ea nihil aliud est, quam ipsum scientiæ lumen homini à Deo ingeneratum, quæ ita continuas in singulas actiones nostras, excubias agit, ut læto, & iucundo testimonio exultentur, qui benefecerunt, è contra verò furijs & tædis ardentibus perpetuò exagitentur, qui peccarint. Et sanè ut magnum hoc conscientia tormentum impijs est, Ita non minus bonis & pijs solamen existit, si rite consideretur. Quàm magnum enim hoc privilegium est, quòd dum in vita sumus, semper nobiscum intus circumferamus librum rationum, seu inventarium omnium eorum criminum, quæ vel in ipsa hora mortis, vel in ultimi iudicii die nobis intentanda sunt: quæ cum velimus vel oscitantes nos interpellabit, vel oblitis memoriam refricabit, ut dum ocium, tempusq; erit ad resipiscentiam cōvertamur,

*Conscientia
Religionis
conservatrix.*

*Vita inventarium
conscientia.*

tamur, atq; ita cū ad diē illū coram
 Tribunali sisti oportebit, *albis induti
 stolis, Agni sanguine tinctis* comparea-
 mus. Ante omnia igitur, mi fili, vt sal-
 uam, & sanam hanc Conscientiam
 conserues, elabora : de qua multi fabu-
 lantur, sed pauci admodum vero illius
 sensu tanguntur. In primis verò à duo-
 bus morbis, quibus infici solet, eam
 sollicitè vindices, Lepre nimirum, &
 Superstitionis : illa prophanis opinio-
 nibus, hæc periculosis erroribus ani-
 mum imbuunt. Leprosam Conscienti-
 am eam intelligo, *cui callum iam ob-
 ductum est*, quæ ita securè in vtranque
 quasi aurem peccatis indormiscit, vt
 planè hebes, & stupida ad omnem pœ-
 nitentiam obdurescat : Quod & Regi
Dauid vsu venit post adulterium &
 homicidium ab eo perpetratum, vsque
 adeo donec à *Nathane* Propheta, quasi
 è profundo somno excitaretur. Super-
 stitiosam volo, cū quis in aliam Re-
 ligionis normam iurauerit, quàm quæ
 à verbo diuino auctoritatem habeat,
 ex quo solo vnica illa plus quàm Les-
 bia Cultus diuini regula petenda est.

Ad

Ad antidotum verò contra istius le- Contamina-
ta conscien-
tia reme-
dia.
præ contagionem, nullum presentius
remedium inuenies, quàm si quotidie
hoc apud te egeris, vt præteritæ diei
singulas actiones ad examen reuoces:
quid contra Regium munus, quid con-
tra Christiani officium, vel in omitten-
do, quod non oportuit, vel in commit-
tendo quod non decuit peccando de-
liqueris. In hoc verò examine, vide,
ne tui quasi leno, nimium tibi assen-
tando indulgeas; ad quod vitium om-
nes nos naturâ sumus propensiores:
sed in te metipsum potius tanquam in
inimicum censoria seueritate animad-
uertas. Nam si te ipsum in crimen vocas, 1. Cor. II.
non est quod aliunde iudicium perhorres- 31.
cas: tum verò ex ista censura emenda-
tiores deinceps vitæ tuæ actiones sub-
sequi oportet: semperq; vitandum il-
lud imprimis est, ne repugnante con-
scientiâ prudens sciensq; quicquam vel
feceris, vel dixeris: Nam & leuia quæ-
que delicta, data opera, & de industria
ab hominibus commissa, eo studio
nimirum, vt laxatis conscientiæ habe-
nis in ea vitia præcipites decurrerent,
multo

*Ultimum
examen.*

*Horat. lib.
1. epist.*

*Fortitudo
vera quæ.*

*Præva lu-
randi con-
suetudo.*

multo infensiora sunt, quàm si atroci-
us aliquod crimen, repentino aliquo a-
nimi impetu, dormitante iam consci-
entia, perpetraretur. Memineris igi-
tur in omni actione, quæ ratio tibi ali-
quando in ultimo illo die reddenda
erit. Singuli autem vitæ tuæ dies ni-
hil aliud tibi sint, quàm mortis quæ-
dam commentatio. Vnoquoque eti-
am die ita viuendum, quasi in eodem
moriendum esset, secundum illud Ho-
ratiij. *Omnem crede diem tibi diluxisse su-
preum.* Neq; verò Papistarum more
repentinam mortem tibi deprecandam
censeo, sed orandus potius Deus
est, ut cum hac vitæ usura, eam etiam
gratiam tibi largiatur, ut momentanea
mors nusquam te vel improuidum, vel
imparatum offenderit. Hæc ea vera
fortitudo est, quæ mortis quodocun-
que aduenerit, omnem tibi ex animo
expectorat formidinem. Nec minùs
cauendum tibi erit, ne mentiendi, &
iurandi consuetudine conscientiam læ-
das, id licèt per iocum fiat: usus enim
iurare docuit, in quo nec utilitas, nec
oblectatio inest: quo maiorem repre-
hensionem

hensionem mereri debet. Mentiri autem quid aliud, quàm vilis, & abiectus usus introduxit? à quo omnis pudor penitus exulauit? & propterea etiam quæ vera sunt, minimè negari debent: ea enim species mendacij est: quòd à tui loci & ordinis hominibus facile vitari potest. Nam si quid quispiam à te sciscitetur, quod putes minimè reuelandum, quid ni curiosè nimis interrogantem imprudentiæ arguas? quo pacto nemo tam inuerecundus inuenietur, qui te vltèriùs vrgere audeat: atque isto modo si respondeas siue vera, siue falsa interrogantibus, vel istiusmodi scioli haud satis modesti planè obmutescent, vel nihilo doctiores à te discedent.

Iam verò vt conscientiam sanam & *Contra superstitionem.* ab omni superstitione immunem teneas, nunquam committendum est, vt conscientiæ salus & incolumitas, à propriarum opinionum authoritate pendeat: neue ab aliorum commentis, quantumuis illi magni magistri habeantur, sed sola scriptura sacra fundatam esse oportet. Conscientia enim

enim non certa scientia nixa, vel fanatica ignorantia, vel vana arrogantia putanda est. Hic igitur duo tibi extrema vitanda sunt vitia: Vnum, ne cum Pontificijs Ecclesiæ authoritatem pluris facias, quam tuam certā scientiam: Alterum, ne Anabaptistarum more propria tua commenta, & reuelationum insomnia sequaris, ijsque temerè assentire. Prudenter autem, cauteque distinguendum est, inter ea quæ salutem continent, & ea quæ ad res indifferentes pertinent: inter interiora, & exteriora: inter ea quæ expressè in diuino verbo præcipiuntur, & ea quæ ab humano ingenio inuenta, traditaque reperiuntur: nihil enim ad salutem nostram necessarium est, quod in scriptura sacra non contineatur. Quicquid autem in libro Dei expressè vel prohibitum, vel præceptum inuenitur, id precise acurateque tenendum est. Neque verò singula quæque dicta tam ex vulgi opinione & ex vsu vitæ communis, quam ex præscripto Dei verbo æstimari debent. In cæteris autem rebus quæcumque sacris literis non continentur,

*Interiorum
& exteriorum
differentia.*

tinentur, vel vtendis vel mutandis ita nos geramus, prout necessitas & occasio tulerint. Cum verò Ecclesiasticorum Antistitum quispiam ē sacris quid Oraclis tibi decantauerit, hic òmni reuerentia, & debita obedientia tanquam summi Dei prece, & Paterpatris amplexandus est. Quod si fortè extra cancellos suos euagetur, & propria figmenta, diuini verbi loco tibi obtulerit, ipsique religioni fucum fecerit; hunc tu pro homine leuiculo, & vano agnoscito: qui postquam officij limites excesserit, tu pro muneris tui ratione grauiùs seueriùsque eum coerco. Vt igitur totum hoc de conscientia caput & primam huius libri partem simul concludam, Sacrosanctum Numen ore parciùs, mente & corde vberius usurpaueris. Externa specie liberiorem te, intus & re ipsa restrictiorem esse oportet. Ex factis magis, quàm ex dictis ingeneratum tibi virtutis amorem, vitij odium, faxis, homines cognoscant: esse denique quàm videri probum te malis: in coelis, non in terris repositam tibi mercedem expectes.

De exterioribus ratio Deo reddenda.

Conclusio.

Ad

Ad omnes autem vitæ actiones exteriores, illud Christi præceptum accommodari oportet, in clanculum orando, & elemosynam exercendo: Quo quidem pacto vna ex parte vera illa & Christiana humilitate intus ornatus incedes, non gloriosum imitando Pharisaicum qui tot tantasque suas virtutes prædicaret, sed quod Christus nobis præcepit, confitendo potius, id est, cum omnia quæcunque penes nos sint effecerimus, *invisibiles tamen servamus*. Ex altera autem parte inter homines non tam suspicionem, quam crimen etiam ipsum turpe illud, & invidiosum, fictæ sanctimonix simulationem, & pietatis fucum plus quam metrichum, facile poteris evitare.

DE REGIS OFFICIO.

Liber Secundus.

Ed quum duabus quasi
personis indutus sis, v-
triusq; etiam munus pa-
ri tibi studio exequen-
dum est: vt non tam

Christianum bonum, quàm Regem
etiam probum te homines agnoscant, *Officium
Regis.*
dum officio tuo ita fungare, vt omni
in re iustitiam, & æquabilitatem serua-
re possis. Id autem duobus modis fieri
oportet: primò, si salutaria quæq; in
populo sciscantur, ea; debitæ execu-
tioni demandentur: in quo vno salus
populi, legis vita posita est. Alterum
tuos ipsius mores attingit, quomodo
inter tuos te gerere debeas: cuius ex-

Plato in
Polit.

Isocrates
in Sym.

E   emplo

Plato in
Polit.

exemplo reliquos erudiri oportet. Ita enim nescio quomodo homines comparati sunt; ut Simiarum more ad Principis exemplar subito sese effingant, & efforment, secundum illud Poete

Claudian
in 4. cons.
Hon.

componitur Orbis
Regis ad exemplar, ne sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.

Ad 1. cons.
Hon.
dum ab

Ad legum autem ferendarum observandarumque rationem quod attinet, primum omnium considerare oportet, Legitimus Rex, ambitioso tyranno quantum præster, alter alteri quid inter sit, sic enim quæ ad tuum munus spectare videbuntur facilius intelliges.

Rex à Ty-
ranno quid
differat.

Contraria enim iuxta se posita magis elucescunt. Regem cum dicimus, qui non tam populo natus, quam cælitus etiam à Deo datus est, ad magnum illud siue onus siue regendi munus capescendum, cuius etiam eidem Deo, à quo accepit, rationem aliquando reddere oporteat. Tyrannum verò, qui nullas sibi leges datus, non se populo, sed sibi populum destinatum prædicat: cuius indomita libidini omnia pro

Plato in
Polit.

Arist. in 5.
lib. Polit.

præda

placuisse, ponantur hos solos suae magnanimis fructus hic ferre postulat. Historum igitur duorum fines & destinata, uti directe inter se contraria sunt, ita etiam & singulas ipsorum actiones, quibus tanquam medijs ad illos fines usquequendos contendunt, contrarias esse necesse est.

Regis est id summo honori sibi ducere, recte probèq; munus suum administrare; omnes suos labores, studij, conatus eo intendere, ut Reipublicae salus procuretur, ut leges bonae promulgentur, ut populi quies tranquillitasque conservetur. Qui tamquam pater indulgens, & dominus non tam avarus, id sibi iucundum esse patet, quod illis prosperum; id sibi tutum, quod illis securum, populi amorem, sibi asyllum existimans; omnes suas privatas cupiditates, suorumque civilium utilitatibus longè postponens; denique nullum privatum esse commodum iudicans, quod in bonum publicum non cedere videatur. Tyranno vero quid tam amplum, tam fortunatum, tam gloriosum, quam

Xenoph. 8.
Cyp.
Cic. lib. 5.
de repub.

Ann. 5.
Polit.

Tacit. 4.
Histor.

per fas vel nefas ad optatos ambitio-
nis suae exitus prouehi? qui nusquam
nisi in intestinis suorum ciuium diffi-
dijs, & in populari factione, firma sibi
praesidia collocat? Quam pulchrum
autem sanctimoniae velum obtendit,
tanteisper dum in aures & animos mul-
titudinis adeo influat, vt facile iam illi
sit omnia iura humana & diuina per-
uertendo proprijs suis effrenatis cupi-
ditatibus inferuire: & sub specie boni
publici, priuatas suas utilitates promo-
uere? Vniuersorum calamitas, ipsius
sola incolumitas habetur: deniq; no-
uercali hac & mercenaria opera, in
oppressa iam & collapsa republica
omnes suas fortunas positas existimat.
Verum enimvero qualem isti semen-
tem fecerint, tales eos etiam fructus
dimetere, videre est. Nam & Regem
bonum, exacto iam florenti & foelici
imperio, in pace morientem suorum
indus, exterorum admiratio subseque-
tur: posse se in terris heredes, honorem
& gloriam relinquere, ipse in coelis im-
mortalis foelicitatis coronam conse-
quatur.

Regis boni
qualis exi-
tus.

Cic. 6. de
Repub.

Et

Et quanquam fieri interdum potest,
 quod raro tamen accidit, vt quædam
 natura monstra nefarij parricidæ hu-
 iusmodi Regis vitæ infidientur; illius
 tamen gloria emori non potest. Istos
 autem facinorosos sicarios, cum certa
 & digna manent supplicia, tum ipsa in-
 famia comitatur, per omnem posteri-
 tatem duratura. Tyranni verò è con-
 trariis, odiosa, infamis vita, quid ali-
 ud facit, quam carnifices armat, in pro-
 prium ipsius iugulum suorum civium
 mucrones stringit? Et quanquam gra-
 ue admodum perduellionis crimen fit,
 adeo tamen omnibus exosum Tyran-
 nus sese reddidit, vt illius cladem sui
 subditi parum lugeant, exteri autem
 homines etiam in sinu gaudeant. Quæ
 verò alia rerum suarum gestarum mo-
 numenta Tyrannus post se relinquit,
 quam dedecus & infamiam sempitær-
 nam? Taceo tædas illas ardentes, sup-
 plicia, cruciatus, quibus perpetuò apud
 inferos torquetur: sæpè item vsue-
 nit, vt non solum tyrannicidæ isti im-
 punè euadant: sed quod maius est,
 tanquam ritè & iure factum facinus
 illud

Arist. 5.

Polit.

Tyranni

exitus.

Isocrat. in

Sym.

illud sequens posteritas comprobabit.

Facile igitur tibi erit, mi fili, hisce in rebus delectum facere, veræ virtutis vestigijs insistere, tuam propriam stationem defendere: ut si fortè in hoc directo cursu sine prolapsione consistere nequeas, id saltem sine tuo dedecore, non sine omnium bonorum iusto dolore tibi eueniret.

De Legibus
ferendu.

Sed ut eò unde diuertimus redeamus, nunc mihi de Regno tuo administrando, legibusq; observandis dicendum est. Leges autem pro tuo iudicio & temporum necessitate, ut nouis quæque corruptela in rempublicam irrepserit, condendæ sunt: Ex malis enim moribus bonæ leges enascuntur: In hoc vero Regno plures bonæ leges feruntur, quam debitæ executioni demandantur: ut in Legibus exequendis iam mihi solummodo insistendum sit. Illud tantum meminisse oportet, ne solennia huius Regni comitia ad Leges sanciendas primum instituta, à publico hoc vlti ad priuatas cuiuscunque hominis necessitates traducantur. Nam sicut ille Ordinum contineus,

(Par-

(Parliamentum vulgò vocant,) si ex ^{Comitiorum} ^{usus & au-} ^{thoritas.} vero usu suo, id est, ex legibus ferendis ^{L. 12. Tab.} nec aestimare eum velimus, omnium totius Regni amplissimus Iurisdicendi locus, summumque tribunal habetur & est; & propterea Regis Supremam curiam nuncupare solemus; Ita si ad priuatas hominum particularium utilitates transferatur, nihil eo iniquius aut iniustius cogitari potest. Nam interdum sub specie legis vniuersalis, Edicta perpetua in magnum hominum particularium præiudicium decernuntur: Sæpe etiam ipsis Ordinibus plane iniuriis, quibus ea damno aut nocumeto esse possunt. Et proinde Comiticia hæc, nisi novarum legum ferendarum causa neutiquam tibi indicenda censet: id etiam rariùs fieri oportet: nam quo pauciores leges sint, modò vires suas strenuè exerant, eo bene morata Reipublicæ melius conueniunt.

De materia autem Proscriptionum ^{Cic. 3. de} ^{Legib. &} ^{pro Dom.} ^{sua. Orat.} ^{pro Sest.} quæ propria etiam comitiorum sunt, consuetius erit istuc vlcus non attingere, Mca solum hæc sit cautio: Neminem proscribendum, nisi qui huiusmo-

di scelerum reus citetur, quæ illum indignum prorsus omni in integrum restitutione perpetuò constituent: Leuioribus delictis leuiiores etiam poenas à legibus præscriptas habes.

Legum executionio.

Iam verò ut vnde digressus sum, ad bonarum legum executionem denuò reuertar, meminisse debes, me cum boni Regis & Tyranni iniusti in gubernando differentias fusiùs disquirerem, hoc tibi obiter notasse; Tyrannum in primo ad imperium aditu, Curium simulare, postea cum pedem firmiùs fixerit, planè Bacchanalia viuere. Tu

Primo ingressu securitas adhibenda.

Sen. de clem.

Arist. 7. Polit.

Plato 2. & 10. de Repub.

igitur in primo tuo introitu videsis ut *Quinquennium* illud *Neronis* ex animo auerferis: simulq; inanem illam speciem clementiæ qua tenellus Pufio ita oprabat, *Nellam nescirem literas*: Quin potius legum violatoribus quibuscunque duram securim iniicito. Nam cum Regnum tuum non vi, non precario, sed hereditario quodam iure tibi obnenerit, nihil est cur populares rumores ab officio faciendote deterreant. Maior enim hominum pars sua quasi natura ad Iustitiam & æquitatis studium feruntur,

ferimuli, id tibi certo persuadeas ve-
lim. Hoc solum cauendum tibi est, ne
ad cupiditates tuas explendas potius,
quam ad Iuri æquitatiq; inferniendū,
simulachra hæc & inuolucra Iustitiæ
obtendas: ed enim modò delinquens,
licet meritis luit poenas, tu tamen ho-
mici dii reus, non tanquam Index, sed
tanquam carnifex coram Deo citabe-
re: qui in extrema hac actionum tua-
rum superficie non heret, sed quā men-
te, quo animo, singula fiant penitus
perforitatur.

Cic. ad
Quin. Fr.

At verò cum iam legū fœueritate sta-
bilitum, & confirmatum imperium sit,
vbi semel potestatis tuæ aculeos per-
fensorint, tum deinceps in arbitrio tuo
erit, mansuetudinem cum acerbitate
commiscere, vel in agnoscendo, vel in
ignoscendo, prout dolicti grauiras, &
delinquentis qualitas efflagitarint: Se-
cus verò si initio clementiam tuam pa-
lam vendites, & tui contemptus & sce-
lerum cumulus cum in modum excres-
cent, vt cum ad puniendum accedere
velis, Nocentum immensitas innocen-
tum paucitatem longè superet: neque
facile

Plato in
Pol. & 9.
de Leg.
Salust. in
Orat. ad
Cæsar.

*Intempesti-
ua clemen-
tia dura ex-
perientia.*

*Crimina
quae remit-
tenda non
sunt.*

*Lesae Maie-
statis cri-
mina.*

facile tibi erit definire, unde exordium
sumendum sit. Quam verò inhumana
sed necessarium tamen hoc tibi
videbitur, tam multos intempestiva
elementia perdere, quos in principio
paucorum poena saluos, & incolumes
conseruasset: Atque hac in parte Phrix
tibi ego sim, qui & nimis sero, & ni-
mis magno precio sapere videar: Nam
quum lenioribus principiis omnia pre-
texere in animo haberem, ut facilitate
& clementia omnium animos ad obe-
dientiam pellicerem, contrarium mihi
proptus usu venit: & nullum aliud,
quam populum ingratum, Imperium
dissolutum, lenitatis meae prae-
mium reportavi. Sed cum isti tuae severitati
& modus & tempus, quod antea dixi,
statuenda sint, tum alia quaedam ita
atrocia & enormia crimina reperiun-
tur, ut nullam vel remissionem, vel
moderationem admittant. Ea autem
eiusmodi sunt, maleficium, homicidi-
um voluntarium, Incestus seu stuprum,
prae-postera libido, veneficium, falsa
moneta. Si quae verò contra personam
& auctoritatem tuam offensio conti-
gerit;

geni; in hisce, quoniam reipsum solum
attingunt, tuo vtere iudicio, vel in pu-
niendo, vel in prætermittendo, animo
obsecrantes tuo: in quibus tamen &
rerum circumstantiæ, & personarum
qualitates considerandæ sunt.

Illis autem criminibus, quæ veniam
non merentur, aliud etiam libens at-
texerem, si modò sine inuidia id fieri
possit.

In quo tamen tibi aperiendo om-
nem pudorem paternus amor vincat
necesse est. Id nihil aliud est, quam
falsa & impudica maleuolorum quo-
rundam aduersus parentes, & progeni-
tores tuos siue scripta, siue maledicta
diffeminata: Diuinum nostri præcep-
tum, *Honora patrem & matrem*: &
propterea quum à lege hæc potestas ti-
bi data sit, ne patiaris Principibus pa-
rentibus tuis aliquam labeculam a-
spergi: præsertim cum hæc res mali
exempli sit successoribus tuis: qui
quam à te mensuram acceperint, ean-
dem etiam tibi postea reddent. Inge-
nue hoc fatendum est, omnes nos no-
stris vitijs laborare, quæ tamen tecum
&

*Stirps Re-
gia ne verbo
violanda.*

Exo. 20. 12.

*Plato 4. de
Leg.*

& cum Deo priuatim meditando, tibi ipsi vsui & exemplo ad vitæ emendationem potius esse debeant, quàm aliorum sermonibus materiam præbeant, de qua fabulentur. Iam verò cum nullus totius orbis terrarum Princeps reperiatur, qui generis splendore, & Regali Proauorum prosapia tibi præluceat; effice vt istorum hominum fastus, & insolentia compescatur, qui dum personam vitij insimulare volunt, sub hoc integumento callidè, & malitiosè vniuersæ stirpi notam inurunt; omnibusque posteris perpetuam inuidiam conuant. Quo enim tandem modo amare te poterunt ij, qui parentes tuos odio plusquam Vatiniano prosequuti sunt? Quorsum verò luporum & vulpium recens iam editum foetum interrimunt homines, nisi odio, quo in illam immanem & truculentam progeniem exardescant? & quis non videt in foro carius emi generosum equum Neapolitanum, quàm abiecti asini pulum? qua alia de causa, nisi ob generis differentiam, qua illum suspicimus, istum despiciamus? Id igitur monstri simile

mile erit, si quis filium dilexerit, qui
 parentem odio habuerit. Quid autem
 aliud est parentum famam & existima-
 tionem odiosis criminationibus infe-
 ctari, quàm filium contumeliæ, & con-
 temptui exponere? atque ut totum hoc
 caput concludam, meam ipsius experi-
 entiam argumenti loco in medium af-
 feram: qui vel hisce oculis meis vin-
 dictam diuinam furijs & tædis ardenti-
 bus profligatos illos proditores & in-
 sequutam, & assequutam vidi, qui tan-
 ta mala aduersus parentes meos ma-
 chinati sunt: & fanè verè mihi videor
 affirmare posse, nusquam me firmio-
 rem in rebus meis aduersis amicitiam,
 aut magis constantem amorem inue-
 nisse, quàm eorum, qui in summis pa-
 rentum meorum angustijs ad ipsorum
 latus, fixis quasi anchoris immobiles,
 sine varietate adhærescerent: Illos in-
 telligo qui Reginae matri meæ operas
 & seruitia sua præstiterunt. Dum enim
 tibi, mi fili, quod sentiam & quod ve-
 rum est aperiam, quid isti proditio-
 num siue authores, siue fautores de me
 existiment, ne flocci facio.

olim

Et

*Oppressio.**Aristo.**Pol.**Isocr. de**reg.**Cic. de**Off. & ad**Q. Fr.**Vera Regis
gloria.**Exemplar
memora-
bile.*

Et quatenus inferendæ iniuriæ
 crimen, in numerum illorum crimi-
 num, quæ venia carent, ascriptum non
 sit: Quum tamen frequentius ubique
 apud nos adeo inualuerit, ut Nobili-
 um & potentiorum patrociniis virtutis
 iam quasi nomen viurpet; necesse est
 ut in eo corrigendo maior à Rege se-
 ueritas adhibeatur. Sis igitur in explo-
 rando assiduus, sollicitus in castigando
 intolerabilem fastum & insolentiam
 istorum inuasorum. Sordidatorum
 querelas libens accipito, afflictis suc-
 currito, ac si interesset tua: nihil ma-
 gis honorificum tibi putēs, quam op-
 primentes reprimere: cuiusquam a-
 morem, vel odium pariter habeas: in
 aliorum iniurijs subleuandis laborum
 minime parcas: voluat tibi in mentem
 splendidi illius tituli, quo celebris me-
 moria meus Auius insignitus est; Qui
~~pauperum~~ Rex est, cognominatus.
 Quemadmodum autem Regium mu-
 nus in suum cuique distribuendo præ-
 cipue cernitur: Ita cum pro Tribunali
 sedas, meminisse oportet, te iam in
 Dei solio consistere, neq; ad dextram,
 neque

neque ad sinistram deflectendum, vt
Moses loquitur: Caue vel diuitis vel
pauperis personam respicias. Iustitiam
& oculis & conscientis orbatam esse vo-
porter, istis vel amicis gratificandi, vel
inimicis refragandi, nullus locus erit.

Deut. i.
Plat. Pol.
Cic. ad
Q. Fr.
Arist. i.
Rhet.
Pl. in Il.

Atque hio iam cum de Iustitia &
iniustitia sermo habeatur, instituti ra-
tio suadet, vt de Scotis Hybernensibus
Morganis, & Limitaneis nostris ho-
minibus, de eorumque oppressi-
onibus pauca adiungam.

Hybernens-
um Scoto-
rum & Li-
mitaneo-
rum oppres-
siones.

Sub prioribus autem, breuitatis cau-
sa, duo genera hominum comprehen-
dere volui. Vnum eorum, qui terram
continentem incolunt, qui etsi maxima
ex parte rudes & agrestes sint, aliqua-
tamen politioris cultus vestigia inter
illos apparent. Alterum genus Insula-
norum est, qui omnino barbarum, sil-
uestrem & ferinam vitam degunt, &
neminam humanitatis speciem præ-
seferunt. Ad primum genus quod at-
tinet, fac seuerius illæ leges executio-
ni mandentur, quæ contra supremos
dominos, & familiarum principes à
me promulgantur: neque difficile tibi
erit,

erit, ex efferatis, & indomitis, domitos, & mansuetos reddere: In altero genere, quem ego iam institui cursum, tu persequere. Nouas Colonias è terra continenti subditorum bene institutorum diducito, easque in medio istorum Insulanorum collocato: Quo pacto breui temporis spatio qui melius à natura informati sunt, ad politiorum cultum redigentur: atq; ita paulatim sensumque agrestia illa sata extirpanda, eorumque locis alij noui quasi humanitatis surculi sunt inferendi.

*Limitaneorum
oppressores.*

De Limitaneis autem hominibus qui in finibus habitant, quia probè norim, nisi integra hac insula, quæ iure diuino, & sanguinis propinquitate ad te spectat, potiaris, nunquam impetrabis, vt borealem partem sterilem, & incultam, nedum diadema illud quo caput cingeretur, pacatè & tranquillè possidere possis, non est cur in hac re tibi negotium faceßam. Quod si secus euenerit, tum demum in medio sitam, tam facile eam quam aliam quamcunque Insulæ partem regere poteris. Sed quò expeditior tibi ratio sit,

si populum tuum prudenter, iusteque
 gubernandi, peritos te medicos invita-
 ri volo, qui egroti venam tentare, nox-
 ios humores explorare prius solent,
 quam ipsam curationem aggredian-
 tur. Ita & tibi ingenia, natura, mores,
 affectus hominū accuratius indagan-
 di sunt, priusquam ad salutaria remedia
 descendere possis: propterea succincta
 qua possum breuitate morbos ipsos &
 grauiora mala, quæ per omnes partes
 huius gentis grassari soleant, tibi digi-
 to demonstrabo. De Anglia autem
 diuinare quā possum, quam nunquam
 viderim? quam tamen confido me
 non minus familiariter aliquando
 cogniturum, diuino semper fretum
 fauore, cuius auspicijs iusta omnia &
 æqua prosperè soleant euenire.

*Bene guber-
 nare est pe-
 ritè medica-
 ri. Plato
 Polit.*

Cum antiquitus à primis huius
 Regni factis fundamentis, vniuersus
 populus ditionis nostræ in tres Ordines
 distribui soleret: Tūm verò nullum
 istorum trium reperies Ordinem, qui
 insigni alicui vitio non sit obnoxius:
 quod longo usu & diuturna consuetu-
 dine ita inualuit, vt non iam vitij apud
 illos,

*Tres Regni
 Ordines.*

illos, sed virtutis potius habitum indu-
re videatur. Neq; verò in singulis istis
Ordinibus singulos homines luem
hanc & tabem contraxisse volo: Nam
& eorum, sicuti cæterorum, & boni &
mali promiscuè reperiuntur: id tan-
tùm volui dicere, inter hos trium Or-
dinũ homines vitia illa altissimas radi-
ces egisse. Primũ igitur ne Ecclesiæ
aliquid à me præiudicij fiat, illa iure
prærogatiuæ primas in hoc numero
partes sibi vendicabit.

*Ecclesiæ
morbi l. a.
hereditarij.*

Hæreditarius ille morbus quo om-
nes Ecclesiæ ab initio mundi in hunc
vsque diem infestatæ tam grauem cla-
dem acceperunt, quo etiam candela-
brum, yt diuus *Iohannes* loquitur, ab v-
no loco in alium traductum fuit, ex
hisce fontibus dimanauit, Fastu, Am-
bitione, Auaritia. Hęc demum tria illa
mala sunt, quibus non ita pridem apud
nos & in alijs etiam locis diuersis Ro-
mana Ecclesia non quassata modò, sed
penitus subuersa fuit. At verò refor-
mata religio in hanc nostram *Scotiam*
diuino planè miraculo introducta est.
Nam quum multa in illo negotio à
concitata

concitata multitudine temere fierent,
 & perturbatè; multi etiam cupidita-
 tum suarum turbine abrepti, cæco ani-
 mi impetu & nullo iudicio ad opus il-
 lud Dei peragendum ferebantur. Nec
 verò Principis auctoritatem expecta-
 runt, id quod in Anglia, Dania, alijsq;
 Germaniæ partibus fieri solet; sed ipsi
 sua sponte negotium tentarunt: unde
 omnem benè gubernandi rationem,
 non nutare solum, sed planè concidere
 necesse erat. In illa & rerum, & tem-
 porum confusione, orti sunt quidam
 igneæ naturæ Concionatores, qui eò
 potentiæ apud populum prouehaban-
 tur, vt dulcedinem iam Imperij degu-
 stantes, inciperent nescio quam De-
 mocraticæ reipublicæ formam, sibi
 formari. Et cum iam temporum in-
 iurijs ex aui & matris meæ calamitate
 satis opimam prædam nacti essent, pu-
 pillaris etiam ætatis meæ libertate ad
 suam libidinem abutentes, ita opinio-
 nis errore in illa democratia sese fun-
 darunt, vt certa spe *tribunitiam planè*
possessionem sibi deuorassent. Atque hoc
 modo in populari administrandi for-

*Vnde Puri-
tanorum tri-
bunatus.*

ma dum imperitam plebeculam quò
 velint ducerent, vnde autem velint de-
 ducerent, omnino rerum summam ob-
 tinuerunt : atq; ob hanc etiam causam
 nec in pupillari ætate mea , nec ex illo
 tempore vnquam aliqua seditio orta
 est , quin illius factionis antesignani
 sollicitè id agerent, vt turbulentos hos
 concionatorum spiritus ad suas partes
 pertraherent , quorum patrocinio res
 gereretur. Hinc etiam sæpiùs in con-
 cionibus & pro rostris me lacessunt,
 non alio nomine, nisi quia rex essem:
 quo nullum maius malum esse existi-
 marunt. Sed quum palam hanc que-
 relam profiteri eos suppudisset, tum
 curiosius in meas actiones inquisiue-
 runt, vt vel lippum oculum meum pla-
 nè cæcum, longè viderint : & si forte
 vel fallos quosque rumusculos contra
 me aucupentur, cum tam proba mate-
 ries eis data sit, quin peritos adhibeant
 fabros non est cur dubites. Neq; verò
 tam affabre rem tractarunt, dum astutè
 satis inter personam & munus distin-
 guerent , quin aliquoties etiam non
 cogitantes imprudenter satis illud ef-
 futirent,

*Vagues in
 vltre.*

*Tabella se-
 ditionum.*

furerent, omnes Reges & Principes, *Regiam po-*
 vel natura Ecclesię libertati hostes esse *testatem a*
 insensissimos, neq; vilo modo Christi *fundamen-*
 iugum ferre posse: isto doctrinę lacte *tis evertunt.*
 greges suos nutricarunt. Sed quum
 doctioribus & prudentioribus ẽ mini-
 sterio viris, & pudori & offensionis te-
 meraria ista pręsumptio esset, omnibus
 etiam modis contenderent hi, vt eos
 ad maiorem animi moderationem re-
 ducerent: nullum pręsentius remedi-
 um turbulenti isti spiritus excogitare
 potuerunt ad sustinendum illud quod
 designarant, quã in Ecclesiã pari-
 tatem quandam & æqualitatem intro-
 ducere: quo quidem pacto euenit, vt
 imperiti homines pręficta fronte, do-
 ctiores, & probiores viros penitus ex-
 ploderent. Apage matrem confusionis
 æqualitatẽ, inimicam concordię, hanc
 autem solam Ordinis procreatricem.
 Nam æqualitate quadam in Ecclesia-
 stica politia stabilita, si illius exemplo
 ciuilibis etiam status ad similẽ paritatem
 traduceretur, quanta omnium rerum
 confusio inde sequeretur, quis non vi-
 det? Caue ergo sis, mi fili, ab ista Pu-

*Paritatis
 pretextus.*

*Pessimirei-
publicæ co-
loni.*

ritanorum secta, tanquam à vera Ec-
clesiæ & Reipublicæ peste: quos nul-
la merita deuincire, nulla iuramenta
astringere, nulla promissa obligare
possunt: præter seditionem & calum-
niam nihil spirant: præter modum &
modestiam ambitiosè aspirant: sine
ratione maledicta ingerunt: ipsorum
commenta sine autoritate verbi diui-
ni tanquam Lesbias regulas conscien-
tijs fabricant. Deum illum summum
testem appello: (nam cum iam testa-
mentum condam nullus erit falso lo-
cus) nusquam inter montanos illos,
Barbaros vel Limitaneos latrones te
reperiturum magis ingratos, magis
periculosos, quàm phanaticos istos spiri-
tus: tu verò eorum ductores, & ante-
signanos in terra tua manere ne sinas,
si modò quieti & tranquillitati tuæ con-
sulere cupias: nisi fortè vt *Socrates* su-
am *Xantippem*, ita tu eos ad patienti-
am tuam exercendam retinere velis.

*Alexiphar-
macum.*

Iam contra istuc venenum Antido-
tum à me accipito. Probiores, mode-
stiores, & eruditiores è ministerio vi-
ros amplexare: eos officijs, & benefi-
cijs

cijſ proſequere : quorum, Deo ſit laus,
 haud exiguus apud nos numerus eſt.
 Iſtis de epiſcopatibus & dignitatibus
 comitodè proſpexeris, abrogato peni-
 tus damnoſo illo ſtatuto, Annexatio-
 nis vulgo quod vocant : ni forte ante à
 me id effectum inueneris. Hoc modo *Non bene*
 non ſolùm Puritanorum imaginariam *conueniunt*
 iſtam paritatem, cæteraque eorum in- *Equalitas*
 ſomnia, quæ vel Eccleſiæ adminiſtra- *& Maie-*
 tionis, vel Reipublicæ paci, vel benè in- *ſtas.*
 ſtitutæ Monarchiæ minùs conueni-
 ant, penitus exterminaueris : verum
 etiam auitum illum trium Ordinum
 conuentum (idq; hac ſola ratione) in
 integrum reſtitues. Sed (vti ſpero)
 Deus modò mihi vitam largiatur, ipſe
 tibi in hoc negotio glaciem præſcin-
 dandam vbi ego inſiſtam tu veſtigia mea
 perſequere.

Vt ergo hanc meam de rebus
 Eccleſiaſticis adhortationem conclu-
 dam : Neminem pluris feceris quàm
 Paſtorem bonum : Neminem magis *Conſilia Ec-*
 oderis quàm Puritanum vanum : nul- *cleſiæ ſala-*
 lum ſplendidiorem tibi titulum fore *taria.*
 exiſtmes, quàm ſi Eccleſiæ pater nu-
 tritiuſ

tritus cognomineris. Singulis tuæ di-
 tionis Ecclesijs probos pastores præfi-
 cias: Scholas & Academias, Ecclesiæ
 seminaria, munificè sustententes: doctri-
 nam Christianam, & disciplinam pu-
 riorem ex præscripto Dei verbo inte-
 gram conserues: commoda & suffici-
 ens rerum ad vitam necessariarum pro-
 uisio sit: decorū in omni parte admini-
 strationis tuæ obseruetur: Fastus pœ-
 na, modestia præmio afficiatur: Mini-
 stri magistratus suos, ministros sui gre-
 ges debita reuerentia, & honore prose-
 quantur: vt hoc modo Ecclesiæ pieta-
 te, pace, literis florente, omnibus vitæ
 tuæ gloria maximè elucescat. Duo au-
 tem hæc extrema, ita æqua lance tem-
 peranda sunt, vt non tam Puritanum
 leuem reprimas, quàm tumidos etiam
 istos, insulsos & insolentes Pontifices,
 seu papales Episcopos comprimas &
 coerceas. Quorum si alijs alij meritò
 præferendi sunt, eos tamen suis quibus-
 dam cancellis restringas, ne forte con-
 tagio aut corruptela aliqua in Ecclesi-
 am irrepere possit.

*Nobilium
 ordo.*

Proximum iam locū cum meæ dis-
 fitionis,

quisitionis, tum Parliamenti ordine
Nobilitas occupat: Quæ etsi secundæ
classis numeretur, vi tamen & potesta-
te, vel ad iuvandum, vel ad nocendum
longo intervallo primas obtinet.

Hereditarius autem ille morbus,
quem nostra hac tempestate, huic Or-
dini innatam animaduerti, elata nimis
& fastuosa quædam suæ magnitudi-
nis & potentia persuasio fuit: qui vna
cum lacte nutricis errorem hunc ex-
fluxerunt, omnem ipsorum splendo-
rem & magnificentiam in tribus potif-
simis Iniustitiæ modis consistere:
Primò in opprimendo vicinos suos te-
nuioris fortunæ homines: quos, nullo
licet beneficio obstrictos, ad sua serui-
tia & obsequia vel inuitos cogere vo-
lunt. Secundò famulos suos, clientes,
sectatores per fas & nefas, iure an in-
iuria propugnando. Iusta enim in causa
quilibet servus à domino ritè defendi-
tur. De leuissima autem offensione il-
lis à vicinis data, statim vindicias pro-
ficentur, nullaq; vel Dei, vel Regis, vel
Reipublicæ ratione habita, classicum
canunt, militari manu in campum de-
scendunt,

scendunt, gens contra gentem iunctis
copijs dimicant, *Pede pes densusque vi-
ro vir*: Imò verò multum illis Rex de-
bere videbitur, si in breuem aliquem
induciarum diem consentire velint,
cum & naturę debito & legis præcepto
ad pacem custodiendam etiam per to-
tam vitam sub poena capitis teneantur.

Remedia.
Arist. 5.
Polit.

Hisce malis vt mederi queas, Nobi-
les tui non minùs arctè quàm homines
infimi legibus obtemperare discant:
Neque est quod leues eorùm obmur-
murentium & indignantium vocus
extimescas, modò tu tuo munere præ-
clare fungaris. Nam & perbelli isti
Principum reformandorum prætextus
semper successu carent, nisi cum res
malè administrantur. Tu cum probio-
ribus tuæ Nobilitatis Baronibus alijs-
que familiariùs conuerferis: omnibus
cuiuscunque conditionis hominibus,
modò honestioribus, liberum aditum
concedas: ijsq; apertum te, comem,
blandumque præbeas, ita vt sine ali-
quo panico terrore audaculi te com-
pellent: Tibi ipsi in proprijs personis
supplicent: neque potentiorum inter-
cessorum

Xen. in
Cyr.
Ifocr. in
Eu.
Cic. ad
Qu. Fra.

cessorum opem aut auxilium implorent: Omnis enim sanctorum intercessio Papismus est: Hoc modo fastuosa eorum supercilia, humeros monstrosos, quibus tanquam Athlante cœlum niti omnia videntur, ad mediocritatem reduces. Ad barbaras autem istorum vindicias quod attinet, excita & exere earum legum vim & virtutem, quæ contra eas à me latæ sunt: primordium ab eo capito qui tibi intimus est, quique tibi magis deuinctus est, ut in eo reliquis exemplum statuas. Omnis enim reformatio incipiat oportet ab ijs, qui tibi ad latus assident; unde gradatim ad vltimas etiam ditionis tuæ oras deriuetur. Neque verò cessandum tibi erit, donec efferatas istas & eruentas vltiones extirpaueris: ut earum effectus lamentabiles non minus apud nos in desuetudinem abeant, quam earum nomen barbarum, apud exterarum nationes nouum & insolens habeatur. Nam si vel Gallico vel Latino sermone scribendus hic liber foret, vix sine circumloquutione hæc vltiscendi genera nominari potuissent. Sed

Sed quo facilius ista è medio tollantur, seuerius obseruari facias leges illas contra istas bombardas & proditorios sclopetos à me editas : Neque verò aliter quàm veluti latrones & sicarios, vel animo iudices, vel sermone appelles, vel supplicio castiges huiusmodi homines, qui hæc tela circumferunt, & qui ijs vtuntur.

Iam verò ex altera parte caue ne negligi aut contemni à te tua Nobilitas sese viderit. Hic error Regem auum meum mœrore & angore confecit. Tu verò cogita splendorem generis virtutem plerunque comitari. Illustrium maiorum auita dignitas, vt quidam eis respectus & reuerentia exhibetur, efflagitat. Hisce igitur nobilibus qui legibus tuis libenter parent, tanquam paribus & patribus prouinciæ tuæ honorem deferas. Quo frequentiore Nobilitate Aula tua condecoretur, eo maiorem tibi honorem putes : Eos tibi in consilium, in auxilium, in maximis tuis negotijs adhibeto : Hi tibi manus, hi brachia, nerui & lacerti in legum exequutione futuri sunt. Morigeros

Pla. in Pol.
& 5. de Q.
Arist. 2.
æron.

Xen. in
Cyr.

rigeros & modestos amore, contumaces contra rigore persequere: adeo vt ex nulla re alia maiorem laudem & gloriam venientur, quàm quod humilitatis versus te, & in leges obseruantiae vel infimis quibusque palmam præripiant. Eorum autem aures hisce vocibus perpetuò circumsonare oportet, nulla ab illis erga te officia magis grata, nulla obsequia magis expetita proficisci posse, quàm si & ipsi personas suas, actionesque legibus subijciant, & cæteros etiam pro ea, qua valent authoritate, ad eandem obedientiam pertrahant: sine quo quid aliud tandem est, in quo tibi gratificari sperent? Nullum autem in hoc Regno nostro Legum Exequutio- *Præfectura Regalia.* ni maius impedimentum inuenio, quàm hæreditarias illas præfecturas, aliaque id genus Regalia: quæ cum in Potentiorum manus deuenerunt, vniuersam prouinciam sæpenumero perfundant: neq; verò huic malo præsentius remediū occurrit, quàm vt ad durius examen, strictioremq; calculum magistratus isti reuocentur: ipsarum etiam legum seueriorum asperitatem persentiant,

perferant, si quid desidiosè aut iniuriosè contra officium deliquerint. Quoties autem propter ipsorum officialium delicta loca hæc vacare contigerit, caue ea cuiquam deinceps hæreditario iure concedas: atque ita temporis progressu ad laudabilem Angliæ morem perducere contendas: quod facilius effeceris, si quod spero, Deo iuvante vtrunque Regnum tuo iure obtinueris.

Arist. 2.
Pol.

Angliæ mos
laudatus.

Tertius &
& ultimus
Ordo.

Sequitur ut ad tertium & ultimum illum Ordinem, qui municipiorum est, descendat & dilabatur oratio. Nam & minores Barones in inferioris Nobilitatis numerum referimus. Municipales autem nostri ex duobus potissimum generibus hominum constant, Mercatoribus & Opificibus: quorum utrique suis etiam morbis, suis infirmitatibus laborare solent.

Mercatorum
animus &
usus.

Mercatores non alio fine rempublicam institutam, quàm ad ipsorum facultates augendas, fortunasque amplificandas credunt, qui ex alienis incommodis sua comparare commoda, id licito & honesto in lucro deputant. Res necessarias

necessarias à nobis exportant, quarum loco vel prorsus nihil, vel minùs necessaria ad nos denuò important: vilissimas merces carissimo precio vendunt. Et quanquam prædialium fructuum pro eorum vel copia, vel inopia, modò carius modò viliùs emuntur, ipsarum tamen mercium præcium augeri quidem indies, diminui nunquam videmus: nec minùs præfractè depravatam hanc consuetudinem, quàm si Pragmatica quædam sanctio foret, retinendam putant.

Ab hisce etiam omnis illa adulterinæ pecuniæ ratio emanavit, qui cum puras nostras pecunias, minimèque admixtas in exteras nationes à nobis transportant, harum loco peregrinos & exoticos nummos ad nos reuehunt, quo valore, quæ æstimatione, penes ipsos arbitrium est.

Hisce malis ut occurramus, ad executionem earum legum recurrendum est, quæ contra istos abusus à me sunt sancitæ. Tria verò tibi præcipuè tenenda sunt: gnauos, & probos, sed numero pauciores constituas Inquisitores, quasi

Plat. 2. de
Rep. 8. &
11. de leg.

In pecunijs
que ratio
adhibenda.

quasi triumuiros Monetales : Nam quod plures faciunt, plures negligunt. Tum fidum & diligentem tibi asciscas Fiscalem, qui ab illis rationem exposcat. Inuites & quoad possis pelliceas Mercatores exteros, qui mercaturam hîc exerceant. Ita enim & meliores merces & meliori precio ad vsum suppetent, cum ab ipsis mercatoribus, non à reuenditoribus omnia coemere libera detur potestas. Singulis autem annis omnibus rebus certum precium statuas, pro rata parte, qua in alijs regionibus venundari solent : moderato autem semel precio stabilito, si nostri mercatores hisce conditionibus ad nos aduhere recusent, exteros prouoces, qui liberè etiam non soluto portorio ea ad nos perferant. Sed quum iam monetarum mentio facta est, nummos tuos ex puro & defæcato auro, & argento tibi conflari, & cudi iubeas, ut in solutionibus populo tuo non numero, sed pondere satisfiat : ita & respublica ditabitur, & ærarium tuum locupletabitur. Quod ad bellicos apparatus, aliasque vel temporum angustias, vel

vel tempestatum difficultates tibi vsui
esse possit. Nam etsi nummorum ad-
mixtio, quiddam in sese vtile contine-
at; nusquam tamen nisi necessitate co-
acto; ad id tibi confugiendum censeo.

Quid Opifices? nonne hi etiam sua o-
pera, siue benè, siue malè laborata, quo
velint ipsi precio nobis, vel inuitis ob-
trudent? Quos si forte leuiusculè re-
prehendas, Auentinum montem sta-
tim somniant, & ad Tribunal prouo-
cant. Sed in isto negotio Angliam ti-
bi pro exemplo ob oculos ponas: quæ
& opibus & benè administratæ Rei-
publicæ laude semper floruit, ex quo
primum Opifices exteri confertim il-
luc conuolarint. Tu igitur exteros ad
nos aduentantes non permittas modò,
sed quibuscunq; modis possis pellice-
as: nec minore cura submurmuran-
tem & renitentem plebem nostram
compescas, quàm in Anglia idem ali-
quando factum fuit, cùm exteri eò pri-
mùm aduolârint.

*De Opifi-
cibus.
Plat. II.
de Leg.*

*Anglicana
administra-
tionis com-
mendatio.*

*Plat. 9.
de Leg.*

Sed vnicum adhuc restat vitium,
quod per vniuersam huius Regni ple-
bem, tam ciuitates, quàm pagos vbiq;
peruasit:

*Multitudi-
nis vitia.*

G

peruasit:

Salust. in
Iugur.

peruasit : id est, de Principe temere, inconsideratè, & loqui & iudicare. Qui Rempublicam in lubrico & ancipiti loco collocantes, ipsi præsentis status pertæsi nouis semper rebus studeant. Ad hunc morbum curandum, præter legum exequutionem, quæ à me aduersus immodestos obtrectatores promulgantur, illud præsens remedium est, ita imperare, vt cuius maledicenti os penitus obstruatur : adeo Reipublicæ bonum, populi incolumitatem, sollicita cura prudentis & moderati imperij, tanquam Herculeæ columna, sustentare, vt ne *Momus* quidem ipse quicquam habeat quod obloquatur. Ita tamen seueritati semper lenitas & mansuetudo sunt admiscendæ, vt non tam iniusti detractores pudore & timore in officio contineantur, quàm etiã beneuoli & amantiore subditi tui secunda & foelici vita gaudentes, ad prudens hoc & moderatum Imperium tuum pleniore ore laudandum, humanitate & benefactis tuis incitentur : qua ratione ad mutuam & communem inter eos concordiam concilian-

conciliandam, anniuersarios quosdam ludos & spectacula publica institui oportet; quibus & populi animi omni honestiore genere oblectamenti capi-
antur, & eorum corpora etiam ad militaria exercitia assuescant. Tum verò sobrijs & moderatis conuiujs inuitandi nonnunquam vicini, amici, propinqui sunt, quibus ad iocum & hilaritatem prouocentur, & amor non simulatus facilius conseruetur. Neq; ego intelligere possum, quæ maior superstitio sit Anniuersarios hosce ludos & spectacula, modò licita, mense Maio celebrare, quàm Natalitiorum Christi tempore conuiujs indulgere: & quadragesimali solis piscibus vesci: vtrumque enim & hoc, & illud Pontificij faciunt: Hac semper adhibita cautione, vt Sabbata sacrosancta obseruentur, & ab omni ludorum illicitorum genere eo die abstinenceatur. Atq; vt hic vsus ad hominū animos retinendos in omnibus benè moratis rebus publicis plurimum antiquitus valuit; ita etiam efficiet vt in administratione tua vetus illud Horatij dictum ad viuum exprimatur:

Arist. 5.
pri.
Isocr. in
Paneg.

Horat. de
Art. Poet.

*Omne tulit punctum, qui miscuit utile
dulci.*

Vides iam, mi fili, quomodo ardore quodam amoris, & studio omnia tibi patefaciendi, in perstringendis omnium Ordinum vitijs fuerim paulò acerbior: Sed summum Deum testor non alio animo id à me factum esse, quàm paterno in ipsorum personas amore, iusto in eorum vitia odio. Nam & satis magni proborum numerum in singulis Ordinibus reperiri certò scio.

Et quoniam ad istas Ordinum deprauatas consuetudines corrigendas plurimum te iuuabit, naturas, studia, affectus subditorum tuorum penitus nosse, singula etiam membra prouinciarum tuarum intus, & in cute perspecta habere: me ergo si audies, singulis annis semel illius prouinciæ præcipuas partes inuises, ubi te commorari contigerit. Et quia plurimum regionum te Regem aliquando futurum confido; non abs re erit, si omni trienniali spatio, omnia tua regna perlustrare contendas: Neque surrogatis tuis Regulis omnia committas, sed ipse in persona

Pla. in Pol.
& Min.
Tac. 7. an.
Mart.

persona tua eorum querelas accipias, facilésq; supplicantium precibus aures præbeas. Singula etiam Regna sua propriorum Inquilinorum Consilia, Iudicia sua, sua Tribunalia habeant. Summa autem & maxima negotia tibi aduenienti definienda reseruentur.

Proxima consideratio erit, vt non solum ab intestinis malis & damnis subditos tuos defendas, sed etiam exterorum Principum inuasiones & hostiles impetus longè propulses. Hanc etiam ob causam à Deo tibi in manus gladius datus est, vt non tam populum tuum à domesticis iniurijs vindices, quàm eum ab externa etiam vi, & violentia fortiter propugnes. Et propterea bella iusta de causa suscepta licita sunt. Inprimis tamen cauendum est, ne à te bellorum causa proficiscatur.

Erga cæteros Principes, tanquam fratres tuos, honestè & beneuolè te geras: quæ semel eis promiseris, licèt cum detrimento tuo, religiosè tenere oportet. Singulos eorum humanitate & grata animi significatione in certando vincas. Vt cum cæteris omnibus,

*Exteriorum
iniuria propul-
sanda.*

Xen. 8.

Cyr.

Arist. 5.

Polit.

Polib. 6.

Dion. Hal.

de Romu.

*Versus prin-
cipes qua
forma te-
nenda.*

Ifo. in Plat.
& Paq.

ita præcipue cum istis veracem & simplicem te demonstres : in omni actione Christianum illud præceptum imitatus : *ut alijs id facias quod tibi fieri velis.* Si quos contra alios Principes suos prodicionem moliri deprehenderis, statim tibi paratam esse pestem credas, ut participes parem. Nullo igitur modo aliorum Principum rebellibus vel fidendum, vel succurrendum est : sed Principes potius in tantis eorum angustijs adiuuandi sunt. Quod si nulla merita tua tantum apud eos valere possint, ut ab iniurijs abstineant, auxilium à tempore petas : interim quòd rationi consentaneum erit, id facias. Quod si ne adhuc quidem, vel iustitiæ ratione, vel honoris respectu induci possunt, ut à malefaciendo cessent, & de iniurijs illatis populo tuo satisficiant : Extremum refugium tuum illud esto, Causæ tuæ Iustitia Deo committenda est : Ita tamen ut eos prius dimittas, saluo semper honore tuo, & ex Iuris publici præscripto.

Sed de belligerandi ratione & modo, quoniam à multis illa ars copiosè disquiritur,

Arif. ad Al.
Var. 11. de
V. P. R.
Cic. 2. offi.
Liu. lib. 4.

Liu. lib. 7.
Cic. cod.

disquiritur, & vsu faciliùs quàm præcepto addiscitur, fusiùs iam dicere supersedebò: Pauca solummodo præcepta hic tibi tradere institui. Primùm igitur, summum & maximum causæ tuæ robur & firmamentum sit Iuris æquabilitas: postea, quascunque alias auxiliares copias secunda in acie collocato. Nullum vel Magum, vel Hariolum vanum, de bellorum successu consulto: tibi que documento sit, Regis *Sauli* miserrimus exitus. Ab omnibus autem istis Aruspibus, Ariolis, Mathematicis, vaticinatoribus regionem tuam perpurgatam serues: secundum diuinum præceptum à *Jeremia* propheta latiùs explicatum. Nec verò singulari certamini ius tuum disceptandum relinquant. Nam quum omne duellum illicitum sit, quo fortiri quidem non dijudicare res solemus, & propterea post Legem Mosaicam abrogatam, nullam à sacris literis auctoritatem habeat: Tum verò in Rege hoc iniustissimum est. Qui cum publica persona sit, sui ipsius potestatem non habet, propterea quod veluti cum

De bello.

Prop. 4.

Eglog.

Lucanus 7.

Varro 11.

de V.P.R.

1. Sam. 31.

Deut. 18.

Plut in fert.

& Ant.

corpore caput, ita illius salus, interitusque, cum salute & interitu reipublicæ firmis nexibus, & compagibus conglutinata sunt.

Luc. 14.
Thuc. 2.
Salust. in
Iug. Cic.
pro l. Man.
Demost.
Olynth. 2.
Liu. li. 30.
Veget. 1.

Cæsar. 1. &
3. de bell.
civil.
Prob. in
Thras.

In bello suscipiendo prudentis illius Regis in Euangelio sequere consilium, ut de omni apparatu bellico multò antea tibi prospicias. In primis verò memineras, *nervos belli* esse pecunias. Ductores usu & experientia veteranos, milites manu promptos, & corporis robore valentes iuvenes in delectu habeto. In Disciplina militari retinenda asperiores te esse decet: non solum ut ordo seruetur, qui in bello non minùs quàm ipsa fortitudo necessarius est, & desidia puniatur, qua totus nonnunquam exercitus in discrimen vocatur: sed etiam ut seditiosorum tumultus reprimantur, quo nihil in bello perniciosius, nihil funestius. Hispanum verò Exemplar tibi ob oculos imitandum proponas, cuius incredibiles bellorum successus non ab vlla causa alia, quàm à militaris disciplinæ seueritate dimanarunt: huiusmodi enim errores in acie committuntur, qui vix aut ne vix quidem

dem restaurari possunt.

Quod ad personam tuam attinet, Cic. 1. de bell. ciu. Liu. 1. 7. Xen. 1. & 5. Cyr. & de discip. mil. gnauum, vigilantem te, diligentem & laboriosum esse oportet. In isto autem vt & in reliquis omnibus negotijs tuis, peritiores illius artis in consilium tibi aduoces. Cum militibus tuis familiaris conuerferis, quo eorum animos tibi deuincies: rum in munificentia exercenda sis profusior: istic enim nullus parcimoniae locus erit. In consulendo semper lentum & prouidum, in statuendo stabilem & constantem, in Exequendo promptum & expeditum te esse oportet. Post instructam aciem bene munienda omnia loca sunt. Nec temere adoriundus, nec timidè vitandus hostis est: vtrunque maiore qua possis commoditate efficiendum est. Astutia Xen. 1. Cyr. Thucyd. 5. etiam, & dolus militaris magnam laudem merentur: dummodo quod ingeniosum, idem & honestum. Hec autem si quam callidè inuenta stratagemata sunt, tam rectè etiam cèlari possunt, incredibiles in bello producere effectus solent. Tibi semel atque iterum personam tuam discrimini offerre lice- Isocr. ad Phil. Plat. 9. de Leg.

at:

Liu. 22.

& 31.

Tac. 2. hist.

Plut. de for.

at: sed postquam fortitudinis & magnanimitatis famam semel adeptus es, vide sis ne quasi gregarium militem te quotidianis periculis inconsultò obijcias; sed publico te bono in posterum reserues: neque tibi solum te natum putes, sed maiorem ortus tui partem patria vindicat: cuius etiam causa te tibi metipsi multò cariorum esse oportet.

De pace.

Isocr. in Arch.

Polib. 3.

Cic. 1. Off.

& 7. Phil.

Tac. 4. hist.

Sed ut antea ad arma capienda te tardiorum esse volui, ita ad eadem deponenda non nimis festinare. Ante pacem factam, vide ut bellorum causis pacis respondeant conditiones: unde tibi & populo tuo proueniat tuta securitas: alias ego quidem suaserim, iustum bellum insidiosæ paci semper esse preferendum.

Sed ut demus ad tempus hæc quæ dixi à probo Rege recte obseruari: Remp. bene administrari: Solium suum & sceptrum Iustitiâ confirmari: salutare leges executioni mandari: populum vi armorum ab iniurijs propugnari: non tamen in eo sunt omnia: Imo ne satis, quidem: nisi ipsius Regis
vita

vita virtuti consentanea, Aulicorum-
que forum actiones laudatæ, probati-
que mores reliquis concinant. Hinc
enim omnes subditi, vel ad imitan-
dum, vel ad fugiendum, virtutum aut
vitiū exempla desumunt. Absit er-
go mi fili, vt aliquando hic rumor per-
crebescat, te alijs pulchra quidem præ-
cepta decantare, à teipso in vita nihil
hiscæ consonum obseruari: cuius di-
cta, à factis, toto cælo dissident. E con-
tra verò vita tua, instar legum Codicis,
& speculi loco populo tuo sit; vbi &
legum suarum vsum quotidie perle-
gant, & ex imagine tua perspiciant,
qualem ipsi vitam traducere debeant.

Hoc autem vitæ tuæ & personæ ex-
emplar bifariam considerari potest:
Primum in aulicis tuis ad omnem vir-
tutem & pietatem effingendis, poni-
tur. Alterum in animo proprio tuo
omni virtutum genere & dotando, &
dicando: vt summa cum dignitate po-
pulo tuo præesse possis. Nec verò satis
tibi esse putes, quod innumeras animi
dotes, præclarasque virtutes intus qua-
si in ergastulo quodam conclusas, &
constrictas

*Regis vita
exemplaris.
Pla. in Pol.
& 4. de leg.*

*Plato in
Theæt. &
Euth.*

constrictas teneas, nisi eas aliquando in lucem proferas, & exerceas; in eorum utilitatem, & fructum, qui tuo imperio subijciuntur. *Virtutis enim laus omnis in actione consistit.*

Ar. 1. Ethic.
Cic. in Off.

Aula institutio.
Psal. 101.

Cic. ad Q.
Fr.

Primum igitur de Aulæ tuæ totaq; Palatinorum tuorum institutione, accipe Regis *Davidis*, pulcherrima præcepta, quæ cuius Principi Christiano aptissimè conueniant. Nam si in subditis tuis regendis magnam curam ponere debeas, quanto in aulæ tuæ administratione maiorem? in qua cum magistratus, tum Patrisfamilias onus tibi incumbit. Vt ergo quisque è populo summa cum delectatione Curialium vestigijs seu rectis, seu obliquis facile insistit: Ita nullum tam enorme crimen ab Aulico perparrari potest, cuius exemplum cæteris & impunè, & impudicè similiter peccandi auctoritatem non afferat. Duplex ergo in Aula & familia tua administranda Cautio tibi adhibenda est: Primum vt prudenter eligas: tum vt diligenter regas, quos delegeris.

Vetus est, ex quolibet ligno non fieri Mercurium:

Mercurium : Et quanquam Educa- Plat. 5. de
tio & conuersatio magna naturæ adiu- Leg.
menta sint, ita vt earum altera, altera Arist. 2.
merito Natura dicatur : tamen & illud Cic.
etiam non tam vetus quàm verum di-
ctum est : *Quo semel est imbuta recens*
seruabit odorem testa diu. Summa ergo
cunctio in Palatinorum tuorum delectu
habenda est. ——— Nam

Tarpheus eijetur quam non admittitur Ouid. 5. de
hospes. Trist.

Et multa ingredientibus aditum præ-
cludunt, quæ semel ingressos difficilli-
mè excludunt.

Vniuersus autem hic Curialium cæ- Palatinorū
tus & satellitium Aulicum tuum tribus delectus.
potissimum partibus constat. Nam vel
Minorennēs sunt, vt Barones adoles-
centuli, qui in conspectu tuo alendi
sunt : vel pueri celeres : vel denique Arist. 1. &
adultioris ætatis homines, à quibus illa 5. Pol.
loca supplenda sunt, quæ à viris discre-
tis, & prudentibus occupari solent.
Ad primum genus quod attinet, quid
melius facere possis, quàm adhuc in
pupillari ætate constitutus, in famula-
tum tuum cooptare illos, qui probis,
&

Cic. ad. Q.
Frat.

In fide parentum, quod in Baptifino fieri solet. Nam quamuis *Anima ex radice* non oriatur, sed immediatè à Deo cælitus transfunditur: tamen certissimum hoc est, virtutes & vitia hæreditario plerunq; iure à parentibus ad posteros transmitti, & quasi in sanguinē, seu potius, vt Iurisconsulti loquuntur, in stirpes succedere: Nec minus naturali trāsitu in quorundā progenie animi vitia propagantur, quàm ipsę corporis infirmitates, quibus semē ipsum infici solet. Tu igitur huiusmodi minores eligas, qui fidis, & integris parentibus progeneri sunt; quorumque familiis nulla infamiæ, aut malæ fidei nota inusta est.

Plat. 6. de
Leg.
Iso. in pan.
Ar. 5. Fol.

Dem. 2.
Phil.

Cæteri autem adultioris ætatis Palatini tui, yide vt integræ & illęsę famę & sine macula habeantur: Quod si fecus euenerit, quid aliud iudicare homines possunt, quàm te sequaces & pedissequos tibi asciuisse quam simillimos, eosque tam perditos & profligatos homines, amore vitiorum quibus inquinantur, te ad istam dignitatem euexisse? Vnde enim homines, qui in-

tus

tus te, & in cute cognoscere nequeunt,
 nisi externa rerum facie, ex tuis tuo-
 rumque moribus & actionibus, quæ
 oculis subijciuntur politum adhibere
 iudicium debeant? Proximum est, vt Plat. 7. de
 Rep. 3. & 12.
 de Leg.
 Arist. 5. &
 6. Pol. administri tui huiusmodi animi doti-
 bus imbuti, & virtutibus instructi sint,
 quæ ad illa munia obeunda, quibus
 eos præfeceris, aptæ & idoneæ vide-
 buntur. In quo Iudicij tui limam facile
 prodideris, dum cuius negotio peri-
 tos eiusdem artifices præponas. Vno
 verbo expediam: In delectu seruorum
 tuorum Regis *Davidis* consilium se- Psal. 101.
 quere, vt fideles, iustos, integros terræ
 & oculis perlustres, & vndique con-
 quiras, qui in atrijs tuis apud te perpe-
 tuo commorentur.

Atque hic præterire non possum, Hereditaria
 benemolen-
 tia. quin & te admonitum, & paternæ
 meæ autoritate tibi mandatum ve-
 lim, vt omnes eos in famulatum tuum
 ascriptitios & commendatos habeas,
 quotquot mihi fidelem operam præsti-
 terunt, qui ad illud nimirum munus
 idonei reperientur: cæteri à te muni-
 ficè præmijs remunerandi sunt: eo-
 rumque

nunque posterius, amoris ergo, reliquis
 preferendi. Quo pacto non solum isto-
 rum seruitorum fructum ipse metes,
 (quid ni enim parentum tuorum oso-
 res te etiam oderint, & eorum amato-
 res, te magis diligant?) sed etiam grata
 hac recordatione parentum memori-
 am recognosces: & tanto magis tibi
 benedicent veteres hi serui, quod in
 te veteris domini bene merita agnos-
 cant: qui alias & me sibi ademptum
 graueret dolerent, te autem è medio
 sublatum ex animo exoptabunt. Me
 ergo defuncto versus eos ita te geras,
 ut magnitudinem amoris erga me tui
 hoc modo exprimas; eos semper ad
 maiores honores euehendo, in quibus
 ego maiorem fiduciam collocarim. Id
 autem non ex premiis, quibus ego eos
 affecerim, merendum est (Nam *bona
 fortune* uti nominantur, ita plurimum
 fortunæ subijciuntur) sed ex fide illa
 quam in eis reposuerim: Nam & mul-
 tis gratificandi sæpenumero occasio
 mihi potius, quam animus defuit.
 Ex altera autem parte non tam in eos,
 quos ego amauerim, amoris tui vires
 3152 M expromas;

expromas; sed in eos etiam quos ego
oderim, odij tui stringas aculeos : id
est, quos à me proscriptos offenderis,
vide ne tu domum reducas, neue in
integrum restituas : contrarium si fe-
ceris, non tam in me maximum con-
temptum, quàm summam ingenij tui
leuitatem omnibus ostendes. Quo
enim modo in filium fideles esse pote-
runt ij, qui in patrem foedifragi extite-
runt? Sed vt ad institutum nostrum de
famulatu deligendo iterum reuertar, si
præscriptum hunc modum & formam
diligenter sequeris, omnia illa incom-
moda quæ mihi in pupillari ætate in
delectu seruorum meorum mihi eue-
nerunt, facile euitabis. Nam ab ijs pe-
nes quos tum temporis rerum summa
erat, serui mei deligebantur : & non
quò quisq; mihi aptior, sed quò quis
eorum obsequijs accommodatior, nu-
tutque obseruantior, ita mihi ministri
commendabantur. Id quod quamplu-
rimi eorum in primis illis motibus
contra me suscitatis manifestè demon-
strarunt : Qua de causa magnam in sa-
tellitium meum mutationem introdu-

*Exemplum
domesticum.*

H

cere

cero coſectus ſum: & tamen tam mali
 exempli res, illiusq; temporis corrup-
 tela, multum diuq; mihi negotium fa-
 ceſſiuit: ab illis præſertim petitoribus
 importunis, à quibus iſtiuſmodi mini-
 ſtri commendati fuerunt, qui illis po-
 tius à quibus immiſſi, quàm ipſi domi-
 no à quo admiſſi, deſeruirent. Meo
 igitur exemplo edoctus ſis, ab iſtis tibi
 præſcriptis regulis ne latum quidem
 vaguem diſcedere: ſed ſemper huiuſ-
 modi famulos tibi ſeligas, qui tibi ſer-
 uitio utiles, non alijs nexu mancipio
 eſſe debeant. Cùm autem totius po-
 puli communem parentem te eſſe o-
 porteat; ex omni loco, remoto ſtudio
 partium; ita miniſtros eligas, vt non
 tam aliorum cupiditatem quàm ipſo-
 rum virtutum rationem habeas. Quid
 enim impedit quominus omnes pro
 tuo arbitrio tibi inſeruiant, quum tu
 omnibus pro tuo iure imperare debe-
 es? Sed ante omnia ſumma tibi in pub-
 lico miniſtrorum delectu cura po-
 nenda eſt: Eorum nimirum qui cla-
 uum Imperij tenent, & ad gubernacu-
 la Reipublicæ ſedere debeant. Nam

Ministri
 publici.
 Pla. 3. de
 Rep.
 Cic. ad
 Q. Fra.

meritis muneribus tuum summum
 de privato commodum spectatur:
 in his vero, totius etiam populi &
 publicis salus agitur, et tibi aliquan-
 do Omnipotenti Deo ratio reddenda
 est. Illis igitur muneribus praeficias
 vestrae spectatae prudentiae, honestatis,
 conscientiae, facis illius artis quam tra-
 ctant peritos, ab omni contentione, &
 studio partium alienos: praecipue vero
 ab illo turpissimo assentandi vicio im-
 munes: quam adulationem, Princi-
 pum pestem, lucem & frumentum rerum
 publicarum vere dicere possumus.
 Nam quoniam in prima parte huius tra-
 ctatus, cavendum tibi praedixi de
 interno illo vicio quem in sinu gestas
 adulatorum, quanto magis ab
 illis externis assentatoribus, qui mi-
 nis propere attingunt, cavere poteris?
 Qui circulatorum & importunorum mo-
 re non adulatorum modo, sed pestilen-
 tes & perniciosas merces vendunt:
 Quia nisi ex tuo interitu, & Republicae
 subuersione, nullam aliam tui ambi-
 tionis tibi praemunus viam. Et proinde
 per exequamur illud Iudicium, per tre-

Iso. in Pan.
 & Nic. &
 de Pace.
 Thuc. 6.
 Plut. in
 Pol.

de off. 1. 16

30. A. 21. A

Questores
publici.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

Ar. 5. Pol.
Cic. ad Q.
Frat.

mendum illud Tribunal, ubi aliquan-
do causam dicturus es, etiam atq; et-
iam caue, ne indignis hominibus
summos magistratus deferas. De re-
bus autem ad ærarium pertinentibus,
Questores eligas honestos, diligentes,
facultatibus locupletes, potentia me-
diocres: ut cum ad calculum reuocan-
di sunt, ab ijs strictam rationem exigas
sine periculo, ne quid turbæ in populo
fiat: Hic error magnam mihi pecunia-
rum iacturam attulit. Nunquam ad-
uenas & alienigenas summis Reipub-
licæ muneribus præponas: Istuc enim
inquinorum animos, odio & inuidia
in te, & in illos exæstuan-
tes, ad tumultus & seditiones perpetuo accendet.
Verum, ut antea dixi, si diuina clemen-
tia ad hoc regnum tuum plura accesser-
int, cuiusque provincie proprios in-
genuos tibi consiliarios assumito.

Ut ergo caput hoc de delectu Pala-
tinorum tuorum concludam: Nobi-
lissimorum famulatu te semper oble-
ctes, nam præterquam quod ex No-
bilium seruijs & officijs plurimum a-
moris, inuidiæ parum redundare in te
solet

Id quod in hominibus con- Arist. 2. ethic.
tra fieri videmus) tum vero, ut antea
dixi, generis nobilitatem virtutes co-
mitari similes plerumque inuenies.

Nunc ad alteram partem descenda-
mus, de ijs, quos delegeris, famulis re-
ge regendis: in quo vide ut Aula tua
audientumque tuorum coetus, virtutis,
pietatis, honestatis reliquo populo lu-
men & faciem præferant: In eorum
moribus & vita perperuas excubias a-
gito, ne vel tantillum a recta via desle-
ctant. Quomodo enim leges & con-
stitutiones tuæ in provincia obseruentur,
cum in Aula & Regia domo etiam
ad latus tuum violentur? In Curialem
legitipam acerbitas quam in quemvis
alium animaduertas: Neque patere
quemquam iustorum, dum tuæ gratiæ
& benignitati imponere volunt, in ci-
uium tuorum bona & possessiones in-
trudere. Pro sua cuiusque natura & mo-
ribus, ita illi vel domesticum vel alie-
num te præbeas. Hominem conten-
tiosum cane pelius, & angue effugito.
Natura mites & fide spectati tibi sem-
per ab intimis sunt, præcipue vero à
cubiculis.

Aulica di-
sciplina.

Idem Præ-
nath.

Ari. in Pol.

Tac. 1. hist.
Vall. lib. 2.
Curt. 4.

Demost. 8.
Phil. 3. 1.
in Cat. 1.

Liv. 2. 1.

De Off. 1.
1. 1.

Tac. eod.
1. 1. Ann.

Singulorum

Res. 1. 1.

Arist. 5. Pol.

Tac. in

Agr.

Dion. 1. 52.

1. 1. 1. 1.

cubiculis. Nemo tuorum alicuius negotijs curiose sese immisceat: sed tanquam Turcarum illi milites praetoriani, quos Fannizzaros vocant, te solum parentem agnoscant, tuum tantum bonum procurent. Quod si quis amicorum & propinquorum rebus sese interponere velit, per te liceat: Nam quum nulla iam tibi vel agnatio, vel cognatio ostentanda sit, sed aequo iure cum omnibus bonis vivendum, quid minus decet, quam factionum hominum, & partium studiosorum ducem te & antesignanum profiteri? Administrari tui ad modestiam & obedientiam condocerant, ne praeter id, quod par est, sapiant. Ut qui graviter peccarunt sine venia amovendi sunt: Ita si ne iusta causa, nemo temere abdicandus est: Singuli autem cum aulicis, tum reliqui subditi tui pro eorum meritis *præmio & pena* retinendi, in quo uno omnis rectae administrationis fundamentum est positum. Singuli prout apti & idonei videbuntur, ita negotijs praeposantur. Ceterum ne unus omnia administret, ne & ipse inau-
mescat,

mescant, & ceteri hoc illi inuideant, Xen. in
 Homines simplices & veraces qui vel Agef.
 assentando, vel dissimulando nihil re- Iso. in Sym.
 ticeant, hi tibi in delicijs sunt. Male- & ad Ph.
 ditos obrectatores minimè feras; fir- Id. de per-
 mam concordiam, & amorem non si- mut.
 mulatum inter tuos stabilias: deniq; Cic. ad Q.
 uno verbo ut dicam, in palatio tuo pax Frat.
 excolatur; inuidia relegetur; mode-
 stia foueatur; perditus luxus exter-
 minetur; humilitas euehatur; superbia
 reprimatur; in omni autem Aulica tua
 disciplina is modus & ordo teneatur,
 ut cum exteri luce te inuisum aduolent,
 cum Regina *Sheba* tuam prudentiam, 1. Reg. 10.
 Regiæ domus maiestatem, aulicorum
 tuorum ornatum, & decorem admi-
 rentur.

Summum autem omnis consortij, Coniugale
 & societatis bonum, non aliunde, consortium.
 quam à proba, & pudica coniuge du-
 cenda pendet. Nulla enim tam arctè
 coniuncta quàm vxoris societas repe-
 ritur: hæc sola caro ex tua carne, Os ex Gen. 2. 23.
 osibus tuis, uti *Adamus* de *Eua* loquitur:
 & quia certò constare non potest, num
 tu sumus mecum prius, quàm tuam
 sponsam

sponsam ducere debeat, breuiter hac
in re meum consilium tibi exponam.

Primum igitur cogites velim, con-
iugio nullum maius à Deo Immortali
siue bonum, siue malum hominibus
immiti, pro ratione eiusdem secundi
vel aduersi successus. Sed quum sine
benedictione diuina in ista coniuncti-
one nihil prosperè euenire queat; Tu
igitur in vxore deligenda, tum in ea-
dem regenda, ita teipsum & compares
& prepares oportet, vt benedictionem
hanc tibi accersere possis. Preparatio-
nem tuam eam volo, vt corpus tuum
purum, purum, sine labe & macula im-
pollutum vxori tuæ tradas: id enim
suo iure sibi vindicare poterit. Quor-
sum enim tu castam tibi virginem po-
stules, quum tuum corpus luem con-
traxerit? aut cur dimidiatâ tui partem
purgatam desideres, alteram autem
partem pollutam retineas? Et quamuis
probe sciam obscœnam istam libidi-
nem à maxima hominum parte inter
leuia delicta numerari: tibi tamen in
mentem veniat, quid in primo libro de
conscientiæ rectæ testimonio dixerim:

*Preparatio
coniugii.*

Singula

Singula enim delicta & legum transgressiones, non ad hominum leuiculorum fragilem trutinam, sed ad Deum Legissatorem tum Iudicis diuinam censuram aestimanda sunt. Audi verò Diuini Numinis, ex ore Pauli, præceptum: *Abstineas à fornicatione: Nul-* 1. Cor. 6. 10
lus enim in æchus regnum Dei possidebit.
 Audi Diuum Ioannem grauius in istuc crimen inuectum, qui istiusmodi spurcissimos in *castrum & porcorum name-* Reu. 22. 15.
ram aggregat; indignos qui sanctam illam ciuitatem Hierusalem ingrediantur.
 Iam verò tecum perpendas velim, si quis ita animum induxerit suum, vt leue illud delictum putet, quod Deus grane & capitale crimen iudicet, ex libidine & appetitu, non conscientie Libidinis pe-
 norma omnia peccata metiens, quid niculos effe-
 niidem etiam in reliquis rebus omni- ctus.
 bus fecerit, ad quas turbido quodam animi impetu deferatur? Tandem verò cò prouehatur assuetudine, vt Dei loco efferas suas cupiditates dominati finari. Quæ alia de isto homine spes esse poterit, quam, indomitæ suæ cupiditati tanquam furiosæ dominæ, qui man-
 cipio

cipio sese dederit, ut ab eadem ceris-
 sunam perniciem & interitum expo-
 ciet. Sed quoniam ita omnes com-
 parati sumus, ut domesticis exemplis
 plus percellamur, paulo altius tecum
 perpendas, quantum illud Regis avi
 mei, & meum patris tui inter se diffe-
 rant coniugia. Illius incontinentiæ à
 deprauata educatione profectæ, quod
 aliud præmium fuit, quam duorum
 pulchellorum Principum simul & se-
 mel funestus interitus? Unica filiola
 hærede relicta: quam antequam vel
 aspicere vel benedicere potuit, mors
 ipsum oppressit; Quo pacto duplici
 clade populum suum affecit; ætate in-
 fantula, sexu fœmina, quæ postea reg-
 num administraret. De diuina autem
 in me benedictione, quanto maiorem
 continentiam mihi indiderit, & vberi-
 ores eiusdem fructus largitus sit, tu ipse
 & tui similes testes esse possitis locu-
 pletissimi; quos non diffido, quin ille
 Deus pro sua infinita misericordia sal-
 uos & hospites mihi conseruabit, & eos-
 dem etiam augendo in longam poste-
 ritatem propagabit. Ne ergo te pigeat
 ab

Exemplum
 domesticum.

bonum immunditię perpuratum tu-
um corpus seruire, quod *Templum est* 1. Cor. 6. 19.

Spiritus sancti: Omnibus voluptatum
illicetis tanquam Syrenum cantibus
aures tue occludendę sunt: virtutes à
vitijs ex ipsa rerum veritate, non homi-
nium opinione recte discernendę sunt.

Tres autem pręcipue in coniugio
considerandę causę sunt, ob quas pri-
mum Deo institutum sit. Postea tria
alia accidentia non negligenda: quę
tamen quousque & quatenus petenda
sint, modo primarijs illis causis nihil
derogetur.

Tres primarię causę sunt, Ad libidi- *Matrimonij*
nem perdomandam, Ad liberos pro- *institutio.*
creandos, Ad seipsum consolandum
ex hac commoda, & iucunda societate.

Ne igitur matrimonium differas in se- *Ar. 7 pol.*
nectutem vsque: nam ad sedandas &
restringendas illicentis cupiditates
institutum fuit. Regi autem ob bonum
publicum mature vxor ducenda est.
Neque verò quamcunque ob causam
vxorem ducas vel ætate, vel natura, vel
accidente ad procreandos liberos mi-
nus habilem, aut impotentem: duplex *Id. eod.*

de

hoc

hoc in Rege peccatum foret, & in seipsum & in rem publicam: neq; aliquam dueas vel male moratam, vel male educatam: Nam vt adiumento non impedimento viro esset, foeminam natura in lucem procreauit.

*Matrimonij
accessoria.
Aeg. Ro. 2.
de reg. pr.*

Tria autem illa accidentia siue accessoria, quorum ita ratio habenda est, ne principali derogetur, sunt hæc: Pulchritudo, Diuitiæ, Affinitas: quæ omnia à diuina benignitate dimanant. Ex pulchritudine amor in vxorem accenditur, & vagæ libidines euitantur: Diuitiæ & Affines subsidiariam operam conferunt, quò maiori ea adiumento tibi esse possit. Quod si accessoria ista pluris quam par est, æstimentur, principaliora autem negligantur, quod plerumque vltimè solet: Quemadmodum ea, si bene vtaris, magno emolumento esse possunt, ita si deprauatè, in tuam perniciem conuertentur. Quid enim vel opes vel forma proderit, si quis aliquam ab inferis Proserpinam vitæ suæ consortem nactus sit? Tum demum & nimis cæcò & nimis serò experientis, venustatem sine veritate, potentiam

potentiam sine prudentia, affinitatem
sine honestate, nihil aliud esse quàm
deformem vetulam, fūco obductam,
& unguentis delibutam: quàm mor-
tifera venena aureo poculo propi-
nata.

Tu verò, mi fili, in coniugio tuo pri-
marias illas tres causas potissimum re-
spicias: quæ omnes à prima eiusdem
institutione profluunt: Et *cætera omnia
adijcientur vobis*. Et propterea mea
hæc optio est: ut cæteris paribus eam
potius duceres, quæ eandem tecum re-
ligionem profiteretur. Et, quanquam
cum summo dolore meo, Principum
protestantium potentiorum numerus
valde exiguus sit, & propterea tanto
maiores in isto consilio difficultates
oriantur: tu tamen etiam atque etiam
cogites velim, quæ fieri possit, ut tu &
uxor tua vna caro sitis, & vnionem
plurquam Platoniam illam Mona-
chem excolatis, & tamen duabus Eccle-
sijs oppositis vosmet quasi membra
subijciatis: discrepans religio, discre-
pantes semper mores secum introdu-
cit: & dissentio vestrorum Theologo-
rum

Math. 13.

*Castio pre-
cipua in ma-
trimonio.*

rum discordiam etiam in populo gignet, dum à vobis ipsi exemplum fir-
munt. Tum verò ne malè educentur
liberi vestri magnum imminet pericu-
lum. Neque in eo tibi placeas, quod
eam ad tuum arbitrium effingere & ef-
formare te posse speres; in eo omnium
prudentissimus ipse Salomon lapsus
est. Constantia vero sine fructus, siue
flosculi, vereor in nostris hortulis ne
non nascantur.

*Cavendum
ab infecto
sanguine.
Pla. 5. de
rep.*

38. 27. 46

39. 27. 46

Tum verò quid malus, quid difficulti-
us in omni vita nobis aut aggredi quis
poterit, quam uxorem ducere? de pri-
mo præferam matrimonio loquor.
Nam si tollius & abiectionis infra suam
fortem & conditionem, primam uxorem
ducere, vix autem vix quidem vi-
quam postea famam & exultatio-
nem suam recuperabit. Postremo ean-
dem delectum in uxore tua feceris,
quem in famulis tuis, ut serpe integra
& incorrupta sit, non hereditariis mor-
bis vellemini, vel corporis inquinata.
Nam si incanum & equorum genere
delectus habeatur, quanto magis in li-
beris nostris procreandis tollidum esse
debemus?

*Cic. 2. de
Diu.
Arist. de
gen. An.
Lucr. 4.*

debemus. Hæc in coniugio tuo si
rit observaueris, magnam & consci-
entia tue, & honoris, & naturalis boni
successorum tuorum rationem habere
videberis. ^{et si quis id non fecerit, punitur}
Maritus cum sis, conjugale tuum
promissum Deo factum inuiolatum
serues: id totum, in vna re facienda, in
altera fugienda positum est. In vxore
tua maritali amore tractanda (ea dimi-
dium tui est) & in corpore tuo nulli al-
teri communicando; cuius illa & pro-
prietaria & vsu fructuaria iure suo ex-
istit. Hic iam à turpissimo illo adulte-
rii vitio pluribus te dehortari non crit
necesse. Illud solum oblinisci non de-
bet, quid solenni illo die Nuptiali Deo
sponsoderis: cuius sponsonis vi &
virtutis sola, hereditarium illud ius
successionis ad liberos tuos descendit,
id quod nullo alio modo fieri poterat:
equum igitur est, ut ea pro virili tua
parte à te præstati debeat. Porrius cri-
men Deum semper acerbam ultorem
habet: Neque verò elusorium illud,
aut iocosum iuramentum dici debet,
quo Regna hereditario iure liberis de-
feruntur.

Pla. ii. de
Leg.
II. in Sym.

Cic. 2. de
leg.

feruntur. Quin Regis tui mei exemplum tibi ob oculos continuo obuer-
setur: cuius adulterium vnica suae fili-
olæ & heredi tam calamitosam cla-
dem attulit, postquam funestum illum
Spurium procreasset, qui contra & so-
rorem & Reginam suam nefariè & im-
piè armagessit. Quid autem boni de-
inceps in illius posteros ex tam perdi-
ta & profligata progenie redundarit,
Botbueh flagitiosæ molitiones, & pro-
ditorie machinationes argumento esse
possunt. Religio ergo tibi sit coniuga-
lia pacta temerare, nisi diuina benedi-
ctione te priuari expetas.

Quomodo autem erga coniugem
tuam te gerere debeas, è sacris literis
documenta haurias: quasi propriæ car-
ni tuæ, ita illi indulgeas, sed tanquam
dominus imperes: vt adiutricem foue-
as, vt pupillam regas: Quæ iusta &
debita sunt lubens concedas: Sed in
alienis rebus ne curiosa nimis sit, eru-
dias: tu illi capitis locum, illa tibi cor-
poris vicem sustinet: Tuum est domi-
nari, illius obtemperare: ita tamen
suauius & musico quodam concentu

hæc

Arist 8.
Ethic. &
2. Pol.

Xen. &
Arist in
etc.

hæc temperanda sunt, ut nihilo illi-
bendis illa ad parendum, quam tu ad
imperandum accedas. Tu præcedas, il-
la prompte subsequatur: tuus amor illi
soli simili nexibus conglutinator sit;
illius vicissim affectus omni studio tuæ
voluntati officiosè subijerantur.

Ut concludam, tria hæc diligenter
custodias: Nunquam patere ut vxor
tua in publica administratione sese in-
tremittat: sed in domesticis solum ne-
gociis se contineat: atq; hæc etiam tuo
arbitrio moderanda sunt. Casto & so-
bribo, modesto, & honesto gynæceo
stipata maneat: nam lubrica, & fragi-
lis feminarum sexus. Nunquam vno
eodemq; tempore in iracundiam simul
prolabamini: sed quum illam com-
moueri videris, tu tuam bilem ra-
tione compesce: nam sedata ira, in
quo illa offenderit rectius, indicabis:
illa autem cum ad sese redierit, & suum
errorem facilius agnoscet, & tuam re-
prehensionem reuerbitur. Si Deus
prole te bearit, sollicitus sis de proba
& liberali eorum educatione. Ita eos
diligas, uti equum est: sed tantum
I faxis,

Arist. 1.

Rhet.

Plat. in

Menon.

Aegid. R.

de Reg. Pr.

Plat. 5. de

Rep. & 7.

de leg.

8. R. A.

8. R. A.

8. R. A.

Regis offici-

um in liberis

rum educa-

tione.

7. 23

Plin Th. &
5. de rep. &
6. & 7. de
leg. Ar. 7.
Pol.

Cautio ad li-
berum dis-
cordiam
tandam.

Polid. 1.

In Regna non
cadit Ate-
natio.

Plat. in Pol.
Cic. ad Qu.
Fr.

faxis, resciscant, quantum natura & in-
genium eorum postulabit. Tui etiam
amore & timore perpetuò in officio re-
tinendi sunt. Quod si tria hæc regna
tuo iure obtinueris, primogenitum ti-
bi ~~isacum~~ constituas, reliquis de priua-
tis possessionibus prospicias : secus e-
nim ex familia Erciscunda & hæredi-
tate diuidenda ipsum semen diuisionis
& discordiæ in posteros tuos transfun-
di necesse est. Id quod huic Insule con-
tingit ex illa partitione inter filios *Bruti*,
Loecrinum, *Albanactum*, & *Cambrium*.
Quod si fortè nullam à Deo sobolem
acceperis, proximo in successione, nul-
la à te fraus, nulla iniuria fiat. Regna
enim & imperia à Deo solo quasi dan-
tur, legantur. Nos autem usufructua-
rij tantum sumus : neq; vltorius vel Re-
gibus, vel populo, suos hæredes exhæ-
redandi potestas vlla concessa est.

Quemadmodum autem Palatino-
rum tuorum cætus reliquo populo ex-
emplo esse debeat : Ita tu Aulicis tuis
lumen, & speculum preferas ; cuius
splendor, famulis tuis rectam virtutis
viam commonstret, & viam tuarum
virtutum

virtutem imaginem referat, ad qua-
rum imitationem ipsi sedulo contem-
dant.

Non est quod ego iam quatuor *Vera Tem-*
moralium virtutum tibi scholam ape- *perantia*
riam; tria hæc, & Regia via est: Id so- *us.*
lum dico, una harum Temperantia reli- *Arist. 5. &*
quarum virtutum regina tibi esto. Nec *6. Pol.*
verò vulgari more Temperantiam il- *Cic. 1. Off.*
lam intelligo, quæ in *gustu & tactu*, & *2. de Inu. &*
in istorum duorum sensuum modera- *in Par.*
tione consistit: sed illam potius mode-
ratam prudentiam, cuius vi primum
tibi ipsi modum imponas; tum abso-
luta quadam potestate indomitis tuis
animi affectibus frenum inijcias, po-
stremo; instar periti medici omnes vi-
tæ tuæ actiones prudenter & ex arte
permiscere, non confundere scias. In
omnibus igitur non solum affectibus
& perturbatis animi motibus, sed eti-
am in actionibus tuis virtuti maxime
consentaneis, Temperantiam hanc &
moderationem tanquam summam du-
cem sequi oportet. Etenim quantum-
vis Sanctimonia inter præcipuas illas, *Sanctimo-*
& maxime necessarias, hominis Chri- *nia.*

stiani virtutes numeretur; utpote quæ à vera cognitione timorèq; Dei derivetur: Tamen (cuius etiam te in primo libro commonefactum memini) So in hisce tuis exterioribus actionibus ab illo fonte licet profluentibus, modus quidam & modestia, ratio & moderatio adhibendæ sunt. Idem iam mihi de Iustitia dicendum est, earum virtutum quæ Regiæ propriè sunt omnium maxima.

Iustitia
Plat. de
Leg.
Ar. I. mag.
mor.
Cic. I. Off.
pro Rab. &
ad Q. Fr.
Sen de cl.

Iustitiam exerceas, sed ea moderatione temperatam, ut in tyrannidem minime degeneret. Secus enim, *summum in summo saepe inopia est.* Exempli gratia. Si quis spectatæ probitatis vir à latronibus oblectus, ad iustam sui defensionem & inculpatam tutelam, unum eorum fortè fortuna interimat: Illi & numero plures, & vici perdit & profligati homines etiam, fama publica innotescunt. Hic unus & solus, vir integer & illæsa famæ, sed quia nulli testes oculati reperiantur, qui de primo aggressore certum testimonium perhibere possunt, num igitur vir bonus in discrimen capitis vocabitur,

tempus & mortis poenam luet. Præterea, legibus nostris municipalibus cautum est, ne quis sub gravissima multa pecuniaria vicini vel personam inuadere, vel limites violare ausit: vicini equus fortè fortuna in vicini pascua irrumpit, eadēq; depascit: num igitur dominus equi tribus librarum millibus multandus est, quia hoc modo quadrupes pauperiem fecerit? Minimè verò gentium. Leges enim ad humanam societatem tuendam, & ad benè beatēq; vivendum, non ad homines circumveniendos ordinatae sunt. Et proinde non ex nudis verbis, sed ex vero sensu & mente earum leges interpretationem sortiuntur. Nam *Ratio est Anima legis.*

Et quod hactenus de Iustitia, idem nunc de Clementia, de Magnanimitate, Liberalitate, Cōstantia, Humilitate cæterisq; Heroicis virtutibus dicere liceat. *Nam in media consistit virtus.* Sed tamen asturia & fraude diabolica factum est, ut extremā illa duo vitia, vicinitate boni, eiusdem simulachro fictum nobis nonnunquam faciant: cum tamen inter ista nulla prorsus similitu-

Arist. 5. Ethic. & 1. Rhet.
Cic. pro Cæcin.

Falsa extremum representationis.

*Extrema in
quo concur-
rant,*

do fit. Ipsa etiam extrema, quanquam inter se oppositione quadam aduersari sibi inuicem videantur : tamen quò altius tendunt, eò facilius ad extremum, pyramidis more, in idem punctum vtrique coeunt. *In infinitis enim omnia concurrunt.* Quæ enim tandem differētia est inter proiectam illam tyrannidem, quæ vniuersi generis humani interitu sese oblectat, & abiectam in puniendo tarditatem, qua cuique in vicinum, & socium suum tyrannico modo sæuire, & grassari permittitur ? Aut quid quæso aliud est illa perdita prodigalitas, qua luxuriosè profundendo omnia amittimus, quàm extrema avaritia, qua accumulando diuitias, nullis omnino gaudemus ? Afellorum more, qui in tergo planè saginam gestant, ipsi interim inedia miseri pereunt. Quid etiam interest gloriosus *Nebuchadnezzar*, fastu, & pompa totius tumidis, & preposterò Puritano in humilitate efferato, ad paritatem suam prouocanti, nihil aliud quàm vermes, & cineres prædicanti, & tamen iura, & leges Regibus præscribenti, cum ipse nullum

nullum frenum, vel a rege, vel à Le-
ge patiar? Mea quidem sententia,
maiores saepenumero sub istiusmo-
di hominis sordido palliolo, quam
sub Alexandri Magni purpura fastum
& arrogantiam latitare deprehendes:
id quod de Diogene aliquando simili
in re dictum fuit.

Ante omnia verò contendas vt pro-
priam artem tuam ad vnguem ediscas.
Ea nihil aliud est, quam bene impera-
re. Id cum dico, omnes tibi artes ad-
discendas suadeo. Nam nisi omnes no-
ris, qui fieri potest, vt omnes corrigas?
id quod propriè tuum attingit offici-
um. Præter institutionem igitur il-
lam quam à præceptoribus acceperis,
necessarium erit, vt in librorum lecti-
one, & omnium rerum licitarum cog-
nitione temet oblectes: duplici tamen
hac cautione adhibita. Primum, vt suc-
cis suas horas tibi seponas, neque publi-
ci tui muneris executionem interrom- Id. r. de fin.
pas: Tum, ne ociosam illam rerum sci-
entiam curiosè affectes, sed vt tibi vsui
& publico bono esse possit: illam au-
tem cognitionem ad actiones vitæ

communis & muneris functionem accommodes. Neque leuium istorum Astrologorum similem te esse volo, qui dies noctesque Cæli motus, & siderum cursus inuestigant, non aliam ob causam, quàm ut suæ ipsorum vanitati, & similibus curiosorum desideriis satisfaciant. Sed quia omnes artes & scientiæ cõmuni quasi vinculo inter se connectantur; summa autem & maxima earum principia in vno eodemque cõsistent; (quod eleganti inuoluchro potius obtexerunt, dum nouem Mûsas omnes sorores esse fingerent) tu hisce artibus inuigiles, ut ex earum harmonia & concentu omnium scientiarum cognitionem elicias; quibus etiam ab intimis consiliis te esse volo, ut tanto facilius eas in ordine & modo conseruare queas, quod antea à me dictum est. Idcirco enim græus est rerum scientia, cuius grauitate aut pondere nunquam vel otiosos meos premi, vel inolestia te affici senties. Primum igitur in facis literis te versatum esse oportet: non solum ut de salute tua certior fias, verum etiam ut Ecclesiasticos

Sacra II
sera.

Ecclesiasticos tuos in officio continere
 poteris, tanquam *utriusque Tabule cu-*
stodias. Eos enim rectè gubernare non
 minimam muneris tui partem esse du-
 col. In primis autem cauendum est, ne
 eos errare aut vagari ab instituto in-
 suggestis sinas. Quod si in pacata &
 tranquilla republica viuere expetis, in-
 terminare illis, ne rebus politicis & fo-
 rensis sese vniquam immisceant: Et
 qui primum hoc tuum præceptum te-
 merare ausit, grauem poenam luat.
 Nunquam quicquam contra eos vel di-
 cas vel facias, nisi autoritate & ratio-
 num mimentis munitus sis: nec pluri-
 bus disceptare contra eos tibi condu-
 dit. Ergo nimium illis hac in re, etiam
 ad nauseam usque, indulgi: eorum au-
 tem mos est nunquam cedere. Eccle-
 siasticorum conciliabula & conuenti-
 cula, nisi te sciente & permittente, ne
 feras. *De Legibus Municipa-*
 Secundum à sacris literis locum, tua-
 rum legum cognitio occupet. Nam
 quomodo de ijs rebus iudicare poteris,
 quas non cognoueris? Enitere vt om-
 nes tuas constitutiones tue, quàm pro-
 cessus

Deut. 17.

De Legibus
 Municipa-
 libus

Plat. 4. de
Rep. & 6.
de leg.
Arist. 1.
Rhet.

Cic. 1. de
Orat.
Sen. in
Lud.

Publici con-
fessus fre-
quentandi.

Ar. 1. rhet.

Cic. ad

Qu. Fr.

Plut. in 16.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

ibid.

cessus Iudiciarij breuiter & dilucidè,
quoad fieri poterit, expediantur: cer-
toque tibi persuadeas, harum rerum
prolixitatem, cum dissolutam varia-
tem, tum ambiguam obscuritatem
semper gignere: Breuiora quæque &
certiora & expressiora sunt: Longe au-
tem istæ ambages ad nihil aliud vtilis
sunt, nisi ad Aduocatos & amanuen-
ses locupletandos, cum summo totius
provinciæ damno & detrimento. Nec
te pigeat publicos confessus & tribu-
nalia frequentari, modosque proce-
dendi studiosius indagare; vt si fortè
quis vel ambitus vel largitionis reus
deprehendatur, quàm fieri possit, acer-
bissime puniatur. Neque te ab isto in-
cepto deterreat tua à quibusdā expe-
ctata gratia & salior, qui tua præsentia
expeditiorem sperent Iustitiã. Quan-
quam in eo potius gratificari debeas
tenuioris fortunæ hominibus, qui à
negotijs suis tam diu litibus vacare ne-
queunt, quique sæpe etiam à potentio-
ribus impediuntur. Cum verò eò ac-
cesseris, memineris locum illi in quo
consideas, non tuum sed Dei tribunal
esse:

esse: & propterea nullus fauor, nulla gratia te ab eo, quod iustum & æquum est, dimoueat: nullus ibi locus, ut antea dixi, vel amicis gratificandi, vel inimicis obistendi, sed ut Iustitiæ inferas. Tibi etiam inter Iustitiam & Æquitatem distinguendum est. Neque enim misericordia commotus in pauperem, diuiti auferas, quod suum est, quia satis habet, quod det: sed & brevioris staturæ homini largiorem tunicam adiudices, si modo ad illum iure spectat: Ita errorem *Cyr* iunioris in hæres facile effugies: Nam & Iustitia vi legis suum cuique distribuit: Æqui- Xenop. i.
Cyr. tas autem in arbitrarijs Iudicijs, cuique illud dat, quod æquum est, & quod melius illi conuenit.

A secretiore consilio tuo rariùs ab- Consilium
secretum. sis. In illo confessu de publicis Regni negotijs, deque insolentum hominum iniurijs reprimendis agitur. In illo iudicio res, qua possis succincta breuitate & perspicuitate tractentur: neque ibi Cic. ad
Qu. Fr.
Tac. i. hist.
Plut. in
Dem. ullus Aduocatis aut dilatoribus locus sit, sed vnusquisque suam causam oret. Te verò querelas oppressorum audi-
endi

endi tadium non capiat : Aut ne *Rex*
sis : Singulas causas ad sua ordinaria
 iudicia remittas , vt confusio euitetur :
 tuum verò id munus erit , vt singulos
 ad strictam sui officij rationem reddendam reuoces.

Historiarum
lectio.

Proximum est, vt te ad lectionem
 Historiarum Authenticarū & Chrono-
 logias euoluendas adhorter, præser-
 tim verò in domesticis nostris Histori-
 is reuersatissimum esse cupio : Ne sis
peregrinus domi : Nam & istiusmodi
 exempla te propius attingunt. Neque
 tamen famosos illos Libellos *Bucha-*
nani, aut *Knoxij* Chronica, intelligi hic
 volo ; Si quod huiusmodi scriptum su-
 perites inueneris, eiusdem depositarij
 legis seueritatem persentiant. Nam in
 eo Pythagoræ discipulum te esse ve-
 lim, vt existimes ipsos manes istorum
 seditionum flabellorum quadam in eorum corpora transiisse,
 qui eorum vel libros retinent, vel dog-
 mata defendunt : quos non minore
 supplicio plectendos cenfeo, quàm si
 ipsi auctores iam à mortuis essent re-
 suscitari. Ex historijs Authenticis &
 Chronicis

Plat. in
 Men.

Chronicis legendis praxin cum *Georgio* Ar. r. rhet.
coniunges, & præterita cum præsentibus conferas. *Quia nihil nouum sub sole:* Pol. r. Plut.
Ea est rerum humanarum volubilitas, in Tim.
& inconstantia, ut ad Cælestium orbium Cic. 2. de
um motus quasi in circulo omnia volu- Orat.
antur: Quod in *Ezechielis* insomnio Ecclesi. r.
de Rotis pulchrè depictum, & in
Poetarum *rota Fortune* ingeniose ef-
fectum legimus. Legendis autem Hi-
storijs quomodo versus & publicos
Legatos te gerere debeas facillè addi-
ces: pariter etiam disquirere & dis-
ceptare res ad eorum statum & guber-
nacula pertinentes. Inter prophanas
autem Historias præcipuè tibi com-
mendatos habeas Cōmentarios Cæ-
saris, cum propter dictionis suauita-
tem, tum ob materiæ dignitatem. Hec
enim mea semper fuit opinio, illum
vniuersis reliquis omnibus quicunque aut
fuerint, aut fuerint, pagani Ducibus &
Imperatoribus in rei militaris & vsu,
super præcepto, multis gradibus ante-
cellere.

Reliquis etiam literis humaniori- *Artes hu-*
bus te mediocriter ex cultum esse cu- *maniores.*
pio: Sen. ep. 84.

20. 10. 10. pio : sed magnū aliquem in ijs ma-
 20. 10. 10. gistrum aut profectorem te nihil mo-
 20. 10. 10. ror : Id enim esset à maioribus tui mu-
 20. 10. 10. neris negotijs te auocare : Et cum *Ar-
 20. 10. 10. chimedis* exemplo te circulos & semi-
 20. 10. 10. circulos in puluere ducente, patria ab
 20. 10. 10. hoste capta erit, quā indignè id po-
 20. 10. 10. pulus tuus tulerit, cogitare poteris.
 20. 10. 10. Mathematicis etiam te tinctum esse
 20. 10. 10. non nocebit, præsertim ad artis mi-
 20. 10. 10. litaris peritiam, ad castrametandum,
 20. 10. 10. ad aciem instruendam, ad loca tum
 20. 10. 10. munienda, tum obsidenda, & id ge-
 20. 10. 10. nus alia.

20. 10. 10. 17. Ista autem scientia tua vide ne pla-
 20. 10. 10. nè mortua sis, vt Diuus *Iacobus* de fide
 20. 10. 10. loquitur. Sed in quotidianis vitæ tuæ
 20. 10. 10. actionibus faxis elucescat.

20. 10. 10. De Mag- *Veram magnanimitatem amplectere ;*
 20. 10. 10. nimitate *non in ultione & vindicta* sumenda, in
 20. 10. 10. Arist. 4. qua maxima hominum pars adultera-
 20. 10. 10. Eth. Sen. to Iudicio magnanimitatem ponunt ;
 20. 10. 10. de cl. sed è contrà potius, qui te offenderit,
 20. 10. 10. indignum eum putes cui succenseas,
 20. 10. 10. tuæ iracundiæ imperando, in eoque
 20. 10. 10. triumphando, quòd tibi ipsi vel inuito
 20. 10. 10. veniam extorqueas. Vires autem ira-
 20. 10. 10. cundiæ

cundia tuæ parcè & frugaliter depro- Cic. 1. Of.
mas : ad si eas data opera referuare cu- Vir. 6.
pias ad domesticas iniurias repellen- Æneid.
das, & iniuatores castigandos, tum e-
tiam ad externas impressiones propul-
sandas, iustòq; bello hostem coercen-
dum. Quum verò insignem aliquam
iniuriam deprehenderis, da & conce-
de aliquantulum iracundiæ tuæ, vt in-
stat torrentis cum impetu decurrat.

Iratus Rex Leo rugiens. Humilitas non Pro. 20.
simulata tibi in precio sit : omnis fa- Humilitas.
stus exulet, cum in Deum, tum in pa- Plat. 4. de
rentes : non enim materia sed vsu dif- leg.
fers, idq; diuina prouidentia, à quouis Xen. 2. de
è populo infimo. Quòd si contigerit, dict. & fac.
vt vxor mea defuncto me superstes ex- Socrat.

titerit, illam, sub poena maledictionis
meæ, debito suo Honore ne defraudes:

Bershebam tibi à dextris in folio collo-
ces: nulla de causa illam offendas, ne-
dum iniuria lædas: illius memineris,

Quæ longa decem tuleris fastidia menses.

Quod ex illa etiam carnem & sangui- Val. afforum
nem desumpseris: nec verò Iuuenum minorum.

nostrorum Baronum more prima tua
bella matri indicenda sunt. Tu verò vt

ab

ab

ab illa optime mereri contendas : neque te cum multis decipi sinas , qui parentum suorum maledictionem , quam non sunt meriti , ut ipsi inquirunt , nihili faciunt. Absit ut isto modo Naturæ ordinem inuertas , præcipiti in parentes iudicio , præsertim cum propria tua causa agatur. Immò hoc tibi persuadeas , parentum seu benedictionem , siue maledictionem , certam quandam diuinationis in se vim & virtutem continere. Quod si nihil aliud esset , ideo Parentes honore prosequendi sunt , ut longæuus esse possis : quod ab ipso Deo in lege sua promissum accepimus. Illos etiam qui loco parentum tibi sunt , honore afficias : quales sunt gubernatores , institutores , & præceptores tui , quibus & gratiam referre , & præmia conferre necessum erit. Id & obligatio & estimatio tua à te efflagitant.

Exod. 20.
Xen. 1. &
3. Cyr.

Cic. ad
Qu. Fr.

Sed videndum etiam est , ne ex ista vera humilitate tua iusta indignatio vel tardior vel remissior fiat , si quando insignes inuasores & oppressores in conspectum tuum prodire ausint :

Istiusmodi

istiusmodi enim ferrei vultu, truci aspectu, minacibus verbis perterrefaciendi sunt. Quod si sub specie & similitudine Iustitiae (vt saepenumero fit) tenientes homines ab istis potentioribus opprimantur, neq; id iure corrigi, aut reberi possit: id saltem fiat, omni gratia & favore tuo penitus excidant: & quum occasio tulerit, potentiae tuae aculeo faxis persentiant: neque alio modo iniustos istos, quam in Christi parabola duos illos debitores tractandos censeo. Ar. 5. Pol. Mat. 18.

Veram Constantiam assequere, non solum vt probis & honestis beneuolentiae & humanum ostendas, sed etiam vt *inimicum animam* in rebus aduersis retineas: non insensibili illa Stoicorum stupiditate, qua plurimi nostris temporibus, veterem illam sectam imitando, gloriam venari volunt; & tamen in omni vita morum suorum leuitate, & inconstantia, tam grauem professionem eminentur. Et quam e saxo, aut robore dolatus non sis, ita vt calamitates non sentias; earum tamen sensus aciem tibi mentis.

Vera constantia.

Aris. 4. Eth.

Thuc. 3. 6.

Cic. 1. Off.

& ad. Q. F.

K

adeo

adeo non præstringat, ut ad salutaria quæq; consilia capienda, optimaq; indaganda remedia, omnem tibi viam & aditum præcludat.

*Munificen-
tia.*

Cic. 1. & 2.

Offic.

Sal in Iug.

Sen. 4. de

ben.

Veram munificentiam versùs bonos omnes exerceas, quod in tuum honorem & incolumitatem cedat: sed ea tamen cum ratione modoque, ut vnusquisque pro sua mensura à te accipiat: in quo, ordinis, virtutis, necessitatis cuiusq; ratio habenda est. De vecigalibus tibi sedulò prospicias, & ne temere sine causa profundas. Inprimis autem cauendum, ne ordinarij Coronæ tuæ redditus inuoluantur, quibus, & tuum, & successorum tuorum decus Regium conseruari oportet; *Ne exhaustas fontem liberalitatis*: illud autem *sacrosanctum & extra commercium* custodiri conuenit: aliter enim liberalitas in prodigalitatem degenerabit, si dum alijs prodesse vis, tibi met ipsi, & tuis successoribus noceas. Ante alia nolite locupletare, noua & graua populo tributa imponendo: sed tuorum opes, & facultates, certissimas tuas diuitias existimato, *Delinquentium* mulctæ

Isoer. 7. ep.

Xen. 8.

inimici qui nullo alio modo refrænari possunt, tibi iusto in lucro deputentur. Cyr. Phil. Com. 10.

Quod si bellorum necessitate, vel alia de causa extraordinaria nouæ pecuniarum viæ, noua subsidia à populo conquirendæ sunt : id rariùs tamen feceris : ipsæ autem ad eos vsus, quorum causa inuentæ sunt, conferantur. Tu autem in istis collectis tuorum subditorum *fidus solùm depositarius sis*. Aris, 5. Pol.

Prudentiæ autem vis maximè cernitur in delationibus veris à falsis dijudicandis ; in quo quidem persona delatoris primùm consideranda : secundo, quanti eius interfit, bona vel mala, delatæ partis conditio, tum accusationis probabilitas, seu verisimilitudo : postremo, mores & vita præterita delati. Delatores. Iso, ad Phil. in Panath. & de per. Cic. ad Q. Fr. Plut. de curio.

Apagè autem istos delatores vaniloquos, maledicos, susurrone, sycophantas, de quibus eleganter in Trinummo suo Plautus. Et quanquam verum illud sit, nisi occultandò, Principem res magnas efficere non posse ; multò tamen satius erit, quid veri, quid falsi in delatore sit, explorare, quàm nimia credulitate innoxium & innocentem

Ifo. de pat. falsa suspicione condemnare. Nam
Cic. 3. Off. quum hereditarius Tyrannorum mor-
bus sit suspicio, exulceratae conscien-
tiae fructus; in alteram partem peccato
potius, id est, ne cuiquam huiusmodi
crimen suspiciosè affingas, qui illius
criminis semper antea inscius fuerit,
atq; ignarus.

Cic. 3.
Tusc. Vt ergò totum hoc caput, quod ad
mores & conuersationem tuam perti-
net concludam, cogitandum tibi est,
fontem & authorem omnis boni Deum
immortale esse, qui nescio quo instin-
ctu, & Natura lumine mirificum ip-
sorum virtutum amorem hominibus
ingenerauit, quod veterum Romano-
rum exempla ad viuum demonstrant.
Tu igitur labora, ut quantum tuis ci-
uibus ordine & gradu, tantum etiam
omnibus virtute, & pietate praeluceas:
cuius in omni vita tua assiduus usus
temporis progressu in confirmatum
habitu euadat, atq; ut legum tuarum
auditores, ita actionum tuarum specta-
tores, cum oculis, tum auribus affecti
ad virtutis amorem, vix odium, rectè
sine prolapione perdisceantur.

DE
REGIS OFFICIO
IN REBUS IN-
differentibus.

Liber Tertius.

Etus & verum est, Re-
gis vitam magnis thea-
tris propositam esse:
cuius singule actiones,
minimiq; gestus fixis

C. ph. 8. 3.
de Leg.
Quint. 4.
dec.

oculis ab omni populo conspiciantur.
Sis ergo quam velit in munere suo ex-
ecutando Rex accuratus: populus ta-
men, qui extremam tantum faciem vi-
det, Substantiam discernendam per
accidentia diducit. In exterioribus
lenior est & dissolutior: quidni præ-
iudicata quadam opinione idem etiam
de interiore Regis mente certo sibi
polliceantur? Quod quanquam Tem-

DE

K 3

pore

*Actiones in-
differentes.
Pla in Phil.
& 9. de leg.*

potē veritatis Indice contrarijs mani-
festarū effectibus, facile euanescit : *In-
terim tamen patitur Iustus* : nam ex præ-
iudicata hac opinione oritur contemp-
tus, contemptus omnis rebellionis ma-
ter, & procreatrix : & præterea, certo
certius est, singulas has vitæ nostræ ac-
tiones, quæ indifferentes appellantur,
certis quibusdam nexibus vel cum vir-
tute vel cum vitio colligari, ab iisdem-
que pendere, prout benè vel malè ad-
ministrantur : neque enim inter ista ma-
gis, quàm inter ipsorum mercedes,
Coelum, & Gehennam, tertium ali-
quod aut medium assignari potest.

In eam igitur curam incumbere, mi-
fili, ut omnes hasce medias tuas actio-
nes ita effingas, & efformes, ut ad in-
teriores animi tui virtutes efferendas
non nihil afferant adiumenti.

*Actionum
indifferen-
tium 2. ge-
nera.*

Vniuersæ autem vitæ nostræ indiffe-
rentes actiones, in duò genera diuidi
possunt. Nam vel in rebus necessarijs,
quomodo nos gerere oporteat, ut in
victu, & vestitu, somno, gestu, loquen-
do, scribendo, & id genus alijs, vel in
rebus non omnino necessarijs, sed lici-
tis

tis tamen & convenientibus, quales
sunt ludus, iocus, exercitatio, socie-
tas, conuersatio, & hac animi causa.

Rebus autem indifferentibus neces-
sarijs, etsi per se carere non possumus,
atque hac ratione propriè indifferen-
tes didicimus non sunt, quemadmodum *Res indiffe-*
etiam si modus, & ratio in iisdem non *rentes ne-*
adhibeatur, sed ad alterum extremum *cessaria.*
delectantur, quod est in vitio: modus
tamen, & forma iisdem utendi, virtutis
aut vitij speciem referre poterit, &
magno esse utriusque subsidio.

At vero à rebus necessarijs ordia-
mur, inter Regis illas actiones indiffe-
rentes, illa quæ magis publica est, quæq;
in oculis, & hinc plurimorum, præci-
pue exterorum, maxime versatur, est
Publicæ victas ratio, & quomodo in
mensa se gerere soleat. Regibus igitur
hæc mos inuolant, publicè victu capere:
atque vti idem faciunt valde conuenit,
non solum ne hoc illis vitio vertatur,
quod societatem, & conuersationem
minuat, quod Tyrannorum pro-
prium est: sed etiam dum privata vi-
ctus ratione delectantur, ne hoc ideo

facere videantur, ut gulæ & ingluuiei
 epulones tantò liberius clanculum
 indulgerent, quod publicè conspici
 erubescerent. Mensæ tuæ apparatus
 splendidus sit: Apperentiæ tuæ paucis
 ferculis satisfacias: idem *Cyrus* minor
 facitavit; quod & sanitati magis con-
 ducet, & ab illa nimis lauta & delicata
 victus ratione, quæ gulam proximè
 attingit, magis est alienum. Cibis pau-
 lò crassioribus & communibus vesci
 affuescat: cum ut corporis vires ma-
 gis augeantur, sisq; ad & pacis & bel-
 li labores, tolerandos infraction, tum
 ut libentius subditorum tuorum men-
 sis conuiuia accipiat, cum videant te
 hospitem non multi cibi: quod si con-
 trà forte, & tibi hic luxus & falsus vi-
 tio dabitur, & illi indignabundi ad hec
 tibi præstanda officia accedent multò
 tardiores. Victus autem tu ratio sim-
 plex omnino sit, sine compositionibus
 aut condimentis, quæ ad medicamen-
 ta, quàm ad alimenta propius accedunt.
 Haec nimia lauities apud veteres Ro-
 manos prompti vitio habita est: cui-
 us visus est solum, ut gustui nostro im-
 ponat,

ponat; non natura necessitati satisfaciat. Anq; hoc nomine *Apicum* cuius Romanus male apud suos audiuit, quod comestationibus sese ingurgitaret, abdomini totus deditus. Quid autem cum Romanis, tum Græcis magis infensum & odiosum fuit, quàm illud deformis & monstrosum. *Philoxeni* opusculum de collo Gruis? At quantò laudabilius illud omnium penè in ore vulgare dictum, *Optimum Condimentum fames*: quo vno omnes istæ falsarum appetitionum imposturæ facile resolluntur. Alterum in cibo, & potu vitium cavendum, Excessus est, id est Crapula & ebrietas; vitium in Rege omnium turpissimum: tanto autem magis hoc cavendum est, quod non, ut cætera vitia, languescit, sed vires acquirit senectutem. In modo autem & forma victum capiendi, ne te nimis rudem & agrestem tanquam Cynicum, nec prætermotum mollem, aut effeminatum esse oportet: sed viriliter, rotundè, decorè omnia facienda sunt. In mensa, negotijs & ferijs cogitationibus planè superfedendum.

Sen. de consolat. ad Alb.

Iuven. saty. 2. Ar. 4 Eih.

Xen. de dict. & fact. Soc.

Laert. in Socr.

Cic. 5.

Tusc.

Plat. 6. de

Leg.

Plin. li. 14.

Cic. 1. Off.

perfedendum. Vultus tum hilaris & apertus præ te ferendus est: feftiuitatibus indulgendum; facetis historiis aliquid temporis dandum est: vt hoc modo vtilia iucundis admifceantur. Quod fi id non placeat, tū iucundis, & acutis, fed honeftis sermonibus tēpus conteratur. Sed quum cibus fomnum prouocet, vide, vt in fomno etiam moderatio teneatur: in quo magnam vim habet confuetudo. Memineris autem fi vnuerfa hæc vita tua in quatuor partes diftribueretur, tres earum in cibo; potu, fomno, alijsq; negotijs non neceffarijs consumerentur.

Somnus.
Plat. 7. de
Leg.

Victus ratio.

Quamuis autem fomno ciboq; plerumq; ftata fua tēpora deftinata fint; tu tamē ita te in iſtis affueſcias, vt ſingula temporum momenta pariter habeas: vt inde rebus gerendis victus ratio accilectur, non cibo negotia famulentur: in viroque verò, tam cibo, quàm fomno, molli & effeminato viuendi generi vide ne nimium indulgeas, præſertim cum caſtra tibi ſequenda ſunt.

Camera.

Camera tua caue ne nimium frequens ſit, cum ocio & quieti vacare velis:

velis: cum vt indecorum vitetur, tum
ne dicta vel facta tua palam effutian-
tur. Cubicularios tuos fidos & secre-
tos esse oportet: Nam multa Regi oc-
cultare utile erit: & tamen etiam in se-
cretis tuis te modo te geras, vt
si in publico foro prædicanda essent,
minime tibi pudori forent. Qui tibi à
cubiculis sunt, illæ sæ, & integræ famæ
esse debent.

*Cubicularij
quales.*

Cave in somnijs tuis ne nimiam fi-
dem adhibeas: omnes enim hæ reuela-
tiones ac diuinorum vatum prædictio-
nes Christi aduentu effectum & finem
sortiti sunt. Ne ergo te ominosa præ-
sagia aut in somniorum terribiliaimenta
quicquam conturbent. Hunc errorem
insorgia produxit, homine Christiano
plane indignum: cni illud Pauli liqui-
dò constare debet, *Omnia esse para pu-*
ris: fidelibus nullum, vel ciborum, vel
discrimen. De victus ratione
iam diximus. Proximè sequitur, vt de
vestitu dicamus: hæc enim actio som-
num communiter subsequitur. In ve-
stitibus modum adhibeas: neq; sis luxu-
riose prodigus, nec sordide avarus, Ito. de reg.

*Insomnia
negligenda.*

*Rom 14.
Tit. 1.*

Vestitus.

nec

Cic. I. Off.

Pl. de reg.

nec meretricio more comptus; non
 desidiosè indutus tanquam iners, aut
 rusticus; non leuiter & ineptè vti Cre-
 tensis miles, aut aulicus iuuenis, nec
 grauiter nimis veluti Theologus. Sis
 in vestitu aptus, mundus, decens, ho-
 nestus: omnem ornatum negligas, sed
 adsit tamen quædam incuria grata:
 mediam teneas viam inter Togatos &
 paludatos, inter grauitatem vnius & al-
 terius leuitatem: vnius grauitas alteri-
 us leuitate temperanda est: vt inde fig-
 nifices mixtam tui muneris rationem:
 vtramq; te professionem participare:
 Togati tanquam Iudicis, & iura præ-
 scribentis, Paludati quasi gladij pote-
 statem habentis. Nec hoc solum, sed ex
 Ecclesiastica, & civili composita tua
 conditio est: neq; enim Rex merè lai-
 cus dicendus est, vt papiste & Anabap-
 tista hallucinantur, cui errori etiã Pu-
 ritani nimium astipulantur. Sed vt ad
 propositum redeamus, omnis vestiendi
 ratio ad primam illam Dei Instituti-
 onem reuocari debet: in quo tria potif-
 simum consideranda sunt. Primum vt
 obsecutores nostras partes occurrat
 secundò,

secundò, vt gratiam quandam & decorum afferat: tertio, vt ab æstu & algore nos defendat. Si ergo vestes primùm iuuentæ sunt, vt obsceniores corporis partes procul à sensibus amandarent, quid indignius, quàm in ipsa vestium forma aliquam turpitudinem oculis subijcere? & si nobis decoro & honestati esse debeant; quid minùs decet, quàm vt compositis quibusdam lenocinijs ad turpissimam nos libidinem extingulent? qualia sunt meretricij isti fucus, cincinni calamistrata coma: & si in vita hac nostra ab inclementia cæli tutanda, ætatem vis plurimum cernitur; quæ tandem amentia hæc est, tanquam saxa inanimata adeo Deum contemnere, nullamq; vel temporis vel tempestatum rationem habere, ex calore & frigore gloriam capere?
 Et quamuis Principi magnæ laudis ducatur, vt alboris & æstus patiens sit, præsertim cum in aciem & campum procedendum est; tamen multò magis conuenire arbitror, vt quis armatus & vestitus, quàm nudus & inermis in prælium

prælium descendat : nisi ideo fortè le-
 ui armatura indutus incedat, vt eò faci-
 lius in pedes se conijciat : Quanquam
 timidis & meticulosis *metus soleat adde-
 re alas.* Breuiter, in te vestiendo ratio
 & proportio quædam tenenda est,
 cum anni temporis, tum ætatis tuæ. De
 modo & forma ne sis admodum solli-
 citus : sed ad communem consuetu-
 dinem, præsentemque vsum omnia
 accommodes : nonnunquam maior
 sumptus, aliquando etiam minor tibi
 adhibendus est, prout occasio tulerit;
 neq; certæ alicui regulæ aut nor-
 mæ adhærendum est. Nam si istius-
 modi occupationibus animus tuus to-
 tus districtus reperiatur, quid ni in
 numerum istorum ascribaris, qui *Comp-
 titi lucres* cognominantur? quo fiet vt
 & ingenium & iudicium tuum tanto
 minoris æstimeretur. Ante alia verò caue
 ne in vestibus mollis aut effæminatus
 sis, ne ex Narthecio vnguento ole-
 as. Tempore belli, tibi & licet, & expe-
 dit in vestitu pompa & magnificentia
 in vultu maiestate animique magni-
 tudine, ceteros omnes vincere. Tu
 sinonistiob etiam

Cir. 1. Off.

Ar. ad
Alex.

etiam caue sis ne te omnibus deriden-
 dum propines, dum demissum capil-
 lum, & longos ungues præter modum
 excrefcere sinas: nam cum naturæ ex-
 crementa hæc sunt, tum homines vel
 vanos, & leues, vel natura vindictæ cu-
 pidos facile arguunt: nihil verò inepti-
 us, quàm in hisce rebus exterioribus ad
 victum, & vestitum pertinentibus vo-
 torum religione sese obstringere. Mili-
 taria Indumēta nec tibi, nec aulicis tuis
 ordinariè portanda sunt, sed ea solum
 quæ Nobili & Equestri ordinis viro
 digna sunt: qualia sunt Ensis, gladius,
 pugio. In aula enim grauis armatura,
 perturbationem indicat in prouincia.
 Nō solum ergo omnia illa offensionis
 arma parricidarum & sicariorum pro-
 pria, legibus interdicta, vti bombardæ,
 sclopeti, de quibus antea diximus, sed
 proditoria etiam ista defensionis arma,
 lorica, thoraces, & id genus alia quæ
 occultè gestantur, aspectumq; fugiunt,
 longè ab aula exulare oportet. Nam
 præterquam quod qui hæc portant ma-
 litioso id animo facere præsumuntur,
 tum illis vsibus carent, quibus hæc
 defensionis

*Quæ arma
 aule con-
 ueniant.*

defensionis arma destinata sunt : ij sunt vim vi repellere, & hostibus oculorum aciem splendore suo præstringendo, metum & terrorem incutere : Immo verò ad vtrumq; horum prorsus inutilia sunt : nec tam ad resistendum imbecilla, quàm ad accipiendos ictus periculosa : Nihil indicij aduersus hostes præbentia : ideo solùm inuenta, sub fidei, prætextu, vt fidem datam fallant, quod viris probis semper probro esse debet, Aliud simulare, & aliud præstare. Ad istuc, quid aliud habent quòd respondeant, nisi illud, Vetus Scotorum consuetudo est? At verò Antiquitas sine veritate vetustas erroris est : id quod etiam de Missa dici poterit, quæ adeò apud maiores nostros inualuerit.

Proximus iam sequitur de sermone sermo : cui etiam gestus adiungendus est : nam & actio ex præcipuis illis rebus vna est, quæ in Oratore requiruntur. Vt lingua aures percellit, ita actio oculos auditorum afficit. Cum in oratione tum in actione, natiuus quidam, non fucus illitus, dicendi modus adhibendus est. Nam vt Gallorum pro-
uerbio

ucrio utar, *Nihil simulatum laudabile*: In utroque autem omnis affectatio fugienda.

Arist. 3. ad Theod.

Cic. in or.

ad Q. Fr.

& ad Brutum.

Cic. I. Off.

In sermone sis apertus, honestus, naturalis, decorus, purus, brevis, nervosus, in quo, duo extrema vitia vitanda tibi sunt: neque enim rustico & corrupto Idiomate utendum, nec è libro aut atramento, scribarum tuus stilus accersendus: nedum molliter, & effeminate loquendum est. Oratio tua naturalis, pura, sensibilis sit: qua id, quod sentias eloqui possis; certis & solidis fundamentis nixa; gravitate, acumine, hilaritate temperata, pro re subiecta, & temporis occasione. Neque dicteria è Theologicis petenda, vel sacrae literae in commensationibus & compotationibus, id quod nimis multifaciunt, ad scurriles iocos, & facietas prophane detorquendae sunt.

Idem etiam in gestu modus adhibeatur: neque inertem & stupidum

Cic. 2. Off.

pedantem referas, nec insolito & insolenni gestu, peregre reuersum militem gloriosum imiteris: ita autem te ipsum ad patrios mores accommodes,

Phil. ad Alex.

Cic. 2. Off.

videtur

L

vt

vt in gestu tuo nihil nisi naturale, nihil
 nisi graue & decorum appareat. In of-
 ficiosa vrbani- tate parcus ne sis: id enim
 non tam inciuile quàm arrogans iudi-
 cabitur, neque in nutu aut gestu pro-
 fusior: illa popularis ratio *Abalone*
 quam legitimo Rege magis digna:
 semper autem ad præsentem actio-
 nem similis gestus efformandus est.
 Cum pro Tribunali sed eas, aut publi-
 cos legatos audias, cum maiestate gra-
 uitas; cum priuatum inter tuos verse-
 ris, domestica familiaritas; cum iocis,
 aut facetis sermonibus intersis, iucun-
 da hilaritas; cum bello & militaribus
 negotiis præsīs, in vultu heroica mag-
 nanimitas fac elucescat. Hoc vnum
 etiam tibi iurabo, vt in sermone aper-
 tus & sensibilis sis; nam præterquam
 quod lingua mentis sit internuntia,
 nimias in Rege & animi & pectoris
 angustias redargueret, si quando ob-
 scure, nedum minus verè eloqueretur,
 quasi cuiusquam formidine veritatem
 reticeret.
 Aliud tibi sit, ratiocinando res ar-
 gute deceptare, Aliud vltima senten-
 tia

Arist. 4. Eth.
 Cic. ad Att.

Isoc. de reg.
 & in Euag.

Cic. 3. Off.

Id. 1. Off.

res dijudicatas definiendo declara- *Ratiocinandi*
 re: in superiore iucundū & patientem, *forma.*
 uti hominem priuatum, non tanquam
 Regem te monstres oportet: Aliās e-
 nim si disertus sine aduersario esse vis,
 nec contradicentem feras, quidni pro
 auctoritate satis, pro ratione parum te
 dixisse omnes iudicēt? Sed in muneris
 tui administratione maturo Iudicio *Sententia*
 deliberandū est, priusquam defini- *tua acqui-*
 do, sententia pronuncietur: qua semel *escendum.*
 pronunciata, omnis postea contradi- *IC. ad Nic.*
 ctio cum tuæ maiestatis auctoritatem *Cic. ad. Q.*
 diminuere, tum ipsum processum Iu- *Frat.*
 diciarium in infinitum protrahere vi-
 debitur. Eadem etiam forma ab om-
 nibus magistratibus & iudicibus infe-
 rioribus obseruari debet. Nunc autem *Principis*
 ad stilium tuum & scribendi genus *stilus.*
 quod attinet (id nihil aliud est, quàm
 quædam loquendi forma quasi in al-
 bum relata) in eo vide ut perspicuita-
 tem, breuitatem, dignitatem confecte-
 ris, cum in publicis edictis tuis, tum
 præcipue in literis ad Exteros Princi-
 pes missis. Quod si vel ingenij im-
 petu, vel quadam animi inductione
 L 2   aliquid

aliquid prosa, siue versu scriptis mandandum censeas, bona quidem cum venia hoc facere poteris: illud solum cauendum est, ne dum longa nimis opera aggrediaris, à muneris tui functione auoceris.

Cic. I. Off. In hisce autem scriptis tuis vide ne nimium tibi assentando placeas, sed priusquam in lucem prodeant, alicuius in ea arte periti examen subeant: quæ quoniam veram animi tui imaginem posteritati referant oportet, caue ne quid in ijs indecorè, ne quid turpiter, aut inhonestè à te dicatur: *Horatij* illud præceptum imitare

*De Arte
Poetica.*

Nonumq; premansur in annum.

quod & de soluta, & de ligata tua oratione intelligi volo. Primus ergo stili tui feruor, quo scripta hæc sunt, ad tempus deferuescat: tum deinceps antequam in publicum emanent, tu tibi alienus iudex & seuerus censor esto: & vide num *Decies repetita placebunt:*

Id. cod.

Quia Nescit vox missa reuerti.

Si opera te digna edere cupias, materiam subiectam, dignam te, seligas portet; in qua plus virtutis quàm vanitatis

nitatis insit : obscuritatem effugias :
 perspicuitate te oblectes. Quod si car-
 men tibi componendum est, memine-
 ris summas poetæ laudes esse, non ut
 copia & delectu verborum fluat, aut Ar. de Arte
poetica.
 omnia ad numerum aptè cadant; sed
 potius, ut quum strictior illa oratio in
 vagam, laxam & dissolutam conuerta-
 tur, tam diues tamen ea & inuentionis
 acumine, & poetarum flosculis, & pul-
 chra aptarum similitudinum varietate
 reperiatur, ut etiam adhuc antiquum
 carminis nitorem, & pristinam versus
 venustatem retinere videatur. In ver-
 nacula autem lingua hæc à te scribi ve-
 lim : nam neque Græci nec Latini
 quicquam intentatum iam relique-
 runt : & satis multi quotidie è scholis
 prodeunt magisterculi, qui in hisce
 linguis tibi pares esse possunt : quid
 vero Regem magis deceat, quam
 propriam suam linguam ab omni il-
 luie purgatam locupletare ? & no-
 uis quibusdam ornamentis conde-
 corare ? cuius elegantia, ut etiam
 & in reliquis rebus quibuscunque,
 modo licitis & honestis, omnibus
 suis

fuis ciuibus ipse solus palmam præripiat?

Plat. 6. de
leg.

Ar. 7. & 8.

Pol.

Cic. 1. Off.

Rerum autem minùs necessariarum, quæ modò licere & expedire dignoscuntur, nulla in Principe maiorem laudem & cōmendationem habet quàm corporis exercitatio; in huiusmodi nimirum ludis iocisque, quibus corporis vires adaugeantur, sanitas conseruetur. Nam quamuis Regi maximè necessaria sit ingenij exercitatio, sine qua nimia socordia & inertia exhebecat, & plane rubiginem contrahat necesse est: Tamen & corporis exercitatione, ludos & certamina magna etiam in laude ponimus, non solum ad ocium & desidiam omnium vitiorum procreatricem planè exulandam, verum etiam ut corpus ipsum ad labores sustinendos confirmatius & durabilius efficiatur: id quod Regi maximè conducere arbitror. Ex isto numero eximendi sunt omnes illi ludi, & certamina rigida nimis & violenta; ut pila pedalis, non ad confirmanda, sed debilitanda potius hominum membra, cruraq; suffringenda accommodata: tum verò

Funam-

Funambulonum illa ars, qui Histrio- Pla. cod.
 num & gesticulatorum, & Mimorum
 more de pane lucrando solummodo
 certant. Illa verò exercitia, quæ ante
 alia ego tibi magis commendari ve-
 lim, in quibus tamen modus tenendus
 est, hæc sunt: currere, saltare, luctare, ri-
 dibus certare, tripudiare, pila reticula-
 ri, & palmari ludere, iaculari, pilam
 malleo percutere, & id genus alia, pul-
 chra, iocosa, & campestria certamina.
 Laudabilia quidem hæc fuerunt, sed
 maiore honore digna sunt illa, quæ Xen. in
 non, nisi equo conscenso, monstrari Cyr.
 possunt: neque quicquam est quod Illoc. in
 Principem magis vel deceat, vel con- Iug.
 decoret, quàm si artem Equestrem op-
 timè norit. Tu ergo huic rei incum-
 bas, ut equos militares & generosos
 perdomare & regere scias: ut quod
Philippus de Alexandro Magna idem & Plut. in
 ego de te meritò dicere possim, *Maxedo-* Alex.
νία καὶ κόρη: præcipuè verò ad illos lu-
 dos & certamina equestria te assuefa-
 cias, quæ rectum armorum vsum eti-
 am in equo te docere possunt, qualia
 sunt in concursu equorum velitatio,
 L 4 hastiludia,

hastiludia, torneamenta vt vocant: nec tam eminùs hasta, quàm cominùs etiàm gladio depugnare discas.

Venatio.

*Canes odori
& sagaces.*

*Canes celeres
& fugaces.*

*1. Cyr. & de
rep. Lac.
Cic. 1. Off.*

Cyropedia.

Aucupium.

Hic iam facere non possum quin venationem in medium adducam, eam nimirum quæ canibus venaticis expediri solet: quæ reliquis venationum speciebus honorificentior, nobilior, & præstantior existit. Nam ex insidijs feram adoriri, & sclopetis & balistis trajicere, aut venabulo transuerberare, quàm proximè ad latrocinium accedit: & Gallicis quidem canibus venari minùs militare mihi videtur. Sed ne à nimio studio & amore in venationem profecta videatur laudatio mea, ad Xenophontem veterem illum & celebrem scriptorem te remittendum censeo: cui neuter nostrum, vel beneficio, vel iniuria cognitus, vt alterutri assentandi sit occasio: ab illo ad iuuenem Regem instituendum, sub persona Cyri effigiem iusti & diligentis Imperij desumere poteris,

Aucupium verò vti condemnare nolo, ita parciùs laudare necesse est: propterea quod ad militiæ speciem minùs

minùs propè accedit, quàm venatio,
 quæ & hominem fortem, & robustum,
 & equitandi etiam peritū reddit. Tum
 verò fortuitis casibus magis obnox-
 ium, & quod omnium deterrimum est,
 turbidorum animi affectuum, & inci-
 tamentum, & fomentum existit: sed
 in omnibus istis ludis iocisq; is modus
 & moderatio tenenda, vt nullum offi-
 cij faciendi tempus prætermittatur: id
 semper religiosè obseruandum est. Vt
 ergo tu officij tui causa ortum habes,
 ita hæc tibi & nata & data sunt exerci-
 tia, vt promptiùs & paratiùs ad offici-
 um faciendum accederes.

Ar. 10. Eth.

Iam verò ad quietos illos, seu desi-
 des potiùs, & domesticos ludos iocos-
 que descendamus: quibus homines
 tempus ipsum non tam conterere,
 quàm potiùs sua sponte tanquam fati-
 currentem equum, vt in prouerbio est,
 stimulis agere solent. Isti autem etsi
 neq; ad corporis nec animi exercitati-
 onem quicquam proficiant, omni ta-
 men ex parte rei ieiendi non sunt:
 quandoquidem nonnunquam illa lo-
 ca supplere solent, quæ si vacua essent,
 ociosis

Ludi dome-
stici.

Ar. 8. Pol.

ociosis & perniciosis cogitationibus
 nimium paterent : *Quia nihil potest esse
 vacuum* . Minimè igitur quibusdam
 nostri seculi curiosis hominibus , sed
 doctis tamen , adstipulari possum , qui
 cartis pictis , talis & tesseris , & huius-
 modi alijs fortunæ ludicris omnino in-
 terdicunt , quanquam aliàs eos tanquã
 graues & religiosos viros magni fa-
 cio : in eo enim falluntur , quod fragili
 argumentorum fundamento nitantur :
 id eiusmodi est , Talis & tesseris ludere
 sortiri est , hoc autem illicitum : Ergo .
 In quo vide quantum hallucinentur :
 Nam & sortis iactus primùm ad eru-
 endam veritatem introductus est , quæ
 nullo alio modo liquere potuit : Et
 propterea quædam species diuinationis
 est habita . E contra verò nemo ad
 istos ludos accedit indagandę veritatis
 causa : sed solùm , quantum velit pecu-
 niarum , in euentum cartarum aut ta-
 lorum periclitatur : haud secus ac si
 quis de canis aut equi cursu , pignore
 certaret . Hæc igitur si illicita sunt ,
 omnes similiter pignoribus concerta-
 tiones , quæ de incertis rerum euentis
 instituuntur ,

Dan. de lu-
 tu alex.

instituantur, illicitas esse oportet. Sed neq; à me hæc ita dicta intelligi volo, quasi leuiculorum ludionum in me patrocinium susciperem, præsertim eorum, qui facultates & tempus, cuius precium perpauci æstimant, in decoctorum & luxuriosorum circulis continuis consumunt: minime verò gentium: Immo potius amandandi huiusmodi ludi sunt, ubi ista morum corruptela vitari non potest: tibi certe nonnunquam venia hæc concedenda est, quum nihil aliud habes quod agas, (id quod diligenti Regi rarius accidit) corpore male affecto, coelo ingrato, & iniucundo: tum inquam, lege non repugnante, ad istos ludos, omnemq; animi remissionem descendere poteris. Talorum verò lusus, qui vel à fortuna, vel à versatili manu & collusoria iacentium arte totus pendet, perditis decoctoribus, & prodigis militibus magis conuenit, qui ad tympani sonitum omnia sua exponunt. Scaccorum ludus Philosophicum planè delirium est, quo homines alioquin prudentes sæpius nimia cum ratione insaniunt.

Nam

Cic. de Off.

*Scaccorum
ludus.*

Nam quum omnia hæc ludicra ideo primò iuuenta sint, vt postquam rebus serijs & grauibus satisfecerimus, negotijs defessi animis paululum relaxemur & respiremus: contrarium prorsus in ludo scaccorum euenit: cuius imaginarię, pugnæ, multiplices difficultates, & variæ fortunæ vices, quasi de Troiano bello ageretur, ita ludentium animos exagitant, vt multo maiores ex ipso ludo, quàm ex præteritis negotijs molestias percipiant.

Quæ in ludendo requiruntur.

In Ludendo autem tria à te obseruari præcepta cupio: Primum, priusquam ludas, cogites te solum animi causa id facere: quicquid precij loco deposueris, te totum id periclitari. Proximum erit, vt non plus in certamen afferas, quàm cuius iacturam inter pueros & attrienses seruulos facile patiaris. Postremò, sincerè, integrè, & bona fide ludas, sine decipulis, sine fraude, aut veteratoria arte, ne mentendi consuetudo quasi per iocum tibi obrepat. Quod si fortè hasce regulas tenere nequeas, si me audire velis, ab omni prorsus ludo abstineas: Neque enim

enim ex iactura perturbatum animum
nec desiderio lucri machinatum frau-
dem, ludū iocumq; quis dicere poterit.

Iam verò in omni negotio suscipien- *Sociorum
delectns.*
do, cum in ludis & exercitationibus,
tum in grauib; tuis & serijs negotijs,
aptos tibi & commodos adiungere so-
cios non licitum solum erit, sed etiam
necessariū, sed prout occasio sese obtu-
lerit, ita temporū momenta distinguē- *Iloc. de reg.
Cic. 1. Off.*
da erunt. Pro vtriusque etiam ratione
societas tibi deligenda est. A venatori-
bus de publicis regni negotijs, consili-
um ne petas: neque verò publica tua
negotia, venandi aut ludendi tempore
expedire tibi oportuumerit. Similis
etiam ætatis tuæ temporum ratio ha-
benda est, ad quam & exercitia & so-
dalitia tua aptè accommodari oport-
et: cuiusque enim ætatis & personæ *Arist. 2. ad
Theod.*
sui mores, sua conditio est: à quibus
aberrare in vitio ponimus: nona au-
tem, inusitata, absurda, summa cum
cura vitanda sunt: ne in illam satyrici
Poetæ reprehensionem incidamus.

*Optat Ephippia bos piger, optat arare
caballus.* *Iuuen.*

Ludo-

Ludorum verò socij & æquales tui, ex probis & honestis personis eligantur; non vitiosi, aut infames, obscœna iocosos immiscentes, Quia

Menan.

Corrumpunt bonos mores colloquia praua. In primis autem cauendum tibi est, ne in cœlibatu tuo leuicularum fœminarum in consortijs & colloquijs frequens, aut nimius sis: illinc nihil, præter *Irritantia libidinis*. Et ne malè tibi consulas, dum ludiones tuos seu facetos scurras tibi in cōsiliū aduoces: neque cum istis Mimis & comicis quotidie conuerferis. Hæc enim Tyrannorum oblectamenta sunt qui Comœdiarum, & Tragœdiarum non tam authores, quàm actores etiam sese gloriantur: vnde *Philoxeni* poetæ *Syracusarum* Tyranno contumax responsum iam in prouerbiū venit: *reduc me in latomias*: Nec verò iam moriens Nero quicquam de se magnificentius prædicabat, quàm illud, *Qualis artifex pereo*: peritum citharoedum & Tragœdum sese innuens: & certè quid aliud vniuersa eius vita, quàm Tragœdia extitit?

Plat. 3. de Rep.

Arist. 7. & 8. Pol.

Sen. 1. ep.

Dyonis.

Suid.

Sueton. in Ner.

Te fidibus canere minimè decet,
 multò minùs mercenarijs instruimen-
 tis sonare, aut artem tenere mechani-
 cam. Istis *Anima sedes in extremis digi-
 tibus*, inquit diuinus *Salustius*: cuius o-
 pera, cuius tum Principi, tum homini
 Christiano lectu dignissima, cupio te
 Nocturna versare manu, versare diur-
 na. Ex hilari amicorum tuorum con-
 uictu, ab importunis quorundam pe-
 titionibus nonnunquam te liberares:
 Homo enim cum sis, rationum mo-
 mentis, non importunis postulationi-
 bus te commoueri oportet: Qua de
 causa, & ad Maiestatem etiam tuam
 magis augendam, neq; meo exemplo
 cuius & quouis tempore tam facilis
 ad te pateat aditus, neque è contrà
 Regum *Persarum* more, quasi in carce-
 reconclusum, & penitus obseratum te
 esse decet, quin certas quasdam horas
 etiam publicè supplicantibus præ-
 stituas.

Curt. 8.

Liu. 35.

Xen. in Ag.

Cic. ad Q.
Frat.

Quum verò sperem (id quod sæpiùs
 dixi) te Diuina prouidentia ad plura
 Regnatum esse, omni & tuo & tuo-
 rum aulicorum conatu, & studio con-
 tende

*Prudens
cavio.*

tende & elabora, ut in rebus indiffer-
rentibus sensim, paulatimque cætera
tua regna pertrahas ad imitationem il-
lius, quod institutum melius, magisque
excultum, quod tuo imperio, tuisque
legibus magis morigerum inuene-
ris: magna enim in hisce rebus in-
differentibus adiumenta sunt, qui-
bus ad virtutis imitationem populi
tui incitentur. Sed aduerte, ne coge-
re eos velis, quos ducere possis: in quo
temporis & occasionis commoditas
tibi captanda est, & opportunitati in-
feruiendum: in quo plurimum iuu-
bit, assidua conuersatione & mutuis
connubijs incolas cuiusque provincie
ita inter se consociare, ut temporis
progressu facile in vnum coalescant: id
in istis duabus regionibus tanto facili-
us præstari poterit, quod vnâ tan-
tùm Insulam Brytanniam efficiant, &
vnâ eandemque cùm linguam tum
religionem utraq; retineant. Quemad-
modum autem præterlapsis seculis ex
diuturnis illis & cruentis maiorum no-
strorû bellis, capitale quoddam & hæ-
reditarium odium duabus hisce nati-
onibus

onibus ingeneratum est, quo alij in *Unionis effe-*
 alios exardescerent : contraria etiam *ctus utiles.*
 ratione si mutuis amicitijs, commerci-
 is, matrimonijs duæ istæ nationes in
 vñum quasi corpus compactæ & co-
 agmentatæ fuerint, ex mutua ista na-
 turali coniunctione, amorisq; nexu in-
 dissolubili, miros & incredibiles pro-
 duci effectus necesse est. Cuius rei, fa-
 uente Deo, præclara satis iam dudum
 fundamenta iacta videmus: quibus in-
 ueterata illa vtriusq; nostrū odia iam-
 pridē deferbuerunt, seu penitus extin-
 cta potius sunt, quod ex nulla alia cau-
 sa profluxit, quàm ex foelici illa & diu-
 tūna inter me & charissimam foro-
 rem meam Anglię Reginam amicitia,
 quam in hunc vsque diem perpetuò
 inuiolatam seruauimus.

Nunc tandem vt fastigium huic
 opusculo & summam manum impo-
 nam : memineris fili mi, vt à Deo so-
 lo, & perpetuo totus pendeas, ab illo
 in functionibus Muneris tui benedi-
 ctionem expectes : cuius vsu exterior-
 re interiorem cordis tui sinceritatem
 significes : in hisce autem rebus me-

M

dijs

dijs ita te geras, vt viuam optimè affecti tui animi imaginem exprimas. Nec verò oneris tui grauitas & pondus ita te premat, quin incredibilem tuam in audiendo patientiam demonstras, neque à quoquam te præoccupari sinas.

Thucid. 6.
Dioni. 52.

In concludendo maturus, in resoluendo constans sis: multo enim satius est etiam cum leui lapsu, destituta perficere, quàm indies mutando, nihil efficere. Vis exemplum tibi huius rei demonstrem? En corporis tui artificiosam fabricam, alterum quasi mundum: quid bini illi oculi tui sibi volunt, nisi vt tanto diligentius omnia perlustres, & penitius in ipsa rerum interiora introspicias? quid binæ aures, nisi vt vtranq; partem patienter audias? at vero vnica solum lingua tibi data est, vt simplicem, sensibilem, vniuniformem sententiam pronuncies; vnicum caput, vnumque cor, vt quod semel apprehenderis, id constanti & vniuniformi resolutione prosequaris: duas autem manus, binosque pedes cum multis digitis, ad expeditiorem rerum

rerum exequutionem, dum omnia illa
apta instrumenta accersas, quibus de-
liberationes tuæ ad effectum perducere
possint.

Horat. lib.

1. Epist.

Ephes. 4.

Arist. 5.

Pol.

Illud etiam ne obliuiscaris, ut bilem
tuam concoquas priusquam negoti-
um definias: *Ira enim furor brevis est.*
In quo illud Apostoli præceptum imi-
tari debes, *Irascimini, sed nolite peccare.*
Illud tibi in delicijs sit, bonos non so-
lùm muneribus afficere, sed etiam ho-
noribus euehere: hoc Regiũ decus, hic
splendor, hæc gloria: sed caue quen-
quam præter modum efferas: nisi qua-
tenus potentia & vires prouincialium
id ferant: improbi & scelerati dignis
supplicijs coerceantur: sed quisque,
quod fecit, patiatur: nec pater filij, nec
frater fratris poenam luat: multo mi-
nùs ob vnius hominis delictum tota
familia plectenda, aut vniuersa gens
odio prosequenda est, nam Noxa ca-
put sequitur. Sequitur ut cuiusque vir-
tutis mensuræ tui amoris magnitudo
respondeat; nec fauor tuus cuiquam
diutius astrictus sit, quàm illius virtus
id à te efflagitet. Nec iustæ vindictæ

II. 9 de
Leg.

excusatio efficiat, vt tibi inuindicandis iniurijs conuiuendum sit : nam prima iniuria aduersus partem læsam cōmittitur: cuius si ipse sese assertorem & vindicem præstet, hæc iam secunda violentia tibi inferitur, dum in tuas possessiones, alieni irruunt : ad quem sola gladij potestas spectat, ad puniendas oppressiones, quæ populo tuo inferuntur.

Atque hæc sunt, quæ Diuina frētus bonitate à te expecto : vt similitudine quadam & proportionē inter se concinant mea hæc institutio & tua naturalis dispositio: cui etiam illum sapientis præceptorem, idest, aliorum exemplum pro institutore commendo, secundum illud : *Felix quæ faciunt aliena pericula cautum* : quo pacto ex tua propria experientia, nimis seram poenitentiam, stultorum magistrā facile vitaueris. Iam in extremo illud ponam, vt à te mi fili, & postulem & efflagitem; si quæ vnquam meæ benedictionis tibi spes futura, vt continuo tibi ob oculos proponi facias muneris tui grauitatem, cuius fidelis & diligens administratio

Pla. in Pol.
Cic. 5. de
rep.

administratio præcipua illa meta sit,
ad quam in omni actione collimes :
hic tibi summus & præcipuus finis sit,
reliqua omnia accessoria & media quæ
ad hunc finem referuntur. Reliquos
verò patiaris alios alijs in rebus excel-
lere ; tua huius vitæ gloria summa &
sola sit, in ea quam proferis arte cæ-
teris omnibus longè antecellere , id
quod præclarè Anchises suis posteris
consuluit , & ipse Poëtarum princeps
sublimi carmine cecinit, in quo etiam
meum Symbolum includitur :

Excudent alij spirantia mollius æra,
Credo equidem, & viuos ducent de mar-
more vultus,

Virg. 6.
Æneid.

Orabunt causas melius, cælique meatus .
Describent radio, & surgentia sydera di-
cent.

Tu, regere imperio populos, Romane, me-
mento

(Hæ tibi erunt artes) pacique imponere
morem,

PARCERE SVEICTIS, ET DE-
BELLARE SUPERBOS.